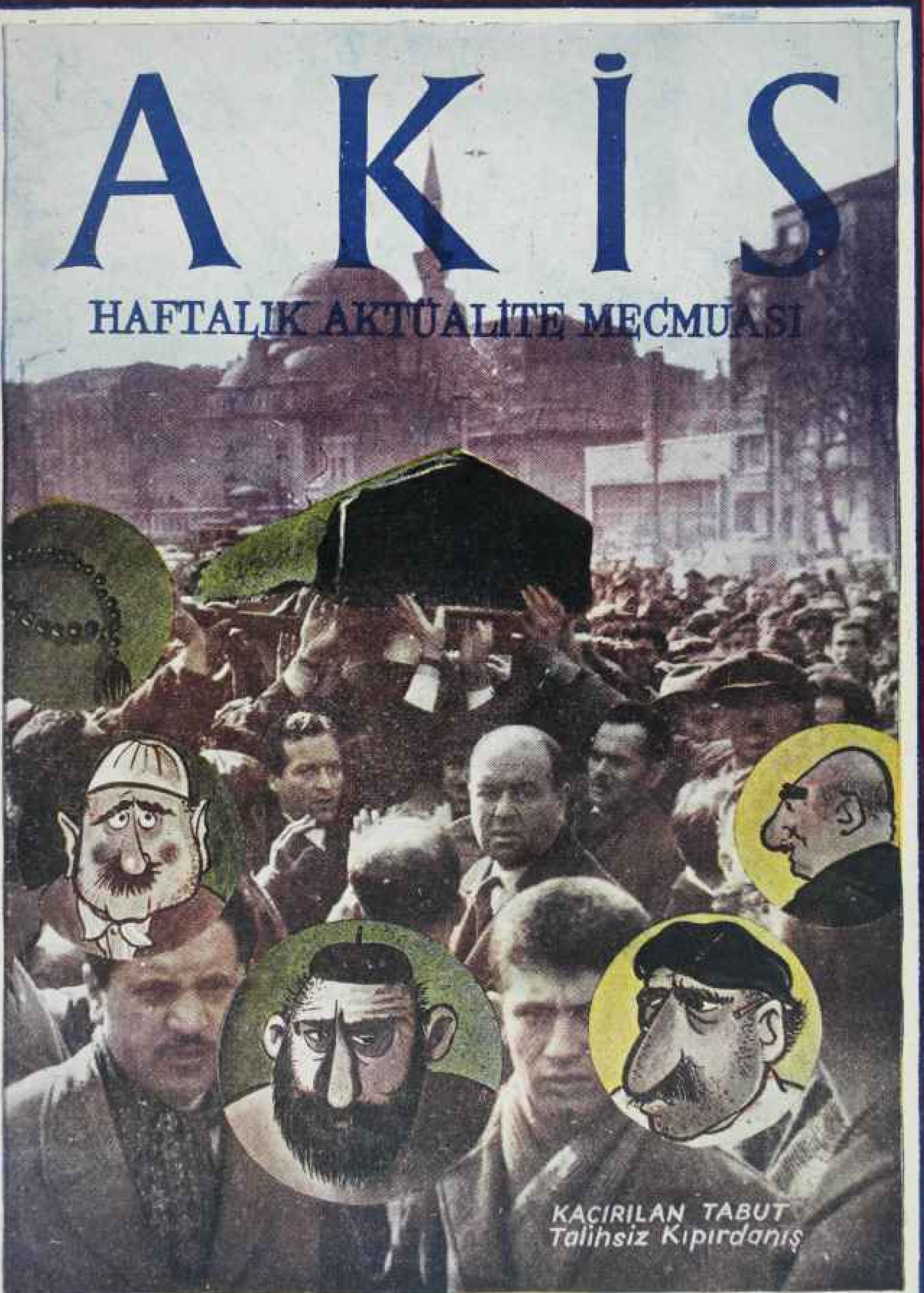
27 ŞUBAT 1961 SAYI: 348

FIYATI: 1 LIRA

Soğuk havalarda GRİPİN almayı ihmal etmeyiniz

MİDEYİ
BOZMAZ
KALBİ VE
BÖBREKLERİ
YORMAZ

Baş, diş, adale, sinir ağrılarını derhal keser.
Bayanların muayyen zamanlardaki sancılarına karşı başarı ile kullanılır.

Kininli Gripin 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir.

DOĞUBANK

HER TÜRLÜ BANKA MUAMELELERİNİZ İÇİN EMRİNİZDEDİR. DÜNYANIN BÜTÜN ŞEHİRLERİNDE MUHABİRLERİ MEVCUTTUR.

ŞUBELERİMİZ

ANKARA
AKSARAY
ATİKALİ
ASMAALTI
BAKIRKÖY
BALAT
BEŞİKTAŞ
BEYAZIT
BEYOĞLU
ESKİŞEHİR
FATİH
GALATA

İZMİR
KADIKÖY
KASIMPAŞA
KARŞIYAKA - İZMİR
KONAK - İZMİR
KURTULUŞ
PANGALTI
NİŞANTAŞI
MERKEZ
SİRKECİ
SAMANPAZARI - ANKARA
TARLABAŞI
TOPHANE

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt: XX, Sayı: 348

Yazı İşleri

***Rüzgarlı sokak Ovehan Kat 3* Daire 7**

Tel: 11 89 92 P. K.* 582 - *Ankara

*

İdare :

Denizciler *Caddesi 23/B*

Rüzgarlı Matbaa Tel: 11 52 21

*

Başyazar

Metin Toker

*

Akis Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve Müessese Müdürü

Mübin TOKER

*

Yazı İşlerini fiilen idare eden Mesul Yazıişleri Müdürü

Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür :

TURHAN

*

Fotoğraf :

Hüseyin EZER

Associated Press

Türk Haberler Ajansı

Klişe :

Doğan Klişe

Bu mecraua Basın Ahlâk yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :

3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira

6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira

1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlan şartları :

Santimi : 20 lira

3 renkli arka kapak : 2.500 *TL*

İlan işleri :

Telefon : 11 52 21

TELE - RADYO - REKLAM

Atatürk Bulvarı Büyük Han No. 39

ANKARA — Tel: 12 87 9 3 - 1 2 98 77

Dizildiği yer :

Rüzgarlı Matbaa

Basıldığı yer :

Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

FİYATI: 1 LİRA

Basıldığı tarih : 26.2.1961

Kapak resmimiz

Kırdarın Tabutu

Hâdiseli Cenaze

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Şu anda, hareketli haftalara has bir sayıyı elinizde tutuyorsunuz. Bir yandan Ankara, diğer taraftan İstanbul kelimenin tam manasıyla kaynaştı. Başkentte bütün iyi niyet erbabı, demokrasilerde her türlü dolgunluğun tek deşarj vasıtası olan seçimlerin Ur an önce yapılmasının çâresini araştırırken İstanbulda, mahiyetinden çok mânası üzerinde durulması gereken bir hâdise cereyan etti: Menderes kabinesinin son Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Lütfi Kırdarm cenaze töreninde çember sakallılar baş kaldırdılar. Bu sayımızın YURTTA OLUP BİTENLER sayfaları, işte, başlıca bu iki hâdisenin en geniş, alâka çekici, tafsilâtlı hikâyesine ayrılmıştır. Cenaze vak'asını kapak konumuz yaptık. Bu meseleyle alâkalı yazı okunduğunda, bitirdiğimiz haftanın sonunda hâdisenin üzerine serpilen ışığın nasıl bir manzara gösterdiğini görüp anlayacaksınız. İstanbuldaki AKİS temsilcisi bilhassa bu konuya eğilmiş, tahkikatın seyri hakkında hiç kimsenin bilmediği bilgiyi almaya muvaffak olmuştur. Diğer taraftan, vak'ada hiç bir taksiratı bulunmayan Kırdar ailesinin yeni reisi Erdem Kırdar, duyduğu hisleri AKİS muhabirine en samimi şekilde anlatmıştır. Zâten bir AKİS muhabiri cenaze töreninde hazır bulunduğundan hâdisenin cereyan tarzı da tan olarak tesbit edüebilmiştir.

Başkente gelince, AKİS ekipleri bütün hafta boyunca Kurucular Meclisinin dinleyici sıralarından ve kulislerinden ayrılmamışlardır. Bir yandan Anayasa Komisyonu hazırlanan metnin son parçalarını rötuş ederken Temsilciler, Bütçeyi ele almışlardır. Hafta içinde cereyan eden çeşitli hâdiseler "Hükümet" ve "Korucu Meclis" başlıkları altında verilmiştir. Okuyucularımız tarafından büyük ilgiyle karşılanan "Millet" yazısında ise, haftanın havası belirtümiştir.

Bitirdiğimiz haftanın ortasında Devlet Başkanı Cemal Gürselin Çankaya köşkünde M.B.K. üyelerine verdiği yemek bütün dikkatleri üzerine çeken bir ayrı hâdise teşkil etti. Komitenin, Başkanıyla birlikte bir yemek masasının etrafında toplanması elbette ki sâdece sosyal bir vak'a değildi. O vesileyle memleketin 1 numaralı meselesi olan seçim işi, yürekleri ancak milli menfaat kaygısıyla çarpan ve hakikaten tarihte eşi görülmemiş bir vatanseverlik örneği gösterip "Askeri İhtilâl" mefhumuna değiştiren komutan ve subayları arasında enine boyuna görüşüldü. Konunun resmiyetin dışında, arkadaşlık havası içinde bir "müdavele-i efkâr" a vesile vermesi son derece hayırlı neticeler doğurdu. Bu görüşmelerde Başkan Cemal Gürselin, 2 Martta yapacağı basın toplantısında kullanabileceği kıymetli malzeme topladığında zerrece şüphe yoktur. Fakat o tarihe kadar Başkan ve ihtilâli, beraberce yaptığı en yalan mesai arkadaşları daha görüşecekler ve kararlarım alacaklardır. Bu bakımdan, önümüzdeki haftanın en alâka çekici haberi Başkanın % Mart günkü toplantısında verilecektir. O tarihe kadar olan günlerin de gebe bulunduğu hiç gözden kaçırılmamalıdır.

*

AKİS'in bu sayısındaki tertibinde bir küçük değişiklik müşahede edeceksiniz. Başyazarımız Metin Tokerin "Haftanın İçinden" başlıklı yazısı, yerini bu haftalık pek mümtaz bir misafire vererek bir sayfa geriye kaymıştır. "Günün Meselesi" olarak neşredilen "İyi Düşünelim" başlıklı yazı dikkatle okunmaya ve ibret almaya değecek önemdedir. Memleketin 1 numaralı dâvasını gözler önüne seran ve iyi vatandaşlara bir istikamet gösteren o satırlar en halis hislerin, niyetlerin ifadesidir. Bu istikamet, yaşadığımız şu devrede herkes tarafından kollandığı takdirde işlerimizde engin bir suhulet yardımcımız olacaktır. İşbaşındakir lerin talep ettikleri bu suhuleti elbirliğiyle sağlamaya mecbur bulunduğumuza AKİS yüzde yüz iman etmektedir.

AKİS ayrıca, vergi mükelleflerine bir de iyi haber vermektedir. İş muhitlerinde bulunan ve çeşitli propagandalarla desteklenen şüpheler,ve endişeler vergi cezaları konusunda atılacak bir hayırlı adımla dağıtılacaktır.

Saygılarımızla AKİS

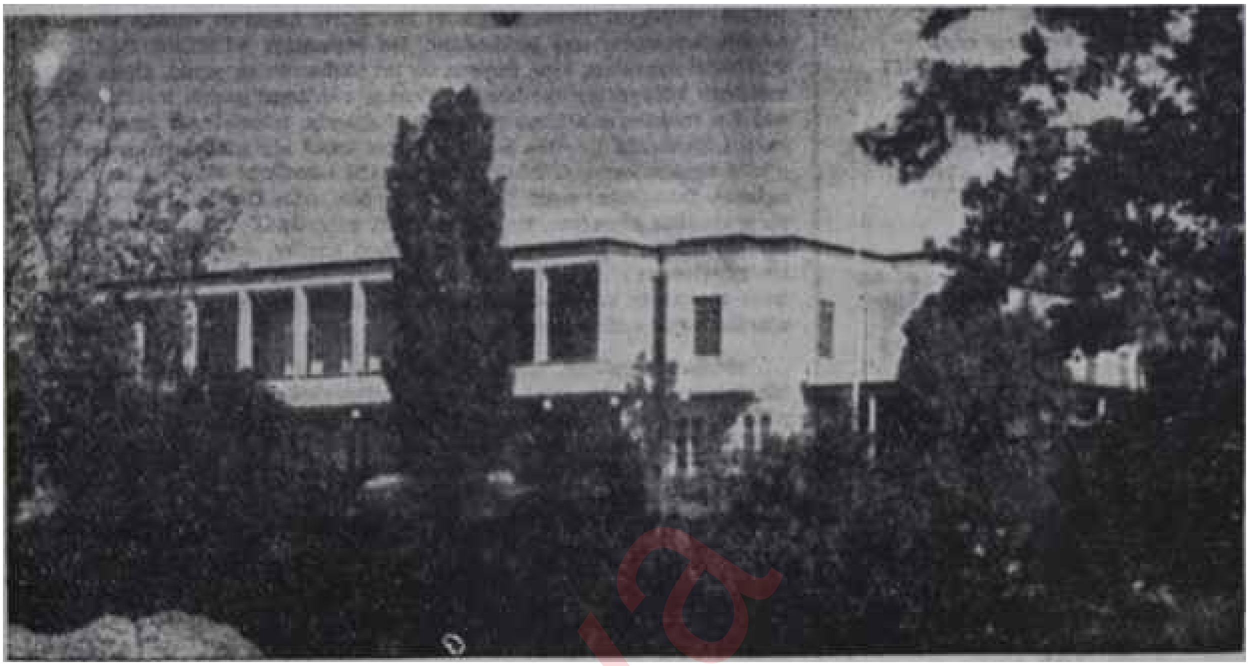
Cilt: XX, Sayı: 348

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

27 ŞUBAT 1961

YURTTA OLUP BİTENLER

Çankayadaki Cumhurbaşkanlığı köşkü
Ses verecek duvarlar

Millet

Dananın kuyruğa

"Bitirdiğimiz haftanın sonunda bütün gözler. Başkan Gürselin 2 Mart perşembe günü yapacağı basın toplantısına çevrik bulunuyordu. Haftanın başlarında Devlet Başkanı, Orgeneral üniformasını giymiş olarak Başbakanlığa geldi ve masasının başına geçti. Onu takip-eden günler de Cemal Gürsel muntazam şeküde çalıştı. Bu sırada gazetelere Başkanın 2 Mart perşembe günü basın toplantısı yapacağı resmen bildirildi ve her gazeteden sorulacak tek sualin 25 Şubat tarihine kadar Başbakanlığa verilmesi istendi. Böylece, bir mühim açıklamanın vuku bulacağı yolundaki tahminler aşağı yukarı gerçek halikı aldı. Başkanın bitirdiğimiz hafta içindeki çalışmasını hangi noktaya teksif ettiğinden haberdar bulunanlar şu açıklamanın konusunu da tahminde güçlük çekmediler: Siyasi faaliyete başlama, Referandum ve Seçim tarihlerinin ilânı. Bunlardan ilkinin Mart başı olacağında aşağı yukarı ittifak vardır.

Referandum ile Seçimin aynı *gün* yapılması cereyanı bitirdiğimiz hafta içinde yeni taraftarlar bulmakla beraber bir hukuki güçlük gözler dnttne serildi. Anayasa kabul edilmeden Cumhuriyet Meclisi adım taşıyacak olan Senatoyu seçmek imkanı yoktur. Zira böyle bir müessese halen mevcut değildir. O zaman Referandum 1li milletvekili seçimlerini bir arada yapmak. Anayasaya müsbet oy verildiği takdirde o seçimi takip eden ikinci pazar da seçmenleri senatörleri seçmeye davet etmek bir mantıkî hal çâresi olarak düşünüldü. itirazlar, bunun pratik olmadığı yönünden yapıldı. Ancak, Referandum ile Seçimi aynı gün veya ayrı gün münasip görenler bir noktada birleştiler. Bunların bir an önce ve asgari fasılayla yapılmasında sayısın milli menfaat vardır! Devlet Başkam Çankaya Köşkünde bunu Ekrem Alicana hatırlattığında yeni bir partinin Genel Başkam olmasına rağmen Alican memleket menfaatini parti mülahazalarının üstünde tutmaya hazır oldugunu bildirdi ve Gürselin seçimler için düşündüğü 15 Haziran tarihini makul karşılayacağını belirtti. Gürselin M. B. K. üyeleriyle yaptığı müdavele-d efkar da yumuşak bir hava ve anlayış içinde geçti, genç ihtilal" eller komutanlarının nokta-i nazarını kavradılar. Zaten memleketin manzarası da erken seçimi ve normal günlerin bir an önce geri gelmesini gerektirdiğinden bir süredir Ankarada acil lüzum halinde ifade edilen "Demokrasiye Dönüş" temayülü kuvvet kazandı.

Başkan Gürsel, girdiğimiz haftanın ilk yarısında temaslarına devam edecektir, tnönüye ziyaretinin iadesinin hafta içinde yapılıp yapılmayacağı henüz malum değildir ama Devlet Başkam ile İsmet İnönü o vasileyle hiç şüphesiz bugünlerde yeniden bir görüşme fırsatı bulacaklardır. Bu arada Temsilciler Meclisinde de pek ufak bir ekseriyetin dışında üyeler memleketi ancak devamlılığın, ihtiyacı hissedilen huzura kavuşturabileceginde ittifak etmektedirler; Tarihlerin İlânı, son temaslar da 2

Günün Meselesi

İyi Düşünelim!

Günün hâdiselerini kıymetlendirir ve konuşurken ve bunlar için çâreler ararken iyi düşünmek ve içinde bulunulan şartları çok iyi tahlil etmek gerekmektedir, Yaşdığımız günleri normal kabul etmek ve bugünlerden her derdin devası olabilecek çâreleri ümit etmek muhakkak ki biraz haksızlık olur. Anayasayı çiğnemiş, normal bir seçime gitmek istememiş ve iktidardan ayrılmamaya azmetmiş bir idareye karşı milletçe ayaklanılmış ve Silâhlı Kuvvetler, bir cüz'ü olduğu milletinin arzusunu tahakkuk ettirerek idareyi ele almıştır. Bu durum sağlandıktan sonra en mühim ve en zor dâva, bu idarenin, en güzel yol takip edilerek, tekrar daha iyi şartlarda memleketin hakiki sahibine devredilebilmesidir. En mühim ve en zor dâva bu olmasına rağmen, bu arada doğru veya yanlış bâzı hâdiselerle hoşnutsuzluklar olmuştur. Ancak şuhu unutmamak lâzımdır ki, idareyi ele alanlar,' bunu hakiki sahibine devretmek kararından asla ayrılmamışlar ve hattâ buna mâni olmak isteyen her engeli devireceklerini de göstermişlerdir. Durum böyle iken, istikametini iyi tâyin etmiş ve bu yolda yürüyeceğine milletini inandırmış bir idare, bu gidiş esnasında bâzı hoşnutsuzluklara sebep olmuşsa, vaziyet kıymetlendirilirken hissi olmaktan kaçınmak İcabeder. Düşünürken hedefimizi iyi tâyin etmemiz ve ne istediğimizi iyi bilmemiz lâzımdır. Bugün için bu hedefe ad koymak lazımsa, buna tereddüt etmeden "Huzur, sükûn ve istikrar içinde seçim gününü idrak etmektir" diyebiliriz. Huzurumuzu, sükûnumuzu ve istikrarımızı bozacak meseleler ilerde memleketi ihya edecek dahi olsalar, bu anormal devrede tavlarla uğraşmamak ve bu meseleleri gelecekteki daha istikrarlı günlere bırakmak icabeder. Esasen huzur ve istikrara kavuşmamış cemiyetlerde sosyal muvazeneyi bozacak ve idareyi .menfi cereyanlara fırsat vererek, çıkmaza sokacak meselelerin ele alınmasının da bir netice verebileceği şüphelidir. Tekrar ediyoruz: milletçe bugün için hedefimiz. "Seçim gününe kadar huzur, sükûn ve istikrar içinde hu anormal günleri geçirmektir." Bugün muhtaç olduğumuz insan, bu hedefi görecek ve bu hedefi sağlayacak insandır. Bu milletin bir ferdi olarak ta her vatandaşa düşen vazife, hâdiselere günün hedefi zaviyesinden bakmak ve suyu bulandıracak hususlardan kaçınmaktır. "Efendim 147 Üniversite hocası nasıl tasfiye edilirmiş?", "Bu kadar kıymetli bir subay nasıl tekaüde sevkedilirmiş?" veya "Böyle haksız vergi kanunu olur muymuş?" ilâ.... gibi iddialar ve söylentiler doğru olabilir veya olmayabilir. Mesele bu değildir. Amma, bunları istikametten ayrılmamış idarecilerin önüne problemler olarak çıkararak, hattâ bunları memleketin zararına olabilecek derecede aleyhte kullanarak esas hedefimizi unutursak yanlış hareket etmiş olmaz mıyız? Her haksızlığın düzeleceği, her dâvanın ele alınacağı, hedefimizin bu gibi problemlerin halli olabileceği günler gelecektir. Zor da olsa» acı da olsa haksızlığa uğramış vatandaşlara itidal ve sabır tavsiye etmek zorundayız. Bizlere daha mes'ut yarınlar getirecek bugünkü Milli Hedefimiz uğrunda bâzı fedakârlıkları tevekkülle kabul etmek zorundayız. Hakkımızı aramayalım demiyoruz Ancak, buna ararken suyu bulandıracak derecede menfi olmaktan kaçınalım. Suyu bulandırmaktan kaçınalım ki, idarecilerimiz istikametlerini tayinlerinde zorluk çekmesinler.

Memleketimizi seviyorsak, hislerimize uyarak, aramıza nifak sokmak isteyen, bizleri esas hedefimizden ayırmaya çalışan muhtelif menfi faaliyetlerin ellerine koz, ağızlarına sakız vermeyelim.

Allah aşkına, bizler için yüzyıllar boyunca akmış milyonlarca şüheda kanı hürmetine, kalemimizi ve dilimizi kullanırken esas hedefimizi unutmayalım, İnsaflı olalım.

Bugün için memleketini seven her Türke düşen en büyük vazife ve en büyük borç bodur.

İyi düşünelim.

Marta kadar tamamlanacağından bir umumi mutabakatın neticesi olacakta-.

Her halde Türk milleti, yaz başlarında sandık başına gidecektir.

İnkılâp

Tabut kaçıranlar

(Kapaktaki Hâdise)

Bitirdiğimiz haftanın ortalarında bir gün, İstanbuldaki Grek mimarisi tarzında inşa edilmiş olan, Sansaryan Ham diye bilinen ve halen Emniyet müdürlüğü olarak kullanılan binanın kapısı önüne gelen askeri REO kamyonu orada o kadar az kaldı ki, herkes şaştı. Hanın kapısından birbiri peşine çıkarılan 18 adam kamyona süratle bindirildi'.ve REO hemen hareket etti. 18 adam haftanın başından beri, binanın asma katındaki hücrelerde bulunmaktaydılar. O gün kendilerine hazır olmaları bildirilmiş, fakat nereye götürülecekleri haber verilmemişti. Kamyon yükünü alır almaz Yıldız istikametinde yola çıktı. Hedef, şöhretli Balmumcu özel Garnizonuydu. Böylece, D.P. iktidarının son Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Lûtfi Kırdarın cenazesinde karışıklık çıkaranlar, tahkikatı Istanbulun hukuken var, fiilen yok Örfi İdare Komutanlığının İstanbul Emniyet Müdürlüğünden tamamile devralması üzerine küçük çaptaki düşüklerin muhafaza edildiği meşhur Garnizona nakledilmiş oldular. Fakat hâdisenin tek neticesi Garnizondaki tutumların sayısının 18 adet fazlalaşmasından ibaret kalmadı.

Tahkikata paralel olarak, Ankaradan aldığı direktifler üzerine Millî İnkılâbın azimkar Vali ve Belediye Başkanı ile Örfi İdare Kumandanlığı, gericilere karşı enerjik tedbirlere giriştiler. Nezaret altına alınanlardan başlamak üzere, sakalın her nevi artık kesilecektir. Müezzin erendiler şerefelere kadar tırmanmaca zahmet edecekler ve ezanları hoparlörsüz okuyacaklardır. Derhal bir Cenaze Defin Talimatnamesi hazırlandı. Buna göre, cenazelerde har türlü dinî törenler camilerin içinde ve mezar başlarında yapılacaktır. Tabut camiden itibaren en fazla 200 metre taşınacak ve daha sonra mut-

laka cenaze arabasına konacaktır. Kıyafet Kanununun tatbikinde daha fasla titizlik gösterilecektir. Vilâyet. Şan Sinemasında "Ramazanı Şerif dolayısıyla" gösterilmekte olan Allahü Ekber isimli "ialâmiyetin zuhuruna aid büyük Arab filmi"ni repertuvardan kaldırttı. Bütün cami duvarlarına asılan kapı cesametindeki yeşil renkli afişlerini de toplattırdı. Böylece, gişelerin önünde teşekkül eden tesbihli. çember sakallı ve bereli kuyruk kesilebildi. Tedbirler şüphe yok ki devam edecektir.

Nitekim Cenaze Olayının hemen arkasından vaktiyle ilk V.C. Ocağının açıldığı Silâhtarağa Elektrik Fabrikasında sabotaj hazırlamakta olan D.P. artıklarından müteşekkil bir şebekenin meydana çıkarılması. Devlet ve Hükümet Başkanının mutemet arkadaşı İçişleri Bakanı Nasır Zeytlnoğlunu İstanbula cezbetti. Diğer bazı yerlere karşı da yıkıcı teşebbüslere geçmek üzere plânlar hazırlıyan şebekenin ekseriyeti Silâhtarağa Elektrik Fabrikası işçisi olan, mensuplarından 25 i yakayı ele vermişti. Zeytinoğlu, D. P. artıklarına ve gericilere asla müsamaha gösterilmiyeceğine dair İçişleri Bakanlığı bütçesinin müzâkeresi dolayısıyla Kurucu Meclise kati teminat verdikten hemen sonra, soluğu Esenboğa Hava Alanında aldı. İstanbulda da Millî İnkılâp Hükümeti adına Cenaze ve Silâhtarağa hâdiselerini mahallinde tetkike başladı. Milli İnkılâp Hükümeti Tulgadan, cenaze hâdisesinde vazifeli polislerin ürkek ve pasif davrandıkları mütaleasmr ileri süren bir rapor almıştı.

Merhametten maraz

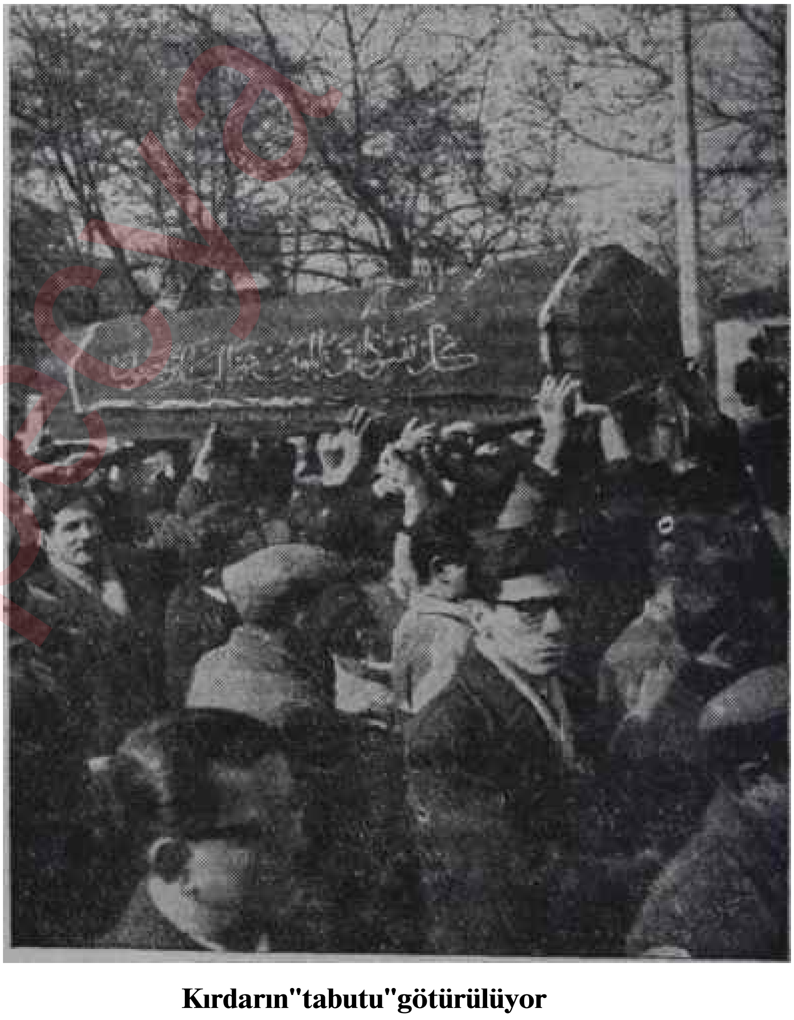
Suyun altında mevcut bir takım kıpırdanışlarm su yüzüne çıkmasına, politika kurbanı Dr. Lütfi Kırdarın Yassıadada, Yüksek Adalet Divanı önünde ifade verirken dramatik tarzda ölümü vesile oldu. (Bk. AKİS - S: 347).

Kırdarm cesedi, vefat ettiği gün, bir jandarma botuyla Kasımpaşadaki Askeri Deniz Hastahanesine nakledildi. Tesadüfen o dramatik günde Yassıadada bulunan büyük oğlu Erdem Kırdara, büyük anlayış gösteren ve kendisini teselli eden, başta Garnizon Komutanı otoriter Yarbay Tarık Güryay olduğu halde diğer subay vazifeliler, bir cenaze törenine müsaade edilip edilmiyeciği hususunu İrtibat Bürosundan öğrenmesini salık verdiler. Erdem Kırdar irtibat Bürosuna başvurduğu zaman, müracaatını Marmara ve Boğazlar Kolordu Komutanlığına yapması istendi. Oradan da, naşı arzu ettikleri gibi alıp istedikleri'şekilde defnedebileceklerini öğrendi. Ailesinin dilediği tarzda bir cenaze törenine izin vermek, M.B.K. rejiminin hiç şüphesiz pek insanca ve nâzik bir hareketiydi. Şimdiye kadar ölen yedi düşükten, ilk olarak Kırdar ailesine cenaze töreni izni veriliyordu.

Ailesi, 72 yaşında ölen Kırdarın, gürültü ve patırtıdan hoşlanmıyan bir adam olduğunu biliyordu. Ruhu mustarip olmasın düşüncesiyle, hacı sız - hocasız, müezzin siz - hafızsız bir cenaze töreni tertiplemeyi kararlaştırdılar. Hattâ, usûl olduğu veçhile naşı Askeri Deniz Hastahanesinden alıp Teşvikiyedeki Zeki Paşa apartmanının 6 numaralı dairesindeki evlerine dahi getirmediler. Bir formalite yerine getirilsin mülahazasıyla da, beş gazeteye tek sütun üzerine âlâyişsiz ölüm ilanları verdiler. Kırdar ailesinin Mehmet Efendi isimli bir hocası vardı. Eskiden Teşvikiye Camii, imamıydı. Mehmet Efendi, Kırdarm kayınvaldesinin 1947 deki. ölümünden itibaren, yâni 14 senedenberl merhume için mukabele okurdu. Doktorun dramatik ölümünü gazetelerde okuyan Mehmet Efendi tâziyete geldiğinde, kendisinden yanma bir adam alarak Kırdarm duasını okuması istendi. Ayrıca nâşın kaldırılması için İstanbul Belediyesi Beyoğlu Şubesi Cenaze Memurluğuna başvuruldu. Cenazenin (I - A) sınıfıyla kaldırılması için 650 lira ödendi. Cenaze memurluğu da, tarife mucibince bir cenaze arabası ve altı taksi ile birlikte bir imam, bir Ölü yıkayıcı ve dört hafız veya müezzin gönderdi. Kırdar ailesi başka hiçbiı din adamına tek lâf söylemedi v« hâdise günü de polise elinden geldiği kadar yardımcı olmağa çalıştı.

Partizan olmayınca....

O gün, ilkbaharın yaklaşmakta olduğunu her haliyle belli eden ılık bir hava vardı. Masmavi gökte güneş bütün haşmetiyle parlıyordu Zenginlerden ve bankalardan toplanan teberrularla 1945 - 1950 seneler arasında Osmanlı stilinde inşa edileı

Kırdarın"tabutu"götürülüyor
Hadiseli cenaze merasimi

Haftanın İçinden

MANZARA

Metin TOKER

İnanır mısınız, İstanbulda Dr. Lûtfi Kırdarın cenaze töreni sırasında cereyan eden hâdiseleri bekliyordum. Bunların ne zaman, hangi vesileyle patlak vereceği hususunda elbette ki bir tahmin yapacak vaziyette değildim. Ama sanırım bizzat o hâdiselerin tertipçileri ve teşvikçileri -kurmayların tabiriyle- G gününü geçmemişlerdi. Münasip bir anı, münasip bir fırsatı beklemekteydiler. Pek âlâ Tarihe İstanbulun bir başarılı valisi olarak geçecekken sırf kendi basit hislerinin ve küçük çapının üstüne çıkamadığından Menderesin son Sağlık Bakanı sıfatını taşıyarak göçmüş bulunan Dr. Lûtfi Kırdarın dramatik ölümü, zaman kollayıcılara saatin geldiği inancını vermiştir. Hâdisenin ne nisbeti tertibin, ne nisbeti hislerin eseridir, bunu tahkikat gösterecektir. Ancak, şimdi yapılması gereken, vakaya ciddi ve doğru bir teşhis koymak, realiteye çıplak gözle bakmak cesaretini göstermektir. Bunu yapar ve ondan tutumumuzun ne olması gerektiği dersini çıkarırsak varlığı inkâr olunamayacak yeraltı faaliyetinin şampi-' yonları bize zarar değil, fayda sağlamış olurlar.

Bir ihtilâl sonrası vasatı içinde bulunduğumuzdan zerrece şüphe yoktur. Normal günlerin avdetine kadar bu vasatın karışıklığını muhafaza etmesi tabiidir. Bayar - Menderes iktidarının yıkılması bir takım şahısların ve zümrelerin menfaatinin yok olmasına yol açmıştır. Bunların, kuvvet karşısında boyun eğmiş olmakla beraber, inkılâp hareketine yürekten eyvallah demelerini beklemek abestir, ihtilâlin zayıfladığım hissettikleri an, suyun altında bekleşenler suyun yüzüne fırlayacaklardır. Bunlar yaz ortasında, giden 14'lerin azgın günlerinde ve asla 14'lerin hepsinin değil, ama Türkeşle arkadaşlarının oyunlar oynadıkları sıralarda ilk huruç hareketini yapmışlardır. Havadis gazetesinin yayınları, Peyami Sefa ve çömezlerinin yaptıkları "fikriyat", Ali Fuat Başgüin yerleştiği gazeteden eski Demokratlara seslenişleri bunun işaretlerini teşkil etmiştir. 14'lerin anladıkları mânada bir Millî Birlikçi kisvesi altında başlayan hareket, Basının ve Gençliğin şuurlu davranışıyla o noktada ezilmiş, bir ihtilâfa meydan verilmeksizin tarümar edilivermiştir. Daha sonra M.B.K. nde yapılan tasfiye ise, bir takım kudret sahiplerine dayanarak manevralara girişme imkânını ortadan tamamiİe ve ebediyen kaldırmıştır.

O yandan bu yana su altında kalan tohumları gizli hiç bir elin okşamadığı, desteklemediği, onlara kuzey rüzgârlarının besleyici hassalarını getirmediği sanılıyorsa, yanılınıyor demektir, İlk teşebbüsün hüsran. İkinci teşebbüs için daha olgun zemin arama gayretini kuvvetlendirmiş ve sabırla koruğun helva olacağı prensibi dikkatle gözönünde , tutulmuştur. Dr. Lûtfi Kırdarın göçtüğü gün, bu ölümden dolayı değil, ama cereyan etmiş bir takım hâdiseler neticesi böyle bir zeminin vücut bulmuş olduğu neticesine varılmış ve kıpırdanma işareti verilmiştir.

Türkiyenin sağlam kuvvetleri bu kıpırdanışları ezmek için gerekli kudrete sahiptirler. Silâha el atmaya dahi lüzum yoktur. Hâdise Üniversitenin tatili sırasına rastlamadaydı Türk Gençliği böyle teşebbüsler karşısında kenetlenmiş halini muhafaza ettiğini bir kaç demeçten çok daha ibret verici tarzda göstermekten geri kalmazdı. Basın da, hangi fikrin peşinde bulunduğunu ortaya koymuştur. Hükümete gelince, son olarak yayınlanan bildiri kendinden emin, kuvvetli ve basiretli bir idarenin işbaşında bulunduğunu belirtmiş, gerekli ikazı yapmıştır. Ancak, hâdisenin nedenini daha derinlere inerek aramazsak başını kuma gömen devekuşunun işlediği hatanın eşini ister istemez işleriz.

İstanbulun ortasında, bir cenaze töreninde, hem de tedbir alınmış olduğunda zerrece şüphe bulunmayacak bir cenaze töreninde iki avuç adam başkaldırmak, resmi otoritelere kafa tutmak, valinin otomobilini taşlamak cüretini gösteriyorlar. Teşvik, tertip! Muhakkak. Ama bunun yanında, teşvikçilerin ve tertipçilerin halkta bir dolgunluk müşahede etmeden bu cüreti gösterdikleri sanılmamalıdır. Elbette ki kendileri tekbir okumaya başlarbaşlamaz bütün cemaatin yanlarında yer alacağını, hükümet kuvvetlerine karşı bir toplu mukavemetin gösterileceğini hayal etmemişlerdir. Ama memnunsuzluğun artmış olduğu ve bir huzursuzluğun cemiyetteki mevcudiyeti, şüphesiz hareketin şu sırada su yüzüne çıkarılmasının Ur sebebini doğurmuştur. Haklı veya haksız, çeşitli tasarrufların yarattığı çeşitli tepkiler ve bilhassa istikrardan mahrumiyetin İktisadi durum üzerindeki tesirleri, intikal devresine has sinirlilikler teşviklerin ve tertiplerin dışında, hadisenin bir faktörünü mutlaka teşkil etmiştir.

İlk deneme başarı kazanmış sayılamaz. Tıpkı yas ortasındaki teşebbüste olduğu gibi bu teşebbüste de su altının şampiyonları kendi lehlerindeld faktörleri mübalâğa etmişlerdir. Halktaki dolgunluğun, derecesi olmasa bile istikameti, anlaşdıyor ki hatalı yorumlanmıştır. Ama bu dolgunluğun bilhassa Yassıadayla ilgili bir takım yeni baskı teşebbüslerinde tekrar kullanılmasını beklemek hatalı olmaz. Zaten, pek sathî şekilde bakılırsa meşhur tâbirle "mezbuhane" olarak vasıflandırılacak bu hareket, aslında bir zincirin halkalarından birini, bir senaryonun bir parçasını teşkil etmektedir.

Şimdi, memleketin sağlam kuvvetlerine bir vazife düşüyor. Bu vazifenin bir kısmı kolaydır. içerde ve dışardaki fırsat kollayıcılara bekledikleri anın gelmemiş bulunduğunu ispat etmemiz lâzımdır. Halk ve Ordu, tıpkı 27 Mayıs sabahı olduğu gibi eleledlr. Gençlik vazife başındadır. Millî basından, fırsatçıların umabilecekleri hiç bir şey yoktur. İbret olacak tarzda dağıtılacak cezalar dikilen kafaların mutlaka kırılacağını, İstismarcılığa müsaade edilmeyeceğini gözler önüne sererse fesat yuvalan kalkmaz ama bunlara âlet olabilecekler azalır. Ancak bunların hepsi, Deraokratlann sevdikleri tâbirle paliatif tedbirlerdir. Her türlü "mezbuhane teşebbüs"e asıl cesaret verecek olan, halkın dolgunluğudur. Bu dolgunluğu Önlemenin yola kudret sahiplerinin iyi hükümet etmeleri, tesir sahiplerinin ise iyi vatandaş olmalarıdır. Demokrasilerde böyle dolgunluğun tek deşarj vasıtası olan seçimlere bu derece yakınken arabamızı kazasız gerçek hedefine ulaştırmamız neslimizin büyük, tarihi ve şerefli vazifesidir.

modern Şişli Camiinin geniş mermer avlusunu, saat 11 den itibaren gelenler doldurmağa başlamıştı, öğle namazına doğru kalabalık bini buldu. Kalabalıkta siyasi bir koku yoktu. Zira boyuyla mütenasip usun tabutu musallada bulunan Kırdar, ne C.H.P. de, ne D.P. de partizan tipinde bir adam olmuştu. Gelenlerin dört te üçü partisiz, eski C.H.P. li veya Kırdarm birbirlerine son derece bağlı Mason arkadaşlarıydı. Herşeye rağmen Kırdar, İstanbul şehrine yaptığı iyilikler, bir de müstesna terbiyesi ve nezaketi dolayısıyla sevilmişti. Kalabalık arasında, eski milletvekillerden ve İl İdare Kurulu âzasından esnaf İhsan Altınel hariç, bir zamanlar Demokratlar arasında adı geçen hiç kimse görülmüyordu. Yaşarken onu sevenler ve dramatik tarzda ölümüne acıyanlar, geniş mermer avluda yerlerini aldılar. Göze çarpan şahsiyetler Burhan Felek, F. Rıfkı Atay, Ahmet Emin Yalman, Sıddık Sami Onar, Sadi Irmak, Müm taz Tarban, Muhlis Sırmalı, Orhan Eyüboğlu, Vedad Dicleli ve Suat Hayri Ürgüplüydü.

Vaveylalar...

lütfi Kırdar, bir yobaz ve mürteci

değildi. Atatürk devrimcisiydi. Geniş mermer avlunun içinde tabutu etrafında toplananlar da, kendi cinsindendiler. 22 çelenk gönderilmişti. Yegâne fevkalâdelik, çift ezan okunması oldu. Halbuki çift ezan, Islâmiyetin önemli günlerinde okunurdu. Ne düğün, ne bayram varken iki müezzin efendinin Şişli Camiinin tek minaresinin yegâne şerefesine çıkıp çift ezan okumaları garipsendi. Fakat Şişli Camiinin idarecileri, sonradan böyle bir hareketi kendilerine izah ettiler: Efendim, Kırdarın Şişli Camiinin meydana getirilmesine muazzam hizmetleri dokunmuştu. Şişlide Bir Cami Yaptırma ve Yaşatma Derneğinin de idare heyeti âzasıydı. Kadirşinaslık saikasıyla çift ezan okunmuştu.

Cenaze namazının kılınması ve mütad seremonilerin ikmalinden son ra tabutun dışarıya taşındığı geniş mermer avluda herşey normaldi. İşin şirazesinden çıkması, nâşın heybetli Şişli Camiinin yan kapısına takriben 200 metre ötede, Fransız La Paix Hastahanesinin önünde park etmiş cenaze arabasına nakli sırasında başladı. Cenaze törenini bir dini ve siyasi nümayiş haline sokmak heveslisi olan ve kaliteli kalabalık arasında sırıtıveren bâzı D.P. artıkları yobazlar, âdeta cebir kullanarak tabutu' kontrolları altına aldılar ve ona sahip çıktılar. 60 - 70 kişinin bir kısmı iabutu omuzlarına yülıkaüsler, geriye kalanlar da- kol - kola kenetlenerek naşı inhisarlarına alarak tecrid etmişlerdi. Bir taraftan da herkesin hayret nazarları arasında gayet laubali tarzda ve daha ziyade protesto mahiyetinde, mırıltı halinde tekbir getiriyorlardı. Usûlü veçhile tabutu taşımak üzere yanaşan kendilerinden olmayanları ite kaka uzaklaştınyorlardı. Ailesi adına cenaze işlerini üzerine alan merhumun 33 yaşındaki Yüksek Mimar büyük oğlu Erdem Kırdann, "Beyler, müsaade ederseniz tabut cenaze arabasına konacak" şeklindeki ısrarlı ikazlan, rüzgâra karşı söylenmiş sözler gibi dağılıyor ve tesirsiz kalıyordu. Genç Kırdara, refakatindeki böylesine taşkınlıkları tecviz etmiyecek, hepsi birer inkılap çocuğu o-. lan Yüksek Mimar arkadaşları da katılınca, fanatikler tempo ile, "Vermek yok, vermek yok" diye homurdanmağa başladılar. Galibi dikkat olan taraf, tekbirlerin, kötü ruhlular çemberinin dışına veya etrafta toplanan halka bulaşmamasıydı. Olduğu yerde kalıyor, tam bir iflas manzarası arzediyordu. Zaten Yalmanlar, Onarlar ve Felekler gibi eleküstü zevat, Şişli Camiinin yan kapısından itibaren cenaze alayını terketmişlerdi.

D.P. artıkları yobazlar, neticede tabutu cenaze arabasına koydurtmamağa muvaffak oldular. Cenaze arabası alayı geriden takip ediyordu. Fanatikler arasından zaman zaman, "Daha yavaş^yürüyelim" sesleri duyuluyordu, Mırıltılar da avaze halini alıyordu. Sâdece tekbirlerle yetinmiyorlar, meydan bos bulunduğundan gittikçe küstahlaşıyorlar, tehliller ve salavatlar getiriyorlar ve kasideler okuyorlardı. Caddenin tam ortasından ilerlediklerinden, uzun müddet trafiğin tıkanmasına sebep oldular.

Nusret Yeşilçay
Paçayı kıstırdı

Kendilerini bilmezlerin yaptıkları, gerçek dindarlığa taban tabana zıttı. İslamiyet kuralları, cenazenin huzur ve sükûnet içinde kaldırılmasını âmirdi. Bâzıları çember sakallı olan ve ellerindeki teşbihleri mütemadiyen çeken zındıklar, itilana sallana yürüyorlardı. Aralarında berelilere de rastlanıyordu. Din kisvesi altında bir melanet islediklerinin en bariz ispatı. Ramazana rağmen bir kısmının tabutun civarından uzaklaşarak sigara içmesi ve tekrar kindiler! gibi insan kırıntılarının teşkil eyledikleri barikata karışmasıydı

İkinci bir Mareşal hâdisesi

Erdem Kırdarın, babasının tabutunu cenaze arabasına koydurtmak. için likör Fabrikası ve Esentepe Gazeteciler Mahallesi önünde yaptığı teşebbüsler de akim kaldı. Sahiplerinin rızaları, hilâfına ve onların ıstırabına hürmet göstermeksizin, bir cenazeyi gizli ve melun maksatlar için böylesine istismar, doğrusu ne görülmüşüne de işitilmişti. Anlaşılan çapulcu güruhu, mahiyeti tamamıyla değişik bir "Mareşal Hadisesi"ni, onbir yıl sonra tekrarlamak sevdasına kapılmıştı. Üstelik, çapulcular güruhu mensuplarından hiçbirinin Kırdar ailesi ve yakınlarıyla yakından uzaktan ilgisi yoktu.'

Tabut, Şişli Camiine üç - dört kilometre uzaklıktaki, Kırdar tarafından Vali ve Belediye Başkanlığı .zamanında inşa ettirilen Zincirlikuyu Asri Mezarlığına aşağı yukarı 90 dakikada getirildi. Islâmiyete sığmaz ve onunla bağdaşamaz bir tarzda tabuta sahip çıkanlar, esas şirretlik ve taşkınlıklarını Asri Mezarlıkta ortaya döktüler. Asri Mezarlığın inşasından sonra, Kırdarın kendisi ve ailesi için ayırttığı en muteber mahaldeki aile kabristanını da kordon altına aldılar. Avazeler histeriye inkılâp etti. Gene kendileri, basım Kıbleye getirerek tabutu önceden kazılmış mezar çukuruna yerleştirdiler. Mezarcılar tabutun üstüne toprak doldururken, bir. imam nâşın başında, dört müezzin de etrafında asrı şerif okuyordu. Ancak dualar, normalden fazla uzatılıyordu. Mûtad olan, aşrı şerifin okunması sırasında cemaatin münâsip ölçüde mezar çukurunun ırağında bulunmasıdır. Fa-

kat hayır, DP. kalıntıları yobazlar, naşı görmek için mezar çukurunun kenarlarına üşüşmüşlerdi. Aşrı şerifin hitamından sonra ortadan kısa boylu, deve tüyü paltolu, siyah çerçeveli gözlüklü ve kırk yaşlarında bir adamın Kırdarın mezarının başında, canhıraş bir sesle nutuk atmağa başladığı görüldü ve duyuldu. Tuhaf adam, elerini havaya kaldırarak "Ey bu topraklar için toprağa düşmüş kahraman! Sen suçsuzsun! Siz gökten inen meleksiniz! İntikamını alacağız!" şeklinde feryadı koyuverdi.

İmam talkın vermeğe başlamıştı ki, İstanbulun beğenilen ve cerbezeli Emniyet Müdürü Nevzat Emrealp, stratejik noktalarda mevzilenmlş ve çirkin gelişmeleri takip eden Birinci Şubenin sivil polislerine işaret verdi, işaretten Emrealpin demek istediklerini anlıyan sivil polisler, Asri Mezarlığın devkâri demir kapısında toplandılar. Evvelden hazırlanan plan gereğince, hiçbir müdahalede bulunulmayacak, olup bitenler farkettirilmeden dikkatle gözetlenecek, cemaat dağılırken tesbit edilen elebaşılar. Asri Mezarlığın devkâri demir kapısından çıkarlarken kulaklarından tutulup, sessiz sedasız bekçinin kulübesine .takılacaklardı. Bilinci Şube Müdürü Ali Rıza Bilgütay kumandasındaki sivil polisler, devkâri demir kapının iki tarafında tertibat aldılar. Mesleğinin ehli Emrealp, cemaatin olağanüstü bir 'durumun mevcudiyetini sezip toplanmamasını temin içinde resmi polislere, dağılıp bulabilecekleri korkulukların arkasına gizlenmelerini emretti.

İşte Tulganın, Emniyet Müdürlüğüne aid 38533 plâka sayılı hususi otomobil ile süratle Asri Mezarlıktan içeri girmesi, böyle bir zamana rastgeldi. Siyah Dodge'tan aile kabristanının civarında fırlarcasına çıkan Tulga, ilk rastladığına -bir gazeteciydi-, "Emniyet Müdürü nerede?" sualini sordu. Üzerinde karacı üniforması ve kaputu vardı. Derken, 27 Mayıs öncesinin meşhur simalarından duahan Hacı Hafız Nusret Yeşilçay Tulganın karşısında belirdi, müdahane ile emirlerini Öğrenmek istedi. Tulga,, mefsuh D.P.. nin fotojenik Vefa Ocak Başkanına, kendisine cenaze sahibini ve Emniyet Müdürünü bulmasını' söyledi. Yeşilçay, mazi olan uğurlama ve karşılama törenlerinin gediklilerindendl ve Belediye eski Başimamıydı. Lâcivert elbisesinin üzerindeki siyah paltoyla her zamanki gibi son. derece şıktı. Başında da Tulgayı görünce hemen çıkardığı,' Konsolos ve metropolitlerin giydikleri kenarları kıvrık, siyah fötr bir şapka vardı. Yeşilçay, kapatılan D.P. ye sadakatini kıymetlendirmesini bilmiş, hayli dünyalık toplamıştı. Zaten onun Şişli Camiinin geniş mermer avlusunda varlığını görenler, müessif birşeyler patlak vereceğini önceden sezmemiş değillerdi.

İkinci bir Topkapı hâdisesi

Biraz sonra» Yeşllçayın haber verdiği Erdem Kırdar geldi, karışıklığın içyüzünü henüz bilmiyen Tulga biçâre genç adama, "Sizi 6 ve 25 sayılı kanunlara tevfikan -her ikisini de M.B.K. çıkarmıştı- tevkif ediyorum" dedi ve hususi otomobilinin yolunu gösterdi. Neye uğradığını şaşıran Erdem Kırdar, insan irisi cüssesiyle emre riayet etti. Vali ile Erdem Kırdar arasında geçen muhavereyi duyan DP. kalıntıları yobazlar, kümelendikleri aile kabristanım terkederek, "Nereye götürüyor?", "Yavruyu kaçırıyor!", "Salmıyalım!" avazeleriylş hususi otomobile doğru koşuştular. Polislerin de yüz metre kadar ilerideki Asri Mezarlığın kapısına toplanmış olması ganimet bilerek hususi otomobili çepçevre sardılar ve hareketine mani oldular. Tıpkı üç sene önce Topkapıda olduğu gibi hususi otomobili tekmeliyorlar ve yumrukluyorlardı, bir kısmı da devirmeğe çalışıyordu. Sabırlılığı ve müsamahakarlığı ile tanınan Tulga, başıbozuk alayının gemi azıya alması üzerine ilk defa hiddetlendi. Eski Zırhlı Tugay Kumandam hususi otomobilin kapısını cesaretle açarak gözü dönmüşlerin arasına girdi. Hususi otomobilin tavanını yumruklayarak sinirli bir tonla, fakat gene de zerafetini kaybetmeden, "Beyler" diye gürledi, "ben İstanbul Valisi ve Belediye Başkanıyım. Onu ben aldım; rica ediyorum dağılın. lütfen sükünetinizi muhafaza edin!" şiddetli çıkış, fanatikleri biraz geriletmiş, fakat susturmamıştı. Naralar, "İatifa et!", "Hürriyet, hürriyeti" ve daha birçok ağza alınmıyacak daha birçok sözlerle devam etti. Tulga en önde bağırıp çağıran ve demin Kırdan Çanakkale şehitleri mertebesine ulaştıran nutukçubaşıyı gözlerinde yıldızlar çaktırmacasına tokatladı. İçeri girip kapıyı kapar kapamaz, mütecavizlerin gerilemesinden istifade eden hususi otomobil bir ok gibi sıyrılıp süratle uzaklaştı. Zındıklar, bir taraf tan da resimlerini çekmekle meşgul foto muhabirlerine saldırmaktan geri kalmıyorlardı. Ancak örümcek kafalılar hezeyanlarını inanılmaz bir cüretle devam ettiriyorlar, ellerinde taşlar, "Arabayı bırakmıyalım, kapıyı kapayalım" çığlıklanyla, hafif ıslak toprak üzerinde ve bodur çamlar arasından bir tavşan çevikliğiyle mezarların üzerinden atlayıp duvarları aşarak hususi otomobili kestirmeden takip ediyorlardı. Fakat hususi otomobilin önüne geçip durdurmağa muvaffak olamadılar.

Kırdarın cenazesi sui generisliğini münhasıran tabut yolu İle 27 Mayıs Milli İnkılâbına karşı ayaklanan kimselerden almıyordu. Ananelerimize göre, kadınların naşı takip etmemeleri ve bilhassa birlikte mezarlığa girmemeleri gerekmekteydi. Halbuki o mahut pazar günü, bir değil, iki değil bir sürü fazlasıyla şık, pahalı giyimli ve ağır makyajlı hanım örf ve Adetlerimizin dışına çıktılar. Mr. Yüzde Onun annesi Güzide Zorlu ve Harika Yardımcı, makyajlı olmamakla beraber biteviye ağlıyan ve güçlükle ayakta duran yaşlı Bayan Kırdarın koluna girmişler ve kendisini teselliye çalışıyorlardı.

Kulağa Küpe

Üç perdelik oyun

I

Sahne: Yassında.
Dekor: Yüksek Adalet Divanı
Şahıs: Fatih Rüştü Zorla.

"— Bendeniz, Adnan Menderesin Kabineye veya Gruba her istediğini yaptırtan bir insan olduğunu bilmiyorum. Hepimiz, hareket serbestisine sahiptik. Nitekim o grup 1955'te Adnan Menderesi istifa ettirmiştir."

II

Sahne: Kudret Gazetesi.
Dekor: Gazetenin fıkra sütunu.
Şahıs: Kadircan Kaflı.

"— Bölükbasi »on derece demokratik bir Genel Başkandır. Genel Kurul toplantılarında »on derece sabırlı davranıyor, kimseyi incitmemeğe o kadar dikkat ediyor ki bu kadarını belki ancak Peygamberler yapabilir."

III

Allah sonlarını benzetmesin!.

İlk tahkikat

Yobaz sırtlanının örfi idareden bile çekinmiyerek hortlama kımıldanışı, bütün yurtta derin tepkiler uyandırdı ve ciddi bir ikaz olarak fayda sağladı. İstanbul Polisi için 60 - 70 nümayişçiyi, daha başından dagıtıvermek işten bile değildi. Zira bir müfrezeden fazla resmî polis ve hazır kuvvet vazife başındaydı. Ayrıca Birinci Şubenin sivil memurları görevlendirilmişlerdi. Fakat toplum psikolojisine vukufu müsellem Emrealp, işin büyümeden sona ereceğini umduğu kadar, kalabalıklara müdahalenin en fazla cenaze törenlerinde reaksiyon yaratacağını da biliyordu. Nitekim cenaze alayını 00004 resmi plâkalı siyah makam Chevrolet'siyle. hiç alâkadar, olmuyormuş gibi sonuna kadar takip etti. Cenaze dağıldıktan sonra da 17 elebaşıyı kıskıvrak yakalatarak nezaret altına aldırttı, bir hazır kuvvet otosuyla Emniyet Müdürlüğüne götürttü. Günler ilerledikçe nezaret altına almanlar, onbiri münfesih D.P. li olmak üzere 24 e yükseldi.

Fakat 27 Mayıstan sonra ilk defa toplu olarak ve meydan okurcasına ortaya çıkan D.P. artıkları yobazlar hakkında hassasiyetle yürütülen tahkikat, tahminlerin ve spekülasyona müsait irticai hâdise dolayısıyla gazete ve mecmualarda yazılıp çizilenlerin aksine bir seyir takip etti. Hareketin bir merkezden idare edildiğine veya bir tertip olduğuna dair hiçbir işaret yoktu.Bir defa nezaret altındakilerin hepsi taşralıydı, ekseriyetinin münfesih D.P. ile alâkası bulunmuyordu. Tahkikatı yapanlar şu kanaate vardılar: Gerici zümreye mensup bir grup, birbirlerinden cesaret alarak ve gayrı memnun bâzı D.P. artıklarının tahrikleriyle cenaze töreninde bir araya gelivermiş, sinelerine gömdükleri hislerini topluluk heyecanı içinde zaptedemiyerek aleniyete dökmüştür. Polisin yumuşak davranışı, müsamahanın . ince mânasını idrakten uzak cahillerin taşkınlıkları için müsait bir zemin yaratmıştır. Hâdise çıkaranlar, servetli ölü - sahibinden beş - on kuruş koparmak için cenaze törenine gelen goygoycular, D.P. artıkları yobazlar ve ekmeklerini Kırdarın kapısından çıkarmakta olan kimselerdir. Elebaşı görünenler, cenaze törenine gazetelerde okudukları . ilân üzerine - veya yolda görüp "Allah rızası için" katıldıklarını belirtmişlerdir. Daha Önce birbirleriyle irtibat halinde bulunduklarını is patlıyacak hiçbir ipucu .ele geçmemistir. Nezaret altına alınanlardan başka, ayrıca 28 kişinin daha ifadesine müracaat edilmiştir. Kırdarın Türk veya Irak tabiiyetindeki Kerküklü Hemşehrilerinden de şüphe edilmiş, fakat yapılan titiz sondajlar, cenaze törenine kalabalık bir grup halinde iştirak eden bunların da masum olduklarını ortaya çıkarmıştır.

Hâdise endişe edilecek mahiyette olmamakla beraber, devriye gezmekte olan gericiliğin üzerinde hassasiyetle durulması gerekmekte olduğunu gösterdi. Nezaret altında bulunan 24 sanıktan altısı, ifadelerinin alınmasını müteakip serbest bırakıldılar. Aralarında Yeşilçay ve Alttnelin bulunduğu dokuzu Demokrat 18 sanığın Demokrat olmayan diğer dokuzundan ikisi Zeki Paşa apartmanının kapıcıları, biri de Kırdann Büyükadadaki villasının 15 senelik bahçıvan - bekçisidir. Diğer sanıkların meslekleri hademelik, kunduracılık, fırıncılık, marangozluk, işçilik ve memurluktur. Hâdisenin tam mahiyetinin ortaya çıkması, başkentte fazla telâşlanmış bâzı çevrelerin yüreğine su serpti.

Kırdarın cenazesinde hâdise çıkaran yobazlar

Örümcekti kafanın tuttuğu iş

Kurucu Meclis

Kurunun yanındaki yaş

Kürsüdeki, ak saçları hayli azalmış uzunca boylu adam, önünde duran bardaktan iki yudum su aldıktan sonra, maroken - kaplı küçük bloknotun sayfalarını çevirerek konuşmağa başladı. Üzerindeki halis İngiliz kumaşı lâcivert elbise ve ona son derece giden yeşilli beyazlı sulka kravat, ak saçları. dökülmüş adamı pek şık gösteriyordu. Şık **adamın** matruş yüzünde sıcak bir ifade vardı. İlk sözleri:

"— Bâzı acı tenkitler yapıldı" oldu.

Sonra hafifçe tebessüm ederek devam etti:.

"— Ben bu tenkitlere karşı Hariciyeyi müdafaa etmek için gelmedim. Üstelik, hücum vâki olmadı ki..."

Salonda son derece samimi bir hava vardı, çıt çıkmıyordu. Hemen herkes kürsüdeki yakışıklı adamın sözlerini dikkat ve sabırla dinliyordu. Yakışıklı hatip sözlerini bitirip su bardağına ikinci defa uzandığında salonda bir alkış koptu.

Hâdise geçen haftanın içinde bir gün Yeni Meclis binasının toplantı salonunda cereyan etti. Kürsüdeki başarılı hatip İhtilâlin Dışişleri Bakanı Selim Sarperdi ve 1961 yılı Dışişleri Bütçesi münasebetiyle söz almış bulunuyordu. Selim Sarper son derece samimi bir ifade ile, 27 Mayıstan bu.yana İhtilâl .Hükümetlerinin dış politika konusunda mevcut karar ve kanaatlerini Kurucu Meclis üyelerine açıklarken rahat ve vazifesini yapmış insanlann huzuru içindeydi. Bunun içindir ki tek falso yapmadı ve haklı alkış topladı. Böylece, 1961 yılı Bütçesi âdet olduğu veçhile denk olarak kapatılmak üzere iken, basireti ve dirayeti müsellem bir Bakan olmak payesini de kazanmış oldu.

Geçen haftanın başında başlayan

ve haftanın sonunda bitmeyen hayli sıkıcı Bütçe müzakerelerinin bilançosu yapıldığında Sarperin konuşması ve üyeleri dış politika konusunda tenvir edici izahatta bulunması elbette ki faydacıdır. Zira Sarperin başarısı, aslında bir takım meselelere tam bir samimiyet içinde neşter vurmaktan ileri gitmemiştir. Ne var ki, Bütçe müzakerelerinin cereyan ettiği ilk günden şu satırların yazıldığı saatlere kadar Kuruca Meclise hakim olan hava bir keşmekeş havası olduğundan kürsüde ciddi bir adam görmek bâzı kimseleri ve bilhassa basın mensuplarını hayli sevindirmiştir. Doğrusu istenirse 1961 yılı Bütçe müzakereleri bir garip tarzda başlamış ve bir takım işlek muhayyelelere bol malzeme sağlamıştır.

Mecliste esen hava

Mer'i mevzuatın parti gruplarının çalışmalarına cevaz vermemiş olması, bu yılki Bütçe müzakereleri sırasında Meclis içinde bir takım politik oyunların oynanmasına sebep oldü. Tabii oyunun senaryosu, siyasi partilerin idarecüeri vaziyetindeki politikacılar tarafından hazırlanıyor ve tecrübesiz politika hevesleri tarafından da kürsüye monte ediliyordu. Bir defa Meclis içinde üç ayrı kutup vardı ki, bunların hareket tarzları hiç bir zaman birbirine benzemedi. Birinci kutup, Mecliste sol taraftaki sıraları işgal eden ve zorunlu bir muhalefet vazifesini üzerine alan C.K.M. P. lilerin bulunduğu gruptu. Bunlar her vesile ile, kürsüdeki Hükümet üyesinin hatasını bulmak ve bu hata üzerine teatral jestlerle nutuk bina etmekte fayda gördüler. Elhak, bu işin üstesinden de geldiler. Nitekim Ahmet Oğuz bu tarz hitabetin örneğini verdi. Kürsüye bir gün:

"— İki satırlık arzı cevap edeyim" diye çıktı ve yarım saat dinletti.

Tabii bu, üyelere keçi boynuzu yedirmekten farksız oldu. Ne var ki bu tip hitabetin asıl şampiyonu -Menderes Yassıadaya gittikten sonra- lider Bölükbaşının sesi soluğu çıkmadı. Her gün Kurucu Meclise, basın müşaviri Kadircan Kafimin refakatin de geliyor, Temsilci üyelerin pek iltifat etmedikleri sağ gerideki kapıdan içeriye sessizce giriyor ve en dipteki' sıralardan birine oturarak ak saçlarının hayli büyük gösterdiği başını elleri arasına alıyor, düşünüyor, düşünüyordu. Belli ki Bölükbaşı memleket meselelerini düşündüğünü göster mek istiyordu. Kürsüye çıkmaması ise, kendisini hemayar gördüğü iki liderin, Gürselle İnönünün kürsüye çıkmamaları neticesiydi. Demek ki, liderler konuşmuyordu. Böyle olunca, Bölükbaşının da konuşmaması son derece normaldi.

Fakat öteki C. K. M. P. liler, kendiliklerinden yüklendikleri' "Temsilciler Meclisinin Muhalefet Grubu" vazifesini yapmak için demagojiye en ziyade müsait konulan bulup çıkardılar ve seçim kampanyalarının platformunu bina ettiler. Söylediklerinde doğru taraflar çoktu ve bunları sâdece C. K. M. P. liler değil, Meclisin bütün üyeleri biliyorlardı ama C. K. M.P. lilerle onlar arasında bir niyet farkı vardı. bölükbaşı ve arkadaşları önümüzdeki seçimlerdeki şanslarım her ne vahasına olursa olsun kuvvetlendirmeye çalışıyorlar, diğerleri şu İntikal devresini mümkün nisbetinde huzur ve sükûn içinde tamamlamağa gayret ediyorlardı. Böyle olunca, Mecslisteki diğer gruplar sıkıntı çektiler. Bunların başında, ikinci bir kutup olan C. H. P. geliyordu.

İki cami arasında

Kurucu Meclisin sağdaki sıralanın işgal eden C. H. P. liler, bir bütün olarak, bütçe müzakereleri boyunca bir "vefalı müttefik" rolü oynadılar. Devri sabıkın asıl meşakkatini omuzlarında taşımış bulunan C. H. P. liler bu müttefik hüviyetini bir takım fedakârlıklar pahasına da olsa sonuna kadar yürüttüler. Genel Başkan İnönünün izinli bulunması sebebiyle katılamadığı Bütçe müzakerelerinde, C. H. P. nin başarılı Genel Sekreteri Aksal müttefik grubun basiret sembolü oklu. Eğer bir kaç politika esnafının, lüzumlu lüzumsuz kürsüde boy göstermesi de olmasaydı C.H.P., doğrusu istenirse, üzerine düşen tarihi rolü tam başarıyla yürütecekti. Bir parti grubu mevcut olmamasına rağmen C. H.'P'li hatipler, bâzı istisnalarıyla temkini elden bırakmadılar ve Hükümeti bir müttefik olarak savundular. C. H. P. li hatipler Bütçe müzakerelerinde sınıflara ayrılmakta da gecikmediler. Mütehasıs elemanlar ve profesyonel politikacılar derhal kendilerini belli ettiler. Hele Üniversiteden gelme Giritliler ve Tarık Zafer Tunayalarla da desteklenince, müttefikler grubu pek kuvvetlendi ve bulanık su avcılarına avuçlarım yalamak düştü. Tabu arada, "seçmene selam nutukları" çekenler de yok değildi. Fakat bunlar, "kadı kızındaki kusur" addedildi ye Bütçe müzakerelerini takip edenler tarafmdan en başarılı ekip unvanını haklı olarak C. H. P. kazandı.

Kurucu Mecliste 1961 yılı bütçe müzakereleri
Bu kar helvasını beğenen çok

Haftanın sonlarına doğru, başarıyi gösteren ibre C. H. P. istikametine seyretmekte devam etti. Zira kürsüde Bülent Ecevitler, Hamza Eroğlular, Avni Doğanlar ilgi çekici tenkitler yaptılar. Bunlar, daha ziyade Hükümeti ikaz ve tenvir edici çıkışlar mahiyetini taşıyordu.

Fakat, Temsilciler Meclisinin salonunda resmî tutumları bu olan C. H.P. lüer kulislerde bir faaliyet göstermekten geri kalmadılar ve yapılnasım zaruri gördükleri islerin ya->ıîmasını orada sağladılar. Böylece her mesele halledilemedi ama- bir akım konularda faydalı ilerlemeler veya değişiklikler oldu. Bu, kudret lahipleriyle C. H. P. arasındaki dostuğu daha da takviye etti. Kudret lahipleri yapılmasını arzuladıkları leyleri, tecrübeli C.H.P. liler ise bunun yollarını ve gerçekleşme imkânlarını söylediler, çok zaman bir anlaşma vuku buldu.

Muallakta bir hükümet

Ama. Bütçe müzakereleri sırasında

C.H.P. den de müşkül durumda ur teşekkül vardı: Hükümet! Doğrulu istenilirse İnkılâp Hükümeti bir iktidar Hükümeti değildi. Yâni bir mutlak çoğunluğa dayanmamaktaydı. Bunun için de, kendi kendisini sarunma mevkiinde bırakılması garip durumların doğmasına sebep oldu. Nitekim haftanın ilk günlerinde bunu iyi niyetli Bakan fakat başarısız poitikacı Kızıloğlu, Meclise hitaben şu sözlerle ifade etti:

"— Biz, sizlerden yardım bekli--oruz. Ayağımıza çelme takmak değil"

Tabii sözler sol tarafa bakılarak sarfedilmişti. Ancak, bu sözler umutan tesiri yaratmamış olmalı ki, C. K. M. P. li hatipler yüklendikleri sö-Bttmona muhalefet vazifesini sonuna kadar götürmek için âdeta birbirleriyle yarış ettiler. İşin şampiyonlu-|-unu, arada sırada Genel Başkanı ile müşaverelerde bulunan ve sonra oturmakta bulunduğu en ön sıradan kürsüye âdeta fırlayan C. K. M. P. li Ahmet Oğuz elinde tutuyordu. Nitekim bu şampiyonanın bir. sahnesi haftanın ortasındaki çarşamba günü cereyan etti ve Kurucu Meclise hâkim olmak istidadı gösteren muhalefet etme tarzının en güzel misalini ortaya koydu. Kürsüdeki adam siyah elbiseler giymişti. Saçlarını geriye doğru taramıştı. Dudağının üstünde Şarlonunkini pek andıran bir bıyık vardı. Adam sağ eliyle kürsünün üzerine yaydığı kâğıtlarını söyle bir topladı -taktik Bölükbaşı taktiğidir- ve kükredir

"— Başbakan Yardımcısı beni afise ediyor. Adeta gazetelere manşet veriyor. Buna hakkı yok! Beni ne hakla afişe ediyorlar?"

Adam pek heyecanlanmıştı, sözlerini aşın jestlerle takviye etmekteydi. Sözlerine devam etti:

" —Biz eski ve yeni idarenin zulmü altında mücadele etmiş insanlarız"

Tabii bu sözlerin mânası pek anlaşılmadı. Bunu kendisi de anlamamış olmalı ki, hemen tevil yoluna saptı:

"— Arkadaşlar, Hükümeti ben müdafa ediyorum" diyererk kürsüden indi ve soluğu geride, ak saçlarının çevrelediği talihsiz başım elleri; ara---- almış liderinin yanında aldı.

Şampiyonu Ahmet Oğuz olan bu tarz taktikler karşısında C. H. P. sâdece bir müttefik durumunda bulunduğundan -hattâ Ferda Güley gibi bâzı C. H. P. liler şiddet hareketlerine katıldıklarından- Hükümet biraz biraz bikes vaziyette kaldı. O zaman Bakanların nazarları M. B. K. üyelerine döndü. Üyeler kendilerine sempatik gözlerle bakmadılar değil ama, bu destek de biraz platonikti. O yüzdendir ki Hakanlar kendi başlarının çâresine bizzat bakmak zorunda kaldılar ve o yüzdendir ki Selim Sarper gibi davrananlar başarı kazandılar. Buna mukabil, C. K. M. P. nin Bakam Tahtakıhç jann Bakanlar sâdece şahıslarına fena notlar aldılar.

M.B.K. ne gelince, üyeler daha ziyade tarafsız davranmaya ve mânevi mesuliyetin kendilerinde bulunduğunu hissettirmeğe gayret gösterdiler. Pek etliye sütlüye karışmadılar, kavgalara ve polemiklere girmediler, onlar da kulislerde faaliyet gösterdiler.

Kurucu Mecliste C.K.M.P. liler

"Hayır" cılar grubu

Üçüncü kutup

Bütç müzakereleri sırasında üçüncü kutbu iyi niyetli, fakat politika tecrübesi hiç, ekserisi meslek teşekküllerinden gelme Temsilciler teşkil etti. Bunlar, bazı işleri arap saçına çevirdiler; Nitekim haftanın ortasında, Meclisin dış salonunda başlayan bir hâdise epeyce mürekkep ve ter dökülmesine yol açtı. Hikâye şöyle başladı:

Kalın camlı gözlüklerinin altından manidar bakan bir genç Temsilci, basın mensuplarının bulunduğu kalın sütunun altına geldi ve gazetecilerle konuşmakta olan Turhan Feyzioğlunun omuzuna, gülümseyerek hafifçe dokundu:

"— Nasıl beyfendi, benim kanun teklifinin altına bir imza atacak imsiniz?" dedi.

Tabii bu sözler, başların birden kalın gözlüklü genç adama çevrilmesine sebep oldu. Genç adam Kurucu Mecliste basın temsilcisi bulunuyordu ve adı llhami Soysaldı. Bahis konusu kanun teklifi ise ezanın Türkçe okunmasıyla ilgiliydi. Bir evvelki celsede. Diyanet işleri bütçesi görüşülürken kanun teklifi haline getirileceği Soysal tarafından bildirilmişti. Tecrübeli politikacı Feyzioğlu, genç adamı kendine has tebessümü ile süzdü ve:

"— İlhamiciğim, epey imza var mı bari teklifin altında?" dedi.

Genç Temsilcinin, kendinden emin, verdiği cevap:

"— Tabii, şimdilik bir on kişiye yakın. Sis de imzalarsınız onbir olur" oldu.

Feyzioğlu gülerek bu salvoyu mahir bir şekilde savuşturdu ve:

"— Haydi hayırlısı bakalım" dedi.

Konu tam yerini başka bir mesele ile değiştirmek üzereydi ki kalın sütunun altına yaklaşan bir başka misafir işin daha da revnak kazanmasına yol açtı. Yeni gelen, uzun burunlu- ayakkabılarının topuklarına pek kuvvetli basa basa yaklaştı ve gazetecilerin ellerini teker teker sıkarak:

"— Hayrola, ne var gene? Bakıyorum pek hararetlisiniz. Yoksa açık oturum mu var?" dedi.

Gazeteciler, Milli Birlik Komitesinin zeki yarbayım selâmladılar. Yarbay Yıldız konuşulanın ne olduğunu öğrenince pek ilgilendi. Ancak, onun fikirleri genç Temsilcinin fikirleriyle pek uyuşmuyordu. Nitekim Ahmet Yıldız, kanun tekim sahibini gazetecilere:

"— Ğfendim, İlhami bey arkadaşımız Ur koyu müfrittir!" diyerek tanıttı ve sonra gülerek:

"— Bana kalırsa bu işler aceleye ve zora başvurularak halledilmemelidir" diye ilâve etti.

Ne var ki, İlhami Soysal pek kanılıydı. Yıldıza hitaben;

"— Vallahi bilmem Ahmet bey, ben teklifimde kararlıyım. Kanaatimce bu mesele başka zaman halledilemez. İşleri politik zaviyeden mütalea etmeyen bir idare iş başındayken bu mesele halledilmelidir" dedi.

İş çatallaşıyordu. Gazeteciler çemberi sütunun etrafında bir parça daha daraldı. Yıldız ise, fikrini rahatlıkla savunan ve misallerini tam yerine yerleştiren bir hatip edasıyla konuşmaya başladı. Yıldızın sohbeti, Feyzioğlu tarafından da desteklenince, Soysalda az da olsa bir gerileme fark edildi. Fakat kendini çabuk topladı ve gazeteci arkadaşlarına hitaben:

"— Bütün bunlar beni yıldırmaz. Ben teklifimi Vereceğim" dedi.

Toplananlar dağıldılar ve basın mensupları Soysalın kanun teklifinin ana batlarım almak üzere Milli Birlik Komitesi İrtibat Bürosunun bulunduğu kısma yollandılar.

Ama sonradan, politikanın bir "imkânlar sanatı" olduğu gerçeği anlatıldı ve mesele, C. K. M. P. lilere bir propaganda fırsatı verilmeksizin kapatıldı.

İşte, bir devrelik Kurucu Meclisin Bütçe müzakereleri bitirdiğimiz hafta bu hava içinde geçti.

Türkçe Ezan!

Kemal Atatürk din adamlarıyla birlikte
İbret teşkil eden tablo

Devlet idare etme sanatı olan politikada hakiki dehayı "akıl etme" sayanlar ve bununla yetinmenin bir işe yarayacağını sananlar, hiç kimse şüphe etmesin, biraz saf kimseler olacaklar. Bu gibi kimseler için en faydalı hareket, Atatürkün Milli Mücadele yıllarında çekilmiş olan ve son zamanlarda bol bol satılan bir resmini günde iki defa seyretmektir. Bu fotoğrafta, inkılâplarımıza ismini veren adam Ankarada, Meclisin önünde, hacı ve hocaların arasında iki elini açmış dua etmektedir. Daha o tarihte Atatürkün kafasında Atatürk inkılâplarının aşağı yukarı hazır halde bulunduğu muhakkaktır. Daha o tarihte Atatürk padişahlık müessesesinin kaldırılmasını, hilâfetin lağvını, cumhuriyetin ilânını kendi kendine -ve pek yalan bir iki mesai arkadaşıyla- tasarlamıştı. Ama .bu onun, devlet işleriyle din işlerini birbirinden kati surette ayırmaya kararlı adamın, gösterişli bir tarzda dualar etmesine, böyle pozlarda resimler çektirmesine mani olmamıştır. Düşününüz, eğer Atatürk 19 Mayıs 1919 günü Samsuna ayak bastığında işe savaşı kazanmağa çalışmakla değil de inkılâplarını ilânla başlasaydı bir fersahlık yol alabilir miydi?

Doğrusu istenilirse Atatürkün yaptıkları, o tarihte ileri düşünceli olan her Türk aydınının kafasındaki işlerdi. Atatürkün dehası zaman ve zemin faktörlerini son derece meharetle kullanarak bunları birbiri peşine gerçekleştirmesindedir. Politikacıların kütleleri kandırmak maksadıyla bütün prensiplerini bir tarafa itip gayrısamimi davranmalarıyla bir işi yapmak için en müsait anı ve şartları beklemeleri arasında dünyalar kadar fark vardır. Bu hesap yapılmaksızın girişilmiş öyle davranışlar vardır ki bir çuval inciri berbat etmiştir ve yavaş yavaş ısınması gereken aşa soğuk suyu boca edivermiştir. O zaman her şeye yeni baştan başlamak gerekmiştir. Bir cemiyet; belirli hedeflere belirli yollardan geçirilerek vardırılır. Esas hedef gözden kaçırılıp ta ortalık karıştırıldı ve hiç yoktan bin güçlük yaratıldı mı, artık ona politika yapmak değil, sâdece ve sâdece pot kırmak denir.

Bugünün ve bu memleketin şartlarım bin sene evvel ve ayda yaşayanlar derecesinde bilmek, sonra da Ur yeni Cumhuriyetin kurucuları arasına karışmak insana biraz fazla cür'et gibi geliyor. Nice iyi niyet, bu niyetin sahiplerinin kolları arasında can vermiştir.

Hükümet

Çift sesli koro

Genç adam, elinde tuttuğu kanlı gömleği kendisini dinleyenlere göstererek:

"— Bu, hürriyet mücadelesi sırasında yaralanan bir arkadaşımıza aittir. Bizler hürriyetimizi ve gururumuzu, döktüğümüz kanlara borçluyuz. Aksini iddia eden veya bu fikrin karsısında olanlarla mücadele etmekten çekinmiyeceğiz!" dedi.

Genç adamın adamakıllı heyecanlı olduğu hareketlerinden anlaşılıyordu. Sezi arada bir çatallaşıyor, kelimeler boğazına takılıyor, yutkunuyor, ama sözlerine ara vermiyordu. Devam etti:

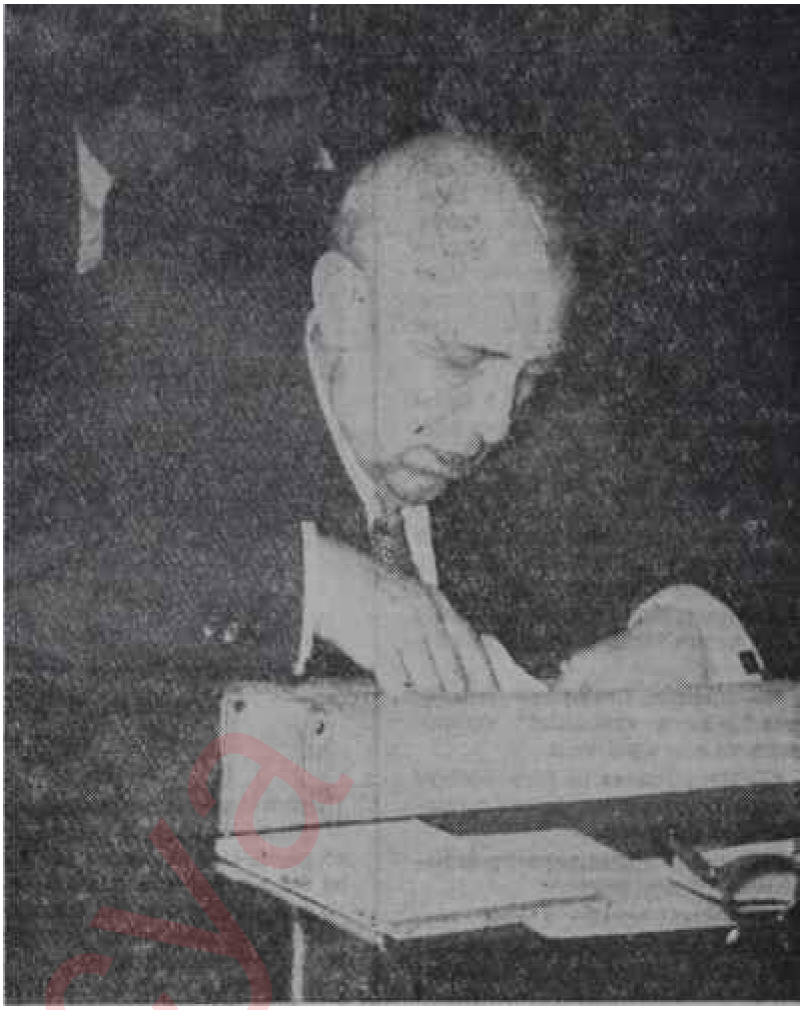
"— Bizleri mücadelemizden ne toyluğumuz, ne baldırıçıplaklığımız alıkoyar. İnkılâp Hükümetinin en yetkili ağzından işittiğimiz sözler bizleri hayal kırıklığına uğrattı. Henüz yaraları iyileşmemiş, ideallerindeki Türkiyeye kavuşmak isteyen Türk gençliği talebinde ısrar ediyor. Sayın Kızıloğîu istifa etmelidir."

Gencin adı Muzaffer Selçuktu. Türkiye MUM Talebe Federasyonu Geçici Başkanı bulunuyordu. Sözlerinden, bir hayli tedirgin olduğu ve günlerdir devam eden bir meselenin, başkanlığım yaptığı gençlik teşekkülünü ziyadesiyle meşgul ettiği anlaşılıyordu. Sözlerini şöyle bitirdi:

"— Ben ihtilâlden sonra başkanlığa getirildim. Kızıloğlunun Bakan olması gibi... O istifa etsin, ben de yerimi bir başka arkadaşıma terkedeceğim. Kendisinin, Türk gençliği meskenet içindedir dediğini her an ispat edebilirim! Bunu söyleyen zatın makamında oturması Türk gençliğini rencide eder,"

Genç adam bunları söyledikten sonra rahatlamış gibi bir hareket yaptı ve yerine oturdu. Bir iki kere derin derin nefes aldıktan sonra, kendisini dinleyenlere şöyle bir göz attı.

Hâdise, geride bıraktığımız hafta içinde çarşamba günü cereyan ediyordu. Genç adam bunları söylerken sâdece kendi hislerini ifade etmiyordu. Kendisi gibi düşünen daha nice kimseler vardı. Hakikaten geride bıraktığımız hafta içinde Gençlikle Kızdoğlu bir meseleyi çift sesli koro halinde terennüm etmeğe başladılar. Hâdise, Kızıloğlunun gençlerle yaptığı bir konuşmadan sonra patlak verdi. Başbakan Yardımcısı emekli General, gençlere, 'Türk gençliği otuz yıldır meskenet içindedir" demişti. Demişti ama, kızılca kıyamet kopunca bir politikacı gibi.-aslında politikayı sevmediğini ve politikaya atılmaya niyetli olmadığını söyler- geri dönmüş ve bu sözleri sarfetmediğini bildirmişti. Hele Kızıloğlunun cevabı bağımsız Devlet radyosunda okununca -gençliğin beyanatından radyo bir nebze bahsetmemiştir- Üniversitelilerin feryadı ayyuka çıktı.

Muharrem İhsan Kızıloğlu
Muharrem İhsan Kızıloğlu

Talihsiz Başbakan Yardımcısının geçen hafta içindeki rahatsızlığı sâdece bununla kalmadı. Kurucu Meclis çalışmaları sırasında da Temsilcilerle zaman zaman adamakıllı kapıştı ve bir hayli hırpalandı.

O gün Kurucu Mecliste Bütçenin tümü üzerindeki müzakereler bitmek üzereydi. C.H.P. Temsilcilerinden Ferda Güley kürsüye geldi. Meclis uslu uslu.müzakerelere devam ediyor, Temsilciler isin tadını kaçırmamak için gayret sarf ediyorlardı. Güleyin temas ettiği konu, önlerindeki beyaz kâğıtlara Picasso'ya taş çıkartacak acaib şekiller çizmekle meşgul Temsilcileri birden uyandırdı. Guley, memleketi olan Ordu vilâyetiyle ilgili bir meseleye dokunuyor ye Hükümeti tenkid ediyordu. Bahis konusu mesele Ordudaki bir elektrik santralının faaliyetinin durdurulması hikayesiydi, İşin burasında Başbakan Yardımcısı söz aldı. Lâcivert bir elbise giymiş, koyu renk bir kravat takmıştı. Ağır adımlarla kürsüye yaklaştı. Yüzü asıktı. Şöyle öne doğru bir eğildi. Güleyin oturduğu kısma baktı. Sonra, kendine has konuşma tarzıyla -kesik kesik ve Ş harflerini çatlatarak- konuşmağa başladı. Güley "lokal politika" yapıyor, seçmenlerine buradan haber yolluyordu. Bu, oy avcılığıydı. Böyle hareket edilmemesi lâzımdı. Yoksa... Yoksa işte olmazdı. İşin buraya kadar olan kısmı doğru ve haklıydı. Milletvekillerinin işi bölgelerinin ve seçmenlerinin davalarıyla uğraşmaktı ama Kurucu Meclis bir normal Parlâmento değildi ve belirli gayelerle kurulmuştu, Ancak Kızıloğlu o kadarla, yetinmedi Güleyi

Sezarın Hakkı Sezara

Başgil

Hadiselere bakınca insana Öyle geliyor ki, 147'lere değil ama bu "1471er meselesi" ne bir şeamet, bir uğursuzluk arız olmuş bulunuyor. Tam davaya bir hal çâresi pişirilip kotarılıyor ki, tepeden inen bir soğuk su her şeyi altüst ediyor. İşin fenası, her defasında meseleyi tekrar ele almak bir önceye nazaran daha güç oluyor ve daha fazla mukavemetle karşılaşıyor. "Oluyor, oldu" derken çıkan yeni mani 147'lerin arabasını ilk bulunduğu yerin de gerisine götürüp bırakıyor. Son günlerde cereyan eden bir hadise bunun delilidir.

147'ler adına Ankarada bir beyanname yayınlanıyor. Beyannamede gayet güzel prensipler bahis konusu edilmiş. "Her insan korkudan âzâde yaşamak hürriyetine sahiptir" deniliyor, "Kanun belli kimseler için değil, belirli ölçülere uygun durumlara giren kimseler için uygulanır" deniliyor, "Her insan korkudan azade yaşamak hürriyetine sahiptir" deniliyor, "Kişinin hürlüğü haysiyetinin saygı görmesine bağlıdır" deniliyor. Sonra ekleniyor: "Bugün, geleceğin aydın kuşakları huzursuz bir endişenin içindedirler." Bunlar heyecanla okunacak fikirler. Ama bir de bakıyorsunuz, bu satırların arkasından bir sevimsiz çehre uzanmış size. bakıyor. Bu, 147'lerin arasında Üniversiteden çok şükür tasfiye edilmiş bir tiptir. Evlere şenlik bir tip! Menderesin, o beyannamede sayılan bütün prensipleri çiğneyerek, mahkûm edilmeleri için emir verdiği muarızları aleyhinde açtığı dâvalarda avukatı bu zattır. Bu zat, o vazifeyi ifada gösterdiği gayret» hâkimler nezdinde yaptığı teşebbüsler ile mükâfata lâyık görülmüş ve patrona Menderes tarafından bir iktisadi devlet teşekkülünde bol maaşla ayrıca vazifelendirllmiştir» Bu zat, "Başbakanın avukatı" sıfatım kullanarak ya* bancı elçiliklerin vekâletini almakta da maharet göstermiştir. Sonra, 28 Nisan hâdiseleri gelip çatmıştır, İstanbullu gençleri takiben Ankaralı gençler de Menderesin zulmüne karsı bayrak açmışlardır. Bu arada gazetelere, bahis konusu tipin talebeleri destekler mahiyette bir harekette bulunduğu haberi geçmiştir. Aman yarabbi! Tip, görülmemiş bir süratle bu "maksatlı haber"i tekzip etmiş, lanetlemiştir. Kanaatümce, bilâkis gençler haksızdır. onlar kanunlara karşı gelmişlerdir.. Üstad kanaatini, tabii ancak 27 Mayıstan sonra değiştirmiş ve zerrece fütur duymadan, seneler senesi mahkemelerde avukatlığını yaptığı Menderese sövmede tabii ön safa fırlamıştır.

Şimdi insaf ile düşünmek lâzımdır ve 1147'ler meselesinin bir püf noktası burada yatmaktadır. Aynı Türk gençliği bu tipin rahlesi önünde tekrar oturmaya ve feyzini ondan almaya nasıl mecbur kılınabilir? Türk gençliği Ali Fuat Başgilin rahlesi önünde de oturmayı reddederek bu zatın kürsüsünden uzaklaştırılmasını istediğinde ne yapılmıştır.? Hiç bir şey! Hiç bir şey yapılmadığından dolayıdır ki 147'ler meselesinin temelindeki haksızlığın Giderilmesi için en iyi niyetlerle uğraşılırken isimleri hiç tatlı hatıralar uyandırmayan bir takım opporttinistler başlarını uzattıklarından dolayıdır ki; zaman zaman 147'ler, haklarım korumak için Salim Başolun, Yassıadada manen hükme bağladığı Kâzım İsmail Gürkanları aracı diye kullanıyor durumuna düşürüldükterinden dolayıdır ki yara mütemadiyen işliyor. Bir Bülent Nuri Esen bir Ali Fuat Başgil, bir Kâzım tsmaî Gürkan, Menderesin bu sadık bendeleri Üniversiteye dönecekler ve gençler onları hoşnutlukla karşılayacaklar! Bunu, düşünmek dahi kabil midir? Akıl bunu alabilir mi? Üniversitenin huzursuz olduğunda zerrece şüphe yoktur. Üniversite huzursuzdur ve sadece aydınlar değil, bütün umumi efkâr 147'ler meselesinden dolayı üzgündür. Ama, "Haydi beyler, dönün yerlerinize" diye yanlarındaki yaşları da yakan kurular, lâyık olmadıkları davranışlarıyla ispat etmiş bulundukları kürsülerine iade edilirlerse huzursuzluk diner, üzgünlük yerini neşeye mi bırakır? Asla! ,

Esen

Vaziyet bu olduğundan dolayıdır ki 1471er meselesinin halledilebilmesi için bir ümit hâlâ mevcuttur. Ortada inada bindirilecek bir mesele yoktur. Aslında, Üniversitelerimizde yeri bulunmayanlar mevcuttur. Onların tasfiyesinin, tasvip edilmesine imkân olmayan bir metodla yapılması ve tezviratın, jurnalciliğin işlemesiyle gerçek kıymetlere kıyılmış olmasıdır ki 1471er meselesini dert haline sokmuştur. İktidarın hatasını anlamış bulunduğu ortadadır. Ama Üniversite de hatasını açıkkalplilikle kabul ederse, hatalardan dönüş yolu bir Centilmenler Anlaşması şeklinde açılır. Bu yolun sâdece M.B.K. tarafından kapalı tutulduğunu kabule imkân yoktur. Bir Bülent Nuri Esefin, bir İsmet Giritli, Tank Zafer Tunaya veya Yavuz Abadanın arkasına sığınması, bir Kazım İsmail Gürkanın kendisini bir Müfide Küleyle paravana etmesi, bir Ali Fuat Başınün Teknik Üniversitenin en değerli hocalarına yapılan haksızlıktan dolayı mağdur sayılması ne makuldür, ve de makbul.

Gürkan

1471er meselesinin asıl talihsizliği de, galiba burada yatıyor!

ve politikacıları bir güzel azarladı. Kürsüden indiğinde salonda tıs çıkmıyor, Temsilciler şaşkın şaşkın birbirlerine bakıyorlardı. Bu ne demekti? Bakan ne demek istiyordu? Burada sarfedilecek sözler sayın Kısıloğlunun politikacılara olan meşhur antipatisi dikkate alınarak mı sarfedelecekti?

Güley, yeniden kürsüye geldiğinde Temsilciler genç politikacının neler diyeceğini merakla beklediler. Güley kürsüde birkaç saniye durakladı, sonra Hükümet üyelerinin bulunduğu tarafa bakarak Kızıloğluya cevap verdi. Herşey iyiydi. Herşey güzeldi. Ama bir Hükümet üyesinin Temsilcileri böylesine azarlaması nedendi? Başbakan Yardımcısı doğrusu pek sert, pek şiddetli konuşmuş, Güley de buna pek üzülmüştü. Bir iki dakika sonra talihsiz Bakan gene kürsüde göründü. Bu defa biraz daha yumuşak ve tebessüm etmeğe çalışan bir hali vardı. Kendisini bağışlamaları gerekiyordu. Otuz yıllık askerlik görevinin yüzünde hâsıl ettiği sertlik bir kusur sayılmamalıydı. Kaldı ki, Mecliste herkes kendilerinin karşısındaydı. Böyle bir hükümete dünyanın biç bir parlâmentosunda rastlanamazdı. İşlerin yürümesi için kendilerine yardımcı olmaları gerekiyordu. Tabii bu sözler de protestoyla karşılaşınca Kişioğlu o defa da öyle söylemek istemediğini belirtti.

İşte bütün bunlardan dolayıdır ki bu haftanın sonunda, tahmine meraklı kişiler başkentte fikir yürütmeğe ve birbirleriyle iddialaşmağa başladılar: "Kızıloğlu ne zaman istifa edecek veya affedilecek?"

Ama, iktidarın bu gibi konulardaki zihniyetini bilenler Kızıloğlunun kulağının biraz bükülmesiyle yetinileceği kanısındaydüar. Geçen devreden bu yana kudret sahiplerinde bir değişiklik olmuştu. Bayar, Divan huzurunda "Baskı karşısında kalarak Bakan değiştirmenin aleyhindeyim. Derenin ortasında at değiştirilmez" demişti. Bu, eski kudret sahiplerinin inançlarından biriydi. İkinci inançları, kendileri bu zihniyeti taşırken bir takım gençler "İstifa! İstila! Kanun! Kanun! Hürriyet! Hürriyet!" diye bağırdılar mı yapılacak şey tenkildi. Şimdi, ikinci telâkki rafa kaldırılmış, kudret sahiplerine geniş bir müsamaha duygusu hâkim olmuştu. Nitekim Kızıloğlunun istifasının istenmesi Salim Basolun Yassıadadaki tavsiyelerine uygun şekilde karşılandı: "Ne var bunda? Bir demokraside istif» da, istifanın istenmesi de gayet normaldir Ancak diktaf örtüklerde istifadan bahsedilmez!" Ancak Kabinede kalması faydadan çok zarar getiren simaların, sırf bunların istifası yüksek sesle isteniliyor diye muhafazası prensibine riayet devam ediyordu ve bunun en güzel misali de Menderesin meşhur ve mâruf Ankara Savcısı Hayri Mumcuoğlunun Hükümetteki yerini şen şakrak ve herkesin hayretten bir karış açılmış gözleri önünde muhafaza etmesiydi!

Böyle davranılırken gözden uzak tutulan, tabii yıpranma payının İktidarın yıpranması- fazlalığı oluyordu.

M.B.K.

Paşanın iftarı

Geçen haftanın ortalarında bir gün, başkenti dondurucu soğuklar kasıp kavururken, omuzlarında fotoğraf makineleri asılı bir takım adamlar Çankaya sırtlarında, şehre hâkim bir noktada bulunan heybetli bir binanın önünde ayazla mücadele ediyorlardı. Bunlar, foto muhabirleriydi ve bir hâdiseyi tespit için bekleşiyorlardi.

Devlet ve Hükümet Başkam Orgeneral Cemal Gürsel nekahat devresini mesut bir hâdise ile kapayacak, silâh ve ülkü arkadaşlarına bir iftar ziyafeti çekecekti. Bu son derece mütevazi ziyafete Millî Birlik Komitesi üyeleriyle vefakâr foto muhabirleri davet edilmişlerdi. Tabii, davete ilk icabet edenler bu sonuncular oldular. Davet saati olan 17.30 dan çok evvel Çankayaya yollandılar ve Köşkün giriş kapısı önünde kümelenerek beklemeğe koyuldular. Ancak bu bekleyiş pek sıkıcı olmak ki içlerinden biri dayanamadı' ve :

"— Arkadaşlar, beklemenin . faydası yok. Burada buz tutmak tansa içeriye, yavere haber yolhyalım" dedi.

Teklif ittifakla kabul edildi ve kapıdaki nöbetçi vasıtasıyla içeriye haber yollandı. Bu defaki bekleyiş pek uzun sürmedi. Az sonra bir yaver yüzbaşı kapıda göründü:

"— Buyrun, ne istiyorsunuz?" dedi.

Foto muhabirleri yaveri hep bir ağızdan cevaplandırdılar. İstedikleri şey, ayazda donmaktan kurtarılmaktı ki, bu da içeriye alınmakla katabildi. Ancak, yaverin cevabı pek sevindirici olmadı. Ortadan uzun boylu yaver yüzbaşı:

"— Dışarda bekleyin" diyordu.

Bu cevap karsısında ayazda beklemekten başka çâre yoktu. Fakat o sırada Köşkün kapısı önünde duran otomobilden inen bir General, muhabirlerin sevinmelerine sebep oldu. Gelen, Cemal Madanoğluydu. Yakışıklı General arabasından iner inmez hemen gazetecilerin yanına yaklaştı ve:

"—-. Ne o yahu, ne bekliyorsunuz bu ayazdat" dedi.

Cevap, foto muhabirlerinin en beceriklisi Hüseyin Ezerden geldi:

"— Paşam, İftar sofrası, yemek varmış. 17.15.'i geçirirseniz kapıda

Başkan Gürselin M.B.K. üyelerine verdiği iftar

Tatlı yiyelim, tatlı konuşalım

kalırsınız dediler. Erken seldik, yaver bizi içeri almıyor"

Yakışıklı Generalin gür kaşları birden çatıldı:

"— Çağırın yaveri bana!" dedi.

Az sonra yaver geldi. Madanoğlu bu defa yavere döndü:

"— Niye içeri almıyorsunuz bu çocukları?" diye sitem etti.

Fakat yaver, foto muhabirlerini içeriye almamakta kararlı olmalı k hemen cevabı yapıştırdı:

"— İçeride oturacak yer yok. Ma lûm ya yemek var. Zâten biraz ev vel Alicanın resmini çektiler"

Foto muhabirleri yaverin bu sözleriyle, artık işlerinin bittiğini ima etmek istediğini anlamış olmalılar ki içlerinden biri:

"— Aman o çok mühimdi!" dedi ve ilave etti:

"— Bizi buraya Gürsel Paşanın iftarının resmini çekmek üzere davet ettiler"..

İşler kızışmak üzereydi. Bereket, yakışıklı komiteci hemen müdahale etti ve yavere hitaben:

"— Her neyse... Vestiyerde de mi yer yok? Çocukları içeri alın, ben onlarla vestiyerde otururum" dedi.

Paşanın bu âlicenaplığı muhabirleri pek mütehassis etmişti. Hep birlikte içeriye, vestiyerin bulunduğu yere yürürlerken, hatasını tamire çalışan yaver önlerini kesti ve onları yaverler odasına davet etti. Tam bu sırada bir başka kurmay,, gelenleri karşıladı. Bu Osman Koksaldı. Muhabirleri selâmladı ve Madanoğluna doğru yürüdü. Madanoğlu her zazanki şakacı edasıyla bu defa da Osman Köksala takıldı:

"— Yahu, bunlar nezle olacaklar, ayazda bekliyorlar"

Köksal malûm tebessümü ile foto muhabirlerini süzdü ve:

"— Merak etme Paşam, bunlar genç"dedi.

Fakat Madanoğlu işin peşini bırakmadı:

"— 2yi ama, davet etmişsiniz be birader"

Köksal güldü ve gelenleri yaverler odasına aldı. Madanoğlu masalardan birine ilişti. Yanına Köksal oturdu ve çaylar ısmarlandı, iftar saati beklenmeğe başlandı.

Bu sırada Cemal Paşanın davetli leri teker teker ve gruplar halinde gelmeğe başlamışlardı, İlk gelenler Mucip Ataklı ve Muzaffer Yurdaku ler oldular. Onları Emanullah Çelebi ve Haydar Tunçkanat takip etti. Daha sonra siyah farkıyla Özdilek göründü Özdilek Kurucu Meclis kür süsünden kalkıp geldiği için frakım çıkarmağa fırsat bulamamıştı. Davetliler tamam olunca foto muhabirleri iç salona alındılar. Salon her zaman toplantıların yapıldığı büyük salondu. Orta yere uzun bir masa kurulmuştu, üzeri nefis yemeklerle doluydu. Mönü düğün çorbası, pilâvlı kuzu fırın, salata, zeytin yağlı taze fasulyeden ibaretti. Tatlı olarak güllâç vardı. Ayrıca mevsim meyvalan da bulunuyordu. Çerez olarak az miktarda pastırma ve sucuk konmuştu. Cemal Paşa masanın hemen baş tarafındaydı. Foto muhabirlerini görünce pek neşelendi ve:

"— Zahmet etmişsiniz, içinizde oruçlu varsa, soframızda fazla yerimiz mevcut, buyursun yemek yesin" Akdi.

Fakat kimsenin yemeklere baktığı yoktu. Babacan Generalin bu en mesut ânım tespit için flâşlar patlıyordu. İlk bardağı Vehbi Ersü kaldırdı ve orucunu bozdu. Daha sonra bardaklar-tabii içleri memba suyu dolu- ihtilâlin başının şerefine kalktı ve iftar başladı.

Foto muhabirlerinin işleri bitmişti. Onlar dışarı çıkarlarken, masanın başında koyu bir sohbet başlamak üzereydi. İhtilâlin başının bu yemekten beklediği pek çok şey vardı. Evvelâ silâh ve ülkü arkadaşlarıyla iç politika meselelerini konuşmak istiyordu. Nitekim öyle oldu. Yemek müddetince seçimler, siyasi faaliyete müsaade, referandum üzerinde duruldu. Yemek bir "müdavele-i efkâr yemeği" olmuştu.

C. K. M. P. Genel Merkezi
Müflisin varis

C.K.M.P.

Bekleyen derviş

Geçen hafta içinde, Bahçelievlerin İsrail evleri diye adlandırılan bölümündeki bir evde kır saçlı, irikıyım bir adam lâcivert, kumlu elbiselerini ütületmig, bu elbiseye pek yakıştığım tahmin ettiği bordo kravatını hazırlatmış bekliyordu. Dışarı çıkmadığı saatlerde evinde pijamayla oturmayı âdet edinmiş kır saçlı, irikıyım adamın adı Osman Bölükbaşıydı. İddiasına göre C.K.M.P. nin değişmez Genel Başkanı bulunuyordu ve gene iddiasına göre ikbal ayağının altındaydı.

Bu, ziyadesiyle nikbin politikacının beklediği, bir davetti. Öyle ya, daha geçenlerde Devlet ve Hükümet Başkam Gürseli İnönü ziyaret etmiş, iki lider memleket meseleleri üzerinde başbaşa bir hayli sohbet etmişlerdi. İş bununla bitse Bölükbaşı gene yüreğine taş basacak, sesini çıkarmıyacaktı. Ama birkaç gün sonra, daha dün kurulmuş, -C.K.M.P. lilerin tabiriyle- süt kuzusu misali Yeni Türkiye Partisi lideri Ekrem Alican da Devlet Başkanıyla bir görüşme yapmıştı. İşte buna can dayanmıyordu. Mamafih bir teselli bulundu: Gerçi bir atlama olmuştu ama, böyle günlerde bu küçük unutkanlıklara önem vermemek lâzımdi! Demek ki sıra şimdi irikıyım liderindi. İşte Bölükbaşı, haftanın sonundaki günlerde evinde lâcivert elbiseleri ütültt, gömleği kolalı, kravatı hazır, alesta bu daveti beklemekteydi.

Kenan Esengin

Kaş yapayım derken...

Artık meşhur olmuş tâbirle, "bîr kısım hariciyeciler»» den bu milletin şikâyetçi olduğunda zerrece şüphe yoktur. Gerçi son günlerde biraz fazla "parti politikacılığı" na kendisini kaptırmış görünen C.H.P. nin genç değeri Bülent Ecevit, dışişleri teşkilâtımızın bizi dışarda başarıyla temsil ettiğine gözleriyle şahit olduğunu Bütçe görüşmeleri sırasında ileri sürmüştür ama bu sözler dudaklarda manalı tebessümlerden başka şey doğurmamıştır. Ancak, bir başka sözcünün bir başka uçta aldığı vaziyet, tebessür ne kelime, kahkahalara lâyık görülmüştür. Bu sözcü, kolaylıkla tahmin olunabileceği veçhile muteber C.K.M.P. nin bir mensubudur ve "meçhul şöhret"'in adı Kenan Esengindir.

Diplomasiyle ülfiyetinin kaynağı meçhul C.K.M.P. sözcüsü Dışişleri teşkilâtını tenkit etmiştir. Elbette ki hakkıdır. Ama en sonra, aşağı yukarı bütün Bölükbaşı tayfası gibi o da ipin ucunu bir kaçırmıştır ki demeyin gitsin! Esengine bakılırsa dışardaki temsilcilerimizin hepsi, evlere şenlik kimselerdir. Hele Büyük Elçiler, öldükten sonra bile memleketin başına belâ kesilmektedirler! O gün Mecliste bulunan dikkatli gözler, Hükümete ait sıralarda oturan Dışişleri Bakanı Selim Sarperin dudaklarım ısırdığını müşahededen geri kalmamışlardır. Gerçi Sarper, lüzumsuz ve tadsız bir polemiğe meydan vermemek maksadıyla dehşetengiz C.K.M.P. sözcüsüne sözlerini yalatma teşebbüsünde bulunmamıştır ama ölülere karşı dinimizin akidelerini bile hiçe sayarak yapılan bu cins bir tecavüz hiç iyi karşılanmamıştır.

Bizim, vazifede ölen bir kaç Büyük Elçimiz vardır ve bunların hepsi bizi temsil ettikleri memleketlerde saygı uyandırmışlardır. Vasıf Çınar Moskovada ölmüş, cenazesi bir Rus harp gemisiyle Türldyeye getirilmiştir. Münir Ertegün Washington'da ölünce meşhur Missouri bilinen İstanbul seyahatini yapmış ve naşı memleketimize getirmiştir. Hüseyin Ragıp Baydur Londrada vefat ettiğinde İngilizler yas tutmuşlardır. Tokyo Büyük Elçimiz Süreyya Anderimanın ise hangi dramatik şartlar altında hayata gözlerini kapadığından herkesin i haberi vardır. O halde, C.K.M.P. sözcüsünün başımıza belâ kesildiğini iddia ettiği "Büyük Elçi ölüsü" kime aittir?

Aslına bakılırsa hiç kimseye! Zira Kenan Esenginin yaptığı, Bölükbaşıdan aldığı talimat üzerine Kuruca Meclisi karıştırmaya çalışmaktan ibarettir. Dışişleri bakanlığı teşkilâtında aşağı yukarı bir elli kişinin hakikaten lütuf neticesi mevki sağladıkları bilindiğinden ve zâten bu zevatın suyu kaynamış bulunduğundan Kenan Esenginin sözleri bir bedava kahramanlıktan ileri gidememiştir.

Bir bakanlığın bütçesi görüşülürken tenkit yapmak başka şeydir, kendilerini savunma imkânından mahrum ölülere yüklenmek tamamile başka şey.. C.K.M.P. sözcüsü bu farkı idrâk edememekle suçludur. Ama denilecek ki, bu farkı idrâk edebilseydi C.K.M.P. de işi neydi?

Doğru söze ne denir?

C.K.M.P. Genel BaşkaNI, Devlet Başkanıyla görüşmelerinde kendisine vereceği, memleket meseleleriyle; İlgili parlak fikirleri kafasında toparlamağa çalışırken, C.K.M.P. İçinde İşlerin İyi gitmediği düşüncesinden bir an için kurtulduğundan dolayı hayatından pek memnundu. Hakikaten ikbali ayağının altında gören C.K.M.P. ileri gelenleri, geride bıraktığımda hafta içinde pek çok sıkıntılı anlar geçirdiler. Bir kere Tahtakılıçm Bakan tâyin edilmesinden bu yana partinin Genel Başkam pek huzursuzdu. Hele Tahtakılıçın Genel İdare Kuruluna danışmadan Bakanlığı kabulü C.K.M.P. ileri gelenleri arasında hayli hoşnutsuzlukla karşılanmış ve homurtulara sebep olmuştu. Ne var ki Tahtakılıç, teşkilât tarafından sevilen ve doğrusu istenirse C.K.M.P. içinde Bakan olabilecek vasıfları hâiz tek kimse olarak kabul edilmekteydi. Irlkıyım lider bu bakımdan uzun zamandan beri -bir tarihte Tahtakılıç Genel Başkanlığa adaylığını koymuştu- pek fazla sevmediği takım arkadaşına ilişemiyordu. Kaldı ki, Genel İdare Kurulunda Tahtakılıç yalnız değildi. Enver Kökler, Aldoğanlar C.K.M.P.. li Bakanı tutuyorlardı. Bölükbaşının Genel İdare Kurulunda, birkaç sâdık bendesi hariç -bunların birinci sırasını Ahmet Bilgin işgal etmektedir-, öyle pek müridi kalmamıştı.

İşte bu günlerde Genel Başkan, ortaya büyük bir fikir atıp, teşkilâtta başgösteren kaynaşmayı önlemeyi düşündü. Fikir doğrusu parlaktı. C.K. M.P. Gençlik Ocakları teşkil edilecek ve her ilde teşkilât kurulacaktı! Her ilde henüz esas teşkilâtını kurama-, mış bulunan C.K.M.P. nin bu yeni kamburu nasıl sırtlayacağı partililerce düşünülürken Bölükbaşı nalı bulmuştu. Geri kalan üç nalla atı da yardımcılar bulmalı ve C.H.P. misilli bir gençlik teşkilâtı kurulmalıydı. Genel Başkanın hesabı pek sağlamdı! Bir matematikçi gibi işi inceden inceye formüle etmişti. Şunun şurasında, D. P. gençlik ocaklarından arta kalan şu kadar adam vardı. Sonra C.K.M.P. li şu kadar genç insan mevcuttu D.P. li gençlerin elbette ki başlarını sokacakları çatı, C.K.M.P. gençlik kollan olacaktı. Hal böyle olunca, iş olup bitmiş sayılırdı. Haber C.K.M.P. organı Kudretin manşetini süslediğinde, Kudret okuyucuları bile gülümsemekten kendilerini alamadılar. Bir kere, haberin ana fikrini gene Osman Bölükbaşı teşkil ediyordu. Sanki duyurulmak İstenen Gençlik Kolları Teşkilâtı haberi değil de. Genel Başkanın, boyuyla mütenasip uzunluktaki İsmiydi. Allahtan, gazetenin sekreteri başlığa söylenmek istenileni

çıkarmıştı da bir şeyler anlamak-mümkün oluyordu.

Hele, gençlik kollarının kurulması için ileri sürülen gerekçe ve bu kolların sinesini açacağı sınıf duyulunca tebessümler daha da genişledi. Genel Başkan ya sayı saymasını bilmiyordu, ya da.. Hangi D.P. li gençten bahsediliyordu? Böyle bir gençlik neredeydi? Kimdi? Kimlerdi?..

Y.T.P.

Gelinim sana söylüyorum..

Kır saçlı, açık gri elbiseli tombulca adam, skoç paltosunun bir kolunu giydiği sırada karşısında duran gencin gözleri faltaşı gibi açılmıştı. Adam, paltosunun ikinci kolunu giymeden bir müddet öylece kaldı. Sonra genç adama, gülerek:

"— Biz elbette seçimin geç yapılmasını isteriz. Aksini söylersek yalan olur. Yeni kurulmuş bir parti için bu şekilde düşünmek zannederim haktır."

Paltosunun diğer kolunu da giyip, formu bozulmuş gri şapkasını başına geçirdikten sonra sözlerine şöyle devam etti:

"— Ama memleketin menfaatleri seçimin evvele alınmasını icabettiriyorsa, elbette ki itiraz etmeye niyetimiz yoktur."

Hâdise, geçen haftanın ortalarında bir gün, Hikmet Belbezin meşhur yazıhanesinde, AKİS muhabiriyle Yeni Türkiye Partisi Genel Başkanı Ekrem Alican arasında cereyan ediyordu. Henüz tefriş edilmemiş olan Genel Merkez binasına taşınamıyan Y. T. P. ciler parti faaliyetlerine bu binada devam ediyorlardı.

Hakikaten Yeni Türkiye Partisinin kurucularım geçen hafta bir tee lâştır aldı. Genel seçimlerin, âzami müddet olarak tâyin edilen 29 Ekim 1961 tarihinden evvel yapılacağı muhakkak gibiydi. Bunu Alican, Devlet Başkanı Cemal Gürselle yaptığı konuşmadan da anlamıştı. Gürselle aralarında geçen konuşmada bilhassa iki nokta üzerinde hassasiyetle durulmuştu. Bunlardan birincisi, Yeni Türkiye Partisinin D.P. nin mirasından hangi şartlarla istifade edeceği meselesiydi Y.T.P. nereye kadar eski D.P. lilerin parti içinde faal rol oy namalarına müsaade edecekti? Müsamaha hududu ne olacaktı? Bu konu politik çevreleri ilgilendirdiği ka dar, ihtilâlin öncülerini de ilgilendin yordu.

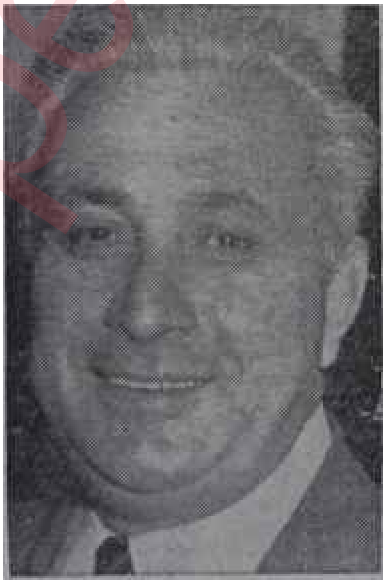
İkinci meseleye gelince bu, seçimlerin tarihi meselesiydi. Ak saçlı Maliyeci, Devlet Başkanına genel seçimlerin tarihinin öne alınmasının kendileri için zararlı olacağım ilk ağızda samimiyetle söylemişti. Ancak bunun arkasından, politikanın verdiği alışkanlıkla, eski Maliye Bakam ve yeni Y.T.P.. Genel Başkam hemen bir gerekçe de ileri sürmüştü. Efendim intikal devresinin kısa sürmesi, askerî idareden sivil idareye geçerken bir ürkeklik içinde bulunan vatandaşları tereddüte sevkedebilirdi. Hâlen, doğrusu istenirse, bu ürkeklik büyük bir vatandaş kitlesinde meveültu. İşte bu sebepten ötürü 29 Ekim 1961 seçim için ideal tarihti. Fakat Alican, aksi zarureti de anlıyordu. Bu zarureti partisinin müfritlerine anlatmakta güçlük de çekse partisine hâkim olabilecekti.

Vergiler

İyi haberler

Bitirdiğimiz haftanın başındaki gün, Ankaradaki yeni Meclis binasının şatafatlı salonunda bulunanlar kürsüdeki orta boylu, gözlüklü, zeki bakışlı adamın sözlerini büyük bir hazla ve gönül ferahı içinde dinlediler. Adam şöyle diyordu:

"— Diğer taraftan, 1960 Aralık ayı nihayetinde ve 1961, in Ocak ayı başında alman tedbirlerle vergi sistemimize dünya vergi sistemlerinin gidişi istikametinde müterakki bir adım attırılmış olmakla beraber, bu sistemin, bugün dahi bir çok kısımlarında arzulanan verimlilik, umumiyet ve adalet seviyesine ulaşamadığı bir hakikattir. Vergi sistemimizde, teşebbüslerin fuzulî yere bölünerek rantabi ölçülerden uzaklaşmasını tevlit eden, istihsal vs yatırımları haleldar eden ve mükellef vatandaşlarımıza fuzuli külfetler yükleyen bâzı hükümler mevcuttur. Bu hükümleri ayıklayarak vergi sistemimizi istihsal, ve yatırımları teşvik edecek daha verimli ve daha adil bir hale getirmekte, iktisadiyatımızın ve sosyal bünye*' mizin sıhhatle gelişmesi bakımından sayısız faydalar mevcut olduğuna kaniiz. Bu görüşlerle, vergi sistemimizin, son ihdas edilen hükümler ve değişiklikler de dahil olmak üzere, yeni baştan gözden geçirilmesini temin için Maliye Bakanlığı uzmanlarından, İstanbul ve Ankara Üniversiteleri, Ticaret ve Sanayi Odaları ve Esnaf teşekkülleri mümessillerinden mürekkep bir komisyon kurulmuş ve faaliyete geçirilmiş bulunmaktadır. Bu komisyonun vasıl olacağı neticeler Ve yapacağı tavsiyeler vergi sahasında dünyaca tanınmış bâzı ecnebi mütehassısların da tetkikinden geçirildikten sonra vergi sistemimizde lüzumlu değişiklikleri derpiş eden kânunlar süratle hazırlanacak ve bunlar yüksek huzurunuza arzolunacaktır."

Ekrem Alican
... Oyumuz feda!

Orta boylu, gözlüklü, zeki bakışlı adam Maliye Bakam Kemal Kurdaştı ve bu sözleri dinleyen M.B.K. üyelerinin başlarım tasvip eder tarzda salladıkları gözlerden kaçmıyordu. Hâdise Kurucu Mecliste, Bütçe müzakerelerinin başladığı gün cereyan etti.

Esaslı tâdili beklerken

Kemal Kurdaş esaslı tâdülerin ister istemez biraz vakit alacağını, uzun zaman kaldığı Amerikaya has bir. realizmle gördüğünden, bu sözleri sarf ederken mükellefin yükünü nisbeten hafifletecek çâreler üzerine de kafa yormaktaydı. M.B.K. üyeleri ver gilerin, "verimlilik, umumiyet ve adalet" kaidelerine zarar vermemesi şartıyla mütehassısların ve dürüst mükelleflerin arzuladıkları istikametlerde düzeltilmelerine hiç bir itirazları olmadığını beyan etmişlerdi. Kendilerini hiç bir ikaz dinlemeyen inatçı adamlar saymakta mana yoktu; Değişiklikleri iyi niyetle yapmışlardı. Bu iyi niyeti, bilgi ve ihtisas pek âlâ tamamlayabilirdi. Maliye Bakam işi o taraftan tutunca hal çâresi kendiliğinden ortaya çıktı. Kemal Kurdaş vergiyi ödeme şartlarım kolaylaştırmakla işe başladı. Sonra vergi cezalarının tahsiliyle alâkalı bir kanun düşündü. Cezaların bir belirli nisbetini dört ay içinde ödeyen mükellefin cezası affedilecek, mükellef buna dahi imkân bulamadığı takdirde cezasını beş yılda taksitle verecekti.

Böylece, bir iyi yol tutulmuş oldu: Anlayış yolu!

BASIN

Gazeteler

Ne ayıp şey!

Geçen hafta, pazar günü Yeni Sabah gazetesini açanlar birinci sayfanın alt köşesinde iki sütun üzerine bir başlık gördüler: "înönünün sofrasında kahkaha ve gözyaşları!" Yazıyı okuyanlar, garip bir hikayeyle karşılaştılar. Înönünün Ankaradaki evinde bir ziyafet verilmiş. Onca yenilip içilmiş, sonra söz dönüp dolaşıp Yassıadaya gelmiş. Davetlilerden bir kısmı sakıt; iktidar ileri gelenlerinin mahkemedeki hallerini, konuşmaları nı, bazı sözlerini ele- alıp alaya başlamışlar. Gülüşmeler kahkaha halini almış ve kısa zamanda bütün masaya sirayet etmiş. Davetlilerden mukallitçe olanlar maznunları o kadar güzel taklit ediyorlarmış ki.. -Yazının burasında şöyle denilmektedir: "Aman efendim, ne eğlence, ne eğlence.." -Yalnız, birden masanın karşı ucunda bir davetli hanım eliyle yüzünü örtmüş, sarsıla sarsıla ağlamaya başlamış. Ağlayan Yakup Kadri Kara osmanoğlunun refikasıymış. Herkes, "bu kadına ne oldu" diye pek şaşırmış. Meğer hanım, aynı zamanda Burhan Belgenin de kız kardeşi değil miymiş?. Yani, "Înönünün sofrasındaalay mevzuu edilen Yassıada sakinlerinden birinin kız kardeşi! Bu öğrenilince Bayan Karaosmanoğlunun teessürüne hak verilmiş veya öyle görünülmüş!

Yazıyı okuyanlar arasında hikayeye en ziyade şaşan, Leman Karaosmanoğlu oldu. Zira kardeşinin Yassıadaya gönderilmesinden bu yana İsmet Înönünün sofrasında bir tek defa dahi bulunmamıştı. İsmet Înönünün evine sâdece 27 Mayısı hemen takip eden günlerden bir gün gitmiş ve yemeğe de İsmet İnönünün değil, kızının evinde misafir edilmişti. O tarihte Burhan Belge Harbiyede tutuklu bulunuyordu ve Leman Karaosmanoğlu kardeşinin durumunu merak ediyordu. Zaten İsmet İnönüye de kardeşinden bir haber almayı sağlaması için istirham maksadıyla gelmiş, Înönünün eşi kendisini kızının evinde yemeğe alakoymuştu. Bayan Karaosmanoğlu daha geldiğinde gözleri yaşlı gelmiş ve ricasını bildirmişti. Eski bir aile dostları olan Leman -Karaosmanoğluyu İnönüler ellerinden geldiği kadar teselli itmişler, İsmet İnönü o tarihte yanında bulunan Yarbay Salih Yakaldan Burhan Belgenin sıhhatinin öğrenilip öğrenilemeyeceğini sormuştu. Bunun üzerine Yarbay Yakal teşebbüse geçmiş ve az sonra Bayan Karaosmanoğluya kardeşinin iyi olduğu bildirilmişti. Hâdisenin cereyan ettiği tarihte henüz Yassıadanın adı dahi meçhul bulunmaktaydı. Ne muhakemeler başlamıştı, ne Divan huzurunda sanıklar vardı. Leman Karaosmanoğlunun Burhan Belgeyle kardeş olduğu ise İnönü ailesinin otuz yıldır malûmuydu. Böyle olmasa dahi İnönünün sofrasında Yassıada sakinleriyle eğlenmek bahis konusu değildi. İhtilâlden bu yana -ve daha önceki tarihlerde- İnönü siyasi rakipleri hakkında ne kırıcı tek kelime söylemiştir, ne onların âkibetleriyle şahsen ilgilenmiştir ve ne de hâdiselerin bu şekli almasına sevinmiştir.

Bu yüzdendir ki Leman Karaosmanoğlu ve o gün yanında bulunan eşi Yakup Kadri Karaosmanoğlu, bir başından ötekine uydurma olan bir hikâyenin Sefa Kılıçlıoğlunun Yeni Sabahında 1961 Şubatının 19. günü arzı endam etmesine hiç bir mânâ veremediler. Anut gazetecilikle uzaktan yakından en ufak bir alâkası bulunmayan bu harekete de fena halde içerlediler. Nitekim, haftanın sonunda Karaosmanoğullar vaziyeti bir mektupla Basın Şeref Divanına bildirdiler.

Ne kafa, ne kafa!

Ancak, Karaosmanoğlulann mânâ veremedikleri hareket bir maksada matuf bulunmaktaydı. Kılıçlıoğlu böylelikle, avına çıkmış bulunduğu yeni bir sınıf okuyucuyu memnun edeceğini sanıyordu. Aslı astarı olmayan hikâye bu okuyucu sınıfını İnönü aleyhine büsbütün tahrik edecek, onlara bir yeni propaganda vesilesi verecekti. "Ne ayıp! Hiç, İsmet Paşaya yakışır mı? Bak, sofrasında Yassıadadakilerle eğleniyormuş.. Zavallı Yassıada sakinleri. Onun hırsına, ki-

Kasım Gülek

Safa Kılıçlıoğlu

Bir koltukta iki karpuz

Nihat Erim

nine kurban edildiler.." denecek, Kıhçhoğlunun eski İdeal arkadaşı Menderese acınacaktı. Zaten Yeni Sabah bunu daha önce de denememiş değildi. Yaz başında, İnönü Ankaradan İstanbul geldiğinde bir başka gazete şöyle bir hikâye uydurmuştu: Efendim, İsmet Paşa İnönü, harplerinden beri bir topçu dürbününü yanından ayırmazmış. Dürbünü İstanbula da beraberinde getirmiş ve trenden inip oğlunun Maltepedeki evine gider gitmez hemen onu kurmuş, başlamış Yassıadayı seyretmeye ve gevrek gevrek gülmeye! Bu yazı üzerine Sefa Kılıçlıoğlunun muteber adamlarınden -ve İnönüyle alâkalı son uydurma hikâyenin çıktığı sütunun Nimet Arzık ve diğer bâzı kalemlerle birlikte yazarı olan- Nezihe Araz admda bir hanımcağız hemen döşenmişti: Bu nasıl hareketti? İsmet Paşaya yakışır mıydı? Yassıadayı dikizleme ne demekti? Hanımcağız sureti haktan görünerek bir yandan "Yok, her halde haber yanlıştır" derken diğer taraftan da "Bak, bak! Nasıl yapılıı. bu iş?" diye söylenmek fırsatım ka çırmamıştı. Şimdi, Kılıçlıoğlu aynı maksada matuf yeni bir teşebbüste bulunuyordu.

İnönü, yazıyı gördüğünde, tabii gülüp geçti. Bu memlekette İnönünün böyle davranabileceğine inanacak Kıhçhoğlunun kafasından başka kafa mı vardı ki?

Üç silahşörler

Aslında Kılıçlıoğlu, ihtilâlin akabinde Çankayada İhtilâlin genç subaylarından kendilerine yaptığı yanaşma manevrası üzerine aldığı ağır dersten bu yana Yeni Sabahı bir be lirlii istikamette âlet diye kullanmaktadır. İlk defa olarak Ali Fuat Başgile kapılarım açan gazete -Başgilin halen içerde bulunmasına sebep olan makale evvelâ Yeni Sabahta yayınlanmıştır- bir yandan gerici Demokratları, diğer taraftan bu gerici Demokratları avlamaya çalışan Bölükbaşı ve arkadaşlarım memnun etme çabası içindedir. Ne bugünkü iktidar nezdinde, ne de kendini bilen bir C. H. P. iktidarı nezdinde persona grata olamayacağını anlayan Kılıçlıoğlu memleketin büyük partisi içinde de iki kozu -yahut koz sandığı İki cevheri- kullanma sevdasındadır. Bunlardan biri Menderes-Kılıçoğlu-Erim saçayağının üçüncü ayağı olan ve Sefa Kılıçlıoğlunun iş ortağı bulunan -bu ortaklık tescil ettirilmiş, Sicilli Ticaret Gazstesinde de yayınlanmıştır- ziyadesiyle meşhur Nihat Erimdir, öteki ise, bir zamanlar Menderese şirin görünmek için adının gazetesinde yayınlanmaması için emir ver-

Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Tepesi attı

diği Kasım Gülektir. Başka bir meslekten Bâbıâliye geçmiş bulunan Kılıçlıoğlu bu kozları kullanırken bunların ikisinin de evvelâ C. H. P. içinde iade-i itibar etmeleri gerektiğini sezmiş ve gene ancak kendisinin aklına gelebilecek bir iptidai yol bul" muştur. Efendim, Erimle Gülekin başım kim yemiştir bilir inisiniz? AKİS! Peki neden? Ha, mesele eskidir. AKÎS'in Erime kini vardır. Zira İnönü müstakbel damadı hakkında Erime tahkikat yaptırtmış, Erim de genç adam hakkında pek lehte sayılamayacak rapor vermiştir. Bu hikâye Yeni Sabahın böyle maksatlar için

kurulmuş sütununda ciddî ciddi yayınlanınca Gülek ortaya çıkmış, onun Ur demeci hikâyeye ayrı revnak getirmiştir. Gülek bu "vasıtalı demeç" inde İnönünün müstakbel damadı hakkında Erimden değil, kendisinden rapor İstediğini büdirmiş, raporunun da üstelik menfi bulunmadığını eklemiştir. Gülek "Canım, böyle olduğu halde, bu AKİS bana niçin kin bağlamıştır, anlayamıyorum" demiştir. Allahtan ki Yassıadadaküer gazetelere demeç veremediklerinden Menderesler, Sarollar, Zorlular "Hayır» hayır! tnöntt müstakbel damadı hakkında raporu ne Erimden, ne Gülekten istedi. Bu rapor bizden talep edildi. Ah, elimiz kırılsaydı da yazmaz olsaydık. Hem, hiç aleyhinde de bulunmamıştık. Ama, işte, AKİS bu yüzden bize düşman oldu ve başımıza geleni hazırladı.." diyerek senfoniye katılamamışlardır»

İnönü, şu memleketin 1 numaralı devlet' adamı, bu mülâhazalarla parti sevk ve idare edecek! İnönü, şu memleketin 1 numaralı devlet adamı, bu kafada bir adam olacak- ve basiretin, itidalin, siyasette virtüozitenin en nefis örneklerini verecek! AKİS ise böyle sebeplerle yayında bulunacak Ve Türk umumi efkârı gibi olgun bir vasatta bugün eriştiği mevkii, tesiri kazanacak! Ama mantık Sefa Kılıçlıoğlunun mantığıdır ve bir koltuğunda bir kaç karpuz taşıma merakındaki bu zat böyle usullerle nezdinde persona-grata olacağı bir ka pıyı bulabileceği kanaatindedir. Aklınca C.H.P. de ortalık bulanacak, su karışınca aittaküer üste çıkacak, AKİS'e kızılacak, bir takım kimseler "Vay, bizi AKİS mi idare ediyor" diye komplekslere duçar olacaklar -aynı usulü Menderes de denemişti-, İnönü Erime ve Güleke sanki haksızlık yapmış duruma düşürülecek, tezvir makinesi fısıltı yoluyla çalıştırılacaktır. Tabii bu arada Yeni Sabahın yeni ve muteber gerici Demokrat okuyuculanyla Bölükbaşının propaganda servisleri kendilerine malzeme bulacaklardır.

Nitekim, İnönünün sofrasıyla alâkalı masal bu taktiğin son parçası olarak Yeni Sabah tezgâhlarında kotarıldı ve ortaya çıkarıldı. Ancak bu sefer hakikaten mübalâğa edilmiş bulunduğundan silah geri tepti. Kılıçlıoğlu ile yoldaşlarının gayeleri ve oyunları büsbütün aleniyet kazandı. Bitirdiğimiz haftanın sonunda başkentte bir siyaset adamı 'Takke düştü, kel meydana çıktı!" diyor ve kıs kıs gülüyordu. Ama siyaset adamı, belki de siyasiliğinden, görünen kelin kime ait bulunduğunu söylemedi.

YASSIADA DURUŞMALARI

Duruşmalar

Aşk, politika ve... rezalet

Bitirdiğimiz hafta içinde sâdece Yassıadaya gitmek fırsatını bulanlar ve Yassıada Saatinin tiryakileri degil, gazetelerde Yassıadayla alakalı haberleri okuyanlar da pek eğlenceli, aynı mamanda pek faydalı günler ya--adılar. Dolmabahçe rıhtımı bütün hafta boyunca "fevkalâde hal'in! muhafaza etti. Akın alan insan sabahın pek erken saatlerinde Fenerbahçe vapuruna koştu ve Yassıadadaki duruşma salonunun tahta sıraları üzerinden on yıl boyunca bu milleti, bu memleketi idare etmiş olanları ibretle seyretti. Aşağıda, tahta sandal yalan üzerine sinmiş güruhu görenler D. P. iktidarının niçin bu toprakların tarihinde misli görülmemiş derecede rezilâne bir idareyi kurmuş olduğunu anlamakta hiç güçlük çek mediler. îşin şaka kaldırır tarafı bulunmadığı ve Menderesin kaderini paylaşma budalalığım gösterenlerin ipi boyunlarında hissedecekleri anlaşılır anlaşılmaz açılan çeneler -düşüklerin tek akıllıca hareketi- Bayar-Menderes çetesinin içyüzünü gözler önüne serdi. Onların birbirlerini suçlamalan, hele bütün hafta boyunca etrafında pek çok meselenin düğümlendiği meşhur "Gürselin mektubu" meselesinde Ethem Menderese saldırmalan o devri iyi bilenlerin dudaklarında tebessümlere yol açtı. Sâdece Ethem Menderesin, bu vesileyle söylenmesi gereken şeyi söylememesi biran tuhaf karşılandı. Cemal Gürsel mektubu kendisine verdikten sonra düşük Milli Savunma Bakanı bundan Adnan Menderesi şöyle bir. ayaküstü malümattar kılmış, Cumhurbaşkanına ise hiç bir şey söylememişti. İhtimal ki Ethem Menderes "Ah, bilseydik tutumumuzu derhal değiştirirdik, saym Orgeneralle görüşür, onun arzulanın yerine getirirdik. Onun kılma bile ilişmezdik" diye kuzu postuna bürünmüş suç ortaklarına Önümüzdeki celselerde şöyle haykıracaktır:

"— Bu mektubu göstermediğim içindir ki kan dökülme fırsatı çıkmadı. Eğer Bayar, Gürselin talep ve tavsiyelerini bilseydi mutlaka komitecilik yapardı. Kudreti yeter miydi, hâdiselere başka istikamet verebilirmiydi, bilmem. Ama her halde bir şeyler olurdu. Bunlar böyle bir mektup yazan adamla oturup anlaşacaklar, ha! Alimallah adamı kündeye getirmek içki yapmadıklarını bırakmazlardı. Ben memlekete bir tek hizmette bulunduysam, buııu o mektubu kimseye göstermemek suretiyle başardım."

Tevfik İleri
Diken eline battı

Hakikaten, 28 Nisan ile 27 Mayıs arasındaki hâdiselerin hesaplaşması dâvası bitirdiğimiz hafta düşük iktidarın pek çok kirli ve gizli çamaşırını ortaya döktü, Ama politika rezaletlerinin yanında dilber Suzan Sözenin bahtiyar eşiyle aynı derecede bahtiyar dostunun sanık mikrofonu başında yanyana gelmeleri bitirdiğimiz haftaki duruşmaların trajikomik hâdisesini teşkil etti. Onlar salonda "Suzanın aşkı" filmini çevirirlerken Ferit Sözenin dinleyiciler arasındaki kardeşi, eski C. H. P. li ve D. P. nin son transfer kıymetlerinden Meliha Avni Sözen gazetecilere demeçler verdi. Demeçler, kocaların karılarının marifetlerinden en son haberdar oldukları -her halde kız kardeşlerle birlikte- temasını isliyordu. İşlenmeyen tema Meliha Avni Sözenin 37 Mayısın hemen arefesinde radyolarda okunan, Zafer-Havadis biraderlerde gençlik resimleriyle süslenerek yayınlanan beyanatı oldu. Suzan Sözenin sevgili görümcesi o günlerde C. H. P. den gürültülü şekilde istifa ediyor ve Menderesin şerefli saflarına katılıyordu. Bu arada, tabii kıymetli "aile dostlarının memlekete nasıl canla, başla hizmet ettiğini belirtmeyi unutmuyordu. Şimdi, Menderes düştükten sonra tu-kaka olmuş ve Suzan Sözen "günahkâr münasebet"inden dolayı lanet kazanmıştı!

Avukatlar konuşuyor

Fakat hafta, sâdece İstanbul-Ankara hâdiselerine tahsis edilmedi. Haftanın ikinci yansında Topkapıyla ve Kayseriyle alakalı savunmalar da dinleyicilere zevkli anlar geçirtti. İşin en eğlenceli tarafı bir takım avukatların Yassıadanın avukat mikrofonunu mensubu bulundukları partilerin kongrelerindeki mikrofonla biraz fazla karıştırmaları oldu. Hattâ bazıları ipin ucunu ziyadesiyle kaçırdılar ve ona buna saldırmaya başladılar. Bunların içinde şirretliğe kadar varanlar Başkan Başoldan hak ettikleri ihtan aldılar.

Savunmalar, işlenen suçun bir Anayasa suçu olmadığı tezine dayanıyordu. Zaten üstadlar Anayasa suçu diye bir şey bilmiyorlardı. Her halde, böyle bir suçu ancak Menderesin Tahkikat Komisyonu gibi bir komisyonun inceleyebileceği inanandaydılar. Müvekkileri iktidardan düşmüşlerdi ya. O kadarı yeter de, artardı bile. Siyasi suçları daha afur sakilde cezalandırmak hiç doğru değildi! Avukatlar Topkapı gibi Kayseride de düşüklerin "en iyi hislerle" hareket ettiklerini söylemekten bile çekinmediler.

Haftanın sonunda savunma faslı aşağı yukarı tamamlanmıştı. Fakat asıl tiksinti veren müdafaa Menderesin müdafaası oldu. Zira düşük efendi -elhakî- düşüklüğüne halel getirmeyecek şekilde kelâm etü. Menderes müdafaaında, İnönüden ve meziyetlerinden uzun uzun bahsetti. Tabiî bu sözler -înönüye ait olanları doğru olmakla beraber-, Menderesin ağzından döküldüğü için kıskıs gülmelere sebep oldu. Böylece, Anayasanın İhlaliyle alâkalı dâvaya başlamak, onu İstanbul - Ankara hâdiseleri davasıyla birlikte yürütmek ve iki ay içinde bir neticeye varmak mümkün hale gelmişti. Bu arada halk. gördüğü rağbet her gün artan Yassıadaya davetiye bulmanın telâşı içindeydi.

Duruşmaların Anatomisi

Salkım Salkım Bakanlar

Zaman zaman bir çok kimsenin aklına, ihtilâlin adaletinin niçin İhtilal günü yerine getirilmemiş bulunduğu gemliyor değil. Uzayan işler karşısında tepesi atanlar, hiddetle söyleniyorlar: "Ne lüzum vardı, bütün bunlara! Bu aşağılık herifleri dizselerdi bir duvarın dibine. Bir makineli tüfek... Tamam! Sen sağ, ben selâmet." Tabii bunun bir infialin neticesi bulunduğunda ve bilhassa Menderes veya Tevfik İleriyle Fatin Rüştü Zorlu tipi düşüklerin tutumları dolayısıyla zihnilerde belirdiğinde şüphe yoktur. Yoksa 27 Mayıs inkılâbı, hususiyetlerinden birini "herifleri duyana dibine dizmemek" suretiyle kazanmış ve kansız hüviyeti dolayısıyla normal rejime kolay bir intikal sağlamıştır. Ama bunun dışında da, duruşmaların cereyan tarzına bakmca ve Başolun mahir bir dişçinin diş çekmesi gibi hakikatleri kulaklarından yakalayıp gözler önüne sermesi karşısında bur Yüksek Adalet Divanının kurulmuş olmasına sevinmemenin imkânı yoktur.

"Kör ölür, badem gözlü olur" derler ve bu bir büyük gerçektir. Şimdi, Yassıadada ortaya çıkanlardan sonra, kim ölürse ölsün, aklı başında kimselerin indinde badem gözlü olması mümkün değildir. Zira D.P. iktidarım teşkil eden tiplerin ne kıratta insanlar olduğu ancak bu duruşmalar sayesinde mümkün hale gelmiştir.. Koltuklarına sıkı sıkıya sarılanların ve onu bırakmamak için Menderesin uşaklığına fütursuz razı olanların şimdi bir "Teknik Bakanlık" paravanası arkasında çirkin suratlarını saklamaya kalkıştıklarını görmek hem komik oluyor, hem de hazla!

Tevfik İleri! Aman yarabbi, korkunç bir mahlûk. Çirkin Politikacı tipinin ancak cımbızla bulunup çıkartılacak bir örneği. Said-î Nursinin elinden bilmem kimin bilmem neresine, öpmeyeceği yer yok. Tâ ki, altında kırmızı plakalı bir otomobil bulunsun ve beyfendi Bakan sıfatını taşısın. Bir demagog, bir şarlatan ve Millet Meclislerini dikensiz gül bahçesine çevirmeye niyetli bir yardakçı... Ama gelin de, siz onu Yassıadada dinleyin. Efendim, kendisi şevk ile çalışıyormuş. Tabiî, memleket ve millet uğruna. On yıl, kendilerini bu topraklara köle yapmışlar. -İfadenin burasında bütün salon halkı gülmüştür ya...- Hükümette sâdece Bayındırlık işleriyle uğraşmış. Başka? Başka hiç bir şeyle ilgilenmemiş. Ne Namık Gedikin beyanları, ne Menderesin hezeyanları kendisini cezbetmemiş. Yalnız Tevfik Beriyi nü? Nedim Ökmen, zerrece fütursuz, "Radyoda Menderesin nutuklarını dinlemek tense müzik çalmayı tercih ederdim" diyor. Allahtan o, "bunca memleket işi arasında nutuk dinlemeye vaktim yoktu" dememiş. Zira elde, eşinin hatıra defteri mevcut. Kadıncağız derdini, umman yerine o defterin yapraklarına dökmüş. Ona buna sulanan, içip içip kusan, yanında eşiyle yolda yürürken bir takım alüftelerin "Merhaba babacığım" diye lâf attıkları, Kolej kızlarını himayesine alan, hattâ -eşinin tabiriyle- eşinin yatağına dahi kadın sokan bir ihtiyar çapkının, bunca marifet için vakit bulduktan sonra "Yahu, yurtta ne olup bitiyor" diye etrafına bakmaya vakit bulamaması hakikaten komik olurdu.

Meselenin aslı, daha İhtilâlden önce pek âlâ malûmdu. "Menderesin Bakanları" diye bir, sınıf mevcuttu. Bunlardan bir kısmı Menderesin kurmak istediği rejimi tasvip ediyorlar, ona yardımcı oluyorlar, elbirliğiyle Muhalefeti temizlemeye çalışıyorlardı. Gedikler, Zorlular, İleriler, Yardımcılar, Şamanlar, Berkler ve Bakan olmamakla beraber o payeye erişmek için yarışa çıkmış bulunan Dülgerler, Kirişçioğlular, Kavrakoğlular, Anıtlar, Sancarlar bu kategorinin gözde sunalarıdır. Bir başka kısım, işlerin başka türlü İdaresini gönülden istemekle beraber "fikir mi, koltuk mu" denilince kaltağa yapışan ve aslında çapı, kıratı küçük kimselerdir. Bakan olmamayı ölmekle bir addeuen bu tipler Erkmenler, Ethem Menderesler, Akerler, Ökmenler, Polatkanlar, Benderlioğlular, Hüsmanlardır. Bunlar, kendilerini kandıracak bir de sebep bulmuşlardır: Efendim, o makamda teknik işlerle uğraşmaktadırlar ve memleket menfaati bakımından koltuklarını muhafaza etmelidirler! Benderlioğlu istifa etse, Menderesin bir Ahmet Özel veya Celâl Yardımcı bulup emirlerini ona tatbik ettirtmesi işten bile değildir. Ama Benderlioğlu var ya.. Yahut, Ethem Menderes? Onlar, kısmen dahi olsa dayatmakta, fenalıkları imkânları nisbetinde önlemektedirler. Erkmenin yarine Ticaret Bakanlığına bir hırsız otursa daha mı İyi olur? Sebati Ataman Koordinasyon bakanlığını bir vurguncuya devretse memleket bir şey mi kazanır? Halbuki kendileri, rejim meselelerine burunlarını sokmamakta, fakat "teknik iş" lerinde "başarıyla" çalışmaktadırlar. Akla gelen sual, bu dayatmaların veya başardı çalışmaların sonucunun ne olduğudur? İktidar iyi istikamette tek santim yol almadığı gibi, memleketin iktisadından ticaretine, ordusundan maliyesine ve bayındırlığından eğitimine her sahası altüst edilmiştir.

İnsanlar, herkesten çabuk ve kolaylıkla kendilerini kandırırlar. Adnan Menderese kendisinin işbaşından uzaklaşmasını bir milli felâket gibi görmüştür. Yakınları bilirler, bu sapık Başbakan -sapıklığı da Bar şolun sayesinde her geçen gün biraz daha iyi anlaşılmaktadır ya...- bir çok vesileyle "Ben bu memleketi kime bırakır da giderim?." diye söylenmiş, dert yanmıştır. Tabii o zamanki bendeleri, Sefa Küiçlıoğlular ve Emin Kalafatlar, Dr. Sarollar ve Dr. Gedikler "Aman efendim, hakkınız var. Olur mu böyle şey?." diye ellerini uyuşturmuşlardır. Aynı şekilde, bugün Yassıadada "teknik bakanlık" paravanası arkasına saklanmaya çalışanlar niçin o koltukta oturmalarının şart bulunduğu hususunda kendilerine bin tane sebebi görülmemiş gönül ferahlığı içinde bulmuşlardır. Halbuki, koltuklarından ayrılmalarını gerekli kılan bir sebep, bir basit sebep gözlerinden her zaman kaçmışlar, daha doğrusu gözlerini o sebebe kapamışlardır: Bir devlet adamı, tasvip etmediği politikayı gütmez! Bu, Menderesin kendisine mesai arkadaşı olarak hangi kıratta adamlar seçtiğinin de en güzel delilidir. Zaten Menderesin bir "Adam"ı yanında bulundurabileceğine ihtimal var mıdır? Gerçek Adamlar, 1950"nln 14 Mayısıyla 1960'ın 26 Mayısı arasında, tahammül derecelerine göre D.P.. saflarını terkedip gitmişlerdir.

27 Mayıs sabahına kalanların her biri ise, beş aşağı beş yukarı birer Tevfik Beriden ibarettir.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Batı Avrupa

Birleşemeyen dostlar

Geride bıraktığımız haftanın ortalarında, Londranın meşhur Viktorya istasyonuna gelen özel bir trenden seksenbeşlik bir delikanlı indi. Uzun boylu, dinç, fakat ak saçlı bu delikanlıyı istasyonda İngiliz Başbakan Macmillan karşıladı. İhtiyar delikanlı ile Macmillan birbirlerinin elini eski dostlar gibi sıktılar, etraflarını çevreleyen gazete fotoğrafçılarına gülerek çeşitli" pozlar verdiler. Ertesi gün bütün İngiliz gazetelerinin baş sütunlarını Londraya gelen bu ihtiyar delikanlının ismi ve resmi kaplamıştı.

H. Macmillan

Batının büyüğü

Geride bıraktığımız haftanın ortalarında, Londranın meşhur Viktorya istasyonuna gelen özel trenden inen seksenbeşlik delikanlı, Batı Almanya Başbakanı Dr. Adenauer'den başkası değildi. Dr. Adenauer eski dostu Macmillan'ı geçen yıl Bonn'da misafir etmişti, simdi bu ziyareti iade «diyordu, Tabii iki devlet adamı bu buluşmaları arasında havadan sudan konuşacak değillerdi. Bütün devlet adamları gibi onları da oldukça yüklü bir görüşme gündemi beldi» yordu. Gündemin Ak maddesi, Avrupanın siyasi birleşmesi meselesiydi. Bunun hemen arkasından. Atanın parasının kıymetlenmesi sonunda Almanyaya kaçan İngiliz altınları geliyordu. Üçüncü madde ise, bütün siyaiî buluşmaların değişmez demirbaşı, yani Doğu - Batı münasebetleri konusuydu.

Avrupanın birleşmesi

İki devlet adamı arasındaki görüşmeler sırasında en önemli yeri, elbette ki, gündemin birinci maddesi işgal etti. Aslında buna Avrupanın birleşmesinden çok, bölünmesi demek daha doğru olurdu. Bilindiği gi--, Avrupa altılar ve yediler diye iki iktisadi bloka ayrıldıktan sonra hızla bir politik ayrılmaya doğru da gitmişti. Hele Fransada General De Gaulle iş başına geldikten sonra, bu ayrılma daha da hızlanmıştı. De Gaulle Avrupa Müşterek Pazarının, zamanla, Avrupayı İngiltere ve A.B.D. karşısında daha bağımsız kılacak bir siyasi konfederasyon şeklinde gelişmesini istiyordu. Bu konfederasyona dahil devletlerin Başkanları, Dışişleri, Maliye ve Savunma Bakanları zaman zaman bir araya gelerek ortak kararlar almalı, ayrıca bir sek" reterlik kurularak devamlı İslerin yürütülmesi sağlanmalıydı.

Ancak, Müşterek Pazar içindeki altı devletin herbiri De Gaulle gibi düşünmüyordu. Bir kere, gerçek bir birleşmeye taraftar, olanlar zayıf bir konfederasyon kurulmasını kâfi bulmayıp daha sıkı bir federasyon kurulmasını istiyorlardı. Bundan başka, bâzı devlet adamları da Avrupa içinde saklı, ya da gevşek bir birlik kurmanın şimdilik yersiz olduğunu ileri sürüyorlardı. Böyle düşünenlere göre eğer altı Avrupa devleti NATO içinde siyasi bir blok kurarlarsa Avrupayı İngiltere ve A3.D. den ayıracaklar ve NATO içinde bir bölünmeye yol açacaklardı. Halbuki şimdi böyle bir bölünmenin sırası değildi.

İşte bütün bu görüş ayrılıkları, Şubatın ilk haftası sonunda Pariste buluşan Müşterek Pazar devletleri Başkanlarını De Gaulle planını desteklemekten alıkoymuştu. Ancak bunların büyük çoğunluğu bir husus üzerinde oy birliği ediyorlardı: İngilterenin Avrupa dışında bırakılmaması.. Eğer Avrupa birliği De Gaulle'ün istediği gibi İngilteresiz kurulacak olursa bu, gerçek bir birlik olmayacaktı.

İngilterenin endişeleri

İşin aslına bakılırsa, İngiltereyi başlangıçta Avrupa birleşmesi dışında bırakan Fransız hükümeti değil, bizzat Kraliçenin hükümetiydi. Müşterek Pazar kurulurken altı Avrupa devleti ısrarla İngilterenin iş birliğini de aramışlardı. Fakat o sıralarda Majestenin hükümeti Nuh, diyor, peygamber demiyordu. Altı devlet arasında kurulan Müşterek Pazar yalnız iktisadî bir teşekkül olmayıp devlet - üstü yetkilerle donatılmış siyasi bir birliğin ilk adımları olduğu için İngilterenin hoşuna gitmemiş ve İngiliz halk efkârı, hükümranlık haklarının bir kısmını Müşterek Pazar organlarına devretmeye istekli görünmemişti. Bundan başka, İngiliz idarecileri, Müşterek Pazara katıldıkları takdirde bu birliğin yükleyeceği vecibelerin İngiliz Devletler Topluluğu ile İngiltere arasındaki bağlarla bağdaşamıyaeagını da ileri sürmüşlerdi .

Dr. Adenauer

İhtiyar delikanlı

Fakat Müşterek Pazar Avrupada çok kuvvetli bir iktisadi birlik olmak yolunu tutunca, İngiliz idarecileri bu durumdan büyük bir endişe duymaya başladılar. Bu endişenin sebebi yarı siyasi, yarı iktisadiydi. Siyasi endişeler şöyle özetlenebilirdi: Avrupada, General De Gaulle'ün idaresinde gittikçe İtibarı artan Fransanın önderliği altında, bir "üçüncü kuvvet" belirmekteydi. Bu kuvvet, Fransa atom bombası yaptıktan son ra büsbütün önem kazanmıştı. Eğer altı Avrupa devleti arasındaki ikti-

sadi birlik günün birinde ortaya gerçek bir siyasi birlik olarak çıkarsa, İngilterenin Avrupa, İngiliz Devletler Topluluğu ve A.B.D. arasında köprülük yapmak bakımından önemi çok azalacak ve İngiltere, büyük bir ihtimalle, siyasi bakımdan bu "üçüncü kuwet"in dümen izinden gitmek zorunda kalacaktı. İktisadi endişelere gelince, böyle bir birliğin gerçekleşmesi İngiltereyi iktisadi yünden de zarara uğratacaktı. Bütün kurum ları işler duruma geldiği gün Müşterek Pazar dünya ticaretinde A3.D. ve İngiliz Devletler Topluluğu kadar önemli bir unsur olacak ve İngiltere bu Pazarın dışında kaldıkça Pazar içi devletlerle rekabet edemiyecekti. Bundan başka, Müşterek Pazarın gittikçe endüstrileşen bâzı Commonwealth üyeleri için gittikçe cazip bir pazar teşkil etmesi de İngiltereyi korkutmaktaydı. İngiltere, menfaatlerini korumak istiyorsa, Avrupanın birleşmesine daha fasla seyirci kalmamalıydı.

Dostların arasını bulucu

İşte iki tarafın görüşleri de birbirine böyle yaklaşınca bir masa etrafına oturup anlaşmaktan, herkesin katılacağı iyi kötü bir Avrupa birliğinin ilk temellerini atmaktan başka yapılacak şey kalmıyordu. Fakat tam bu sırada ortaya biraz önce söyledi--imiz De Gaulle engeli çıkıverdi. NATO içinde üçlü bir Amerikan - İngiliz - Fransız hegemonyan kurmak isteyen De Gaulle, Avrupada Fransız - Alman üstünlüğüne kimseyi ortak etmek niyetinde değildi. Şimdi Adenauer bir yandan De Gaulle'ü bu sevdadan vazgeçirmeye çalışırken, diğer yandan da İngiltereyi Avrupa birliği içine katacak bir formül bulmaya uğraşmaktadır.

Geçen hafta Londradan alınan haberlere - bakılırsa, Macmillan'la yaptığı görüşmeler sırasında Adenauer böyle bir formül bulmuştur. Adenauer'e göre Avrupanın siyasî birleşmesi Müşterek Pazar çerçevesi içinde değil de, Batı Avrupa Birliği çerçevesi içinde geliştirilecek olursa İngiltere de kendiliğinden bu birleşmeye katılmış kılacaktır. Bilindiği gibi, Batı Avrupa Birliği 1948 yılında bir savunma düzeni olarak İngiltere, Fransa ve Benelux devletleri arasında kurulmuş, buna 1954 yılında Batı Almanya ve İtalya da katılmıştı. Kesin olmamakla beraber, güvenilir bazı haberler İngilterenin bu fikre pek Aykırı olmadığını göstermektedir. Şimdi iş, fikri De Gaulle'e de kabul ettirmeye kalmıştır. Bu ise, hiç de kolay bir iş değildir.

De Gaulle
Yola güç gelen adam

Birleşmiş Milletler

Havanda su dövmek

Manhattan adasının doğusundaki Birleşmiş Milletler binasını geride bıraktığımız hafta içinde en çok meşgul eden mesele, gene Kongo meselesi oldu. Uzun bir zamandır Güvenlik Meclisinden Genel Kurula aktarılan Kongo meselesi Lumumba'nın Öldürülmesi üzerine yeniden Güvenlik Meclisinin gündemindeki yarini aldı, uzun tartışmalara yol açtı. Fakat geçen hafta içindeki Güvenlik Meclisi görüşmelerinin bundan öncekilere göre dikkati çeken önemli bir özelliği vardı: Güvenlik Meclisindeki Amerikan ve Sovyet temsilcileri birbirleriyle çatışmama - ya bilhassa dikkat ediyorlar, herkesi kurtaracak bir hal çâresi bulmak için uğraşıyorlardı. Nitekim, geçen haftanın başında alman tarihi karar da iki devin bu davranışı sonunda ortaya çıkabildi.

Güvenlik Meclisi, o gün Birleşik Arap Cumhuriyetinin daveti Özerine toplanmıştı. Ortalıkta Kongoda yani cinayetler olduğu söylentisi dolaşıyor, Lumumba taraftarı altı siyasi mahkûmun daha öldürüldüğü ileri sürülüyordu. Buna karşılık Lumumba taraftarları da boş durmamış, ellerine geçen birkaç beyazı oracıkta boğazlamışlardı. Bu cinayetler devam ederse, Kongoda bir iç savaşın patlak vermesi işten bile değildi. Nitekim, gene o gün, başlarında Belçikalı subayların bulunduğu Katanga kuvvetlerinin Kuzeye, Lumumba taraf tartarının elinde bulunan bölgelere doğru yürümeye başladıkları öğrenilmişti. Birleşik Arap Cumhuriyeti temsilcisi Genel Sekreterden Kongonun durumu hakkında bilgi istiyor ve eğer söylentiler doğru ise, Kongoda iç savaşı önlemek için, bu ülkedeki Birleşmiş Milletler birliklerine, kuvvet kullanmak da dahil, geniş yetkiler verilmesini talep ediyordu. Bundan başka, Lumumba ve yardımcılarının öldürülmesi konusunda da derhal tarafsız bir tahkikat yapılmalı, ayrıca Kongodaki Belçikalıların derhal geri dönmeleri için yeniden karar alınmalıydı. Çünkü Belçikalılar Birleşmiş Milletlerde defalarca alınmış bu kararı halâ dinlemiyorlar, Çombe ve arkadaşlarının yanından ayrılmamakta inat ediyorlardı.

Kongoda durum

Güvenlik Meclisindeki Birleşik Arap Cumhuriyeti temsilcisinin Meclisi toplantıya çağırdığı gün, Kongodaki durum da arap saçından farksızdı. Lumumba'nın ölümünden sonra duruma hâkim olacağım sanan Kasavubu askeri idareye son vermiş, yakın arkadaşı İleo'nun başkanlığında bir hükümet kurmuştu. Kongo meselesini dünya barışı için büyük bir tehlike olarak gören A.B.D. artık bu hükümetin duruma hâkim olmasını temenni ediyor, bunun için de Birleşmiş Milletlerde lleo hükümetine diplomatik desteğini vermeye hazırlanıyordu. Fakat Sovyet blokuna dahil devletlerle bazı tarafsızlar, biç de A.B.D. gibi düşünmüyorlardı. Onlara göre Lumumba'nın ölümünden sonra Kongonun meşru hükümeti, şimdi Doğu eyaletinin başkenti Stanleyville'de kurulan Gizenka hükümetiydi. Gizenka bir zamanlar Lumumba'nın yardımcılığını yapmıştı. Üstelik koyu bir solcu olmakla da tanınıyordu. Bu bakımdan Sovyetler Birliği için ondan daha iyi bir Kongo temsilcisi bulunamazdı.

Ancak, Kongoda mevcut hükümetleri bu ikisinden ibaret saymak da fazla iyimserlik olurdu. Katangadaki Çombe hükümetini artık sağır sultan bile duymuştu. Son günlerde ortaya bir de Kalonci hükümeti çıkmıştı. Kalonci de koyu bir Lumumba düşmanıydı. Nitekim Lumumba'nın geçen hafta öldürülen altı yakın arkadaşı, bu feci âkibete Kalonci'nin elindeyken uğramışlardı.. Kısaca. Kongo durumunu incelemek için masa basma oturan Güvenlik Meclisi üyeleri. Kongoda hüküm sürenlerin kim olduğunu kolayca tesbit edemeyeceklerdi.

SANAT

Haberler

Meydan sahnesi

Başkent Mart ayı içinde yeni bir tiyatroya daha kavuşuyor. Kızılay da, Atatürk Bulvarı üzerindeki tiyatronun adı "Meydan Sahnesi". 170 kişilik, zarif ve orijinal bir tiyatro salonunda iyi oyunlar görebileceğiz. Bu yeni tiyatronun en ilgi çekici yanlarından biri de, özel teşebbüs oluşudur. Ankara gibi Devlet tiyatrolarının taht kurduğu bir şehirde özel bir tiyatro kurmaya teşebbüs etmek, bunu başarmak gerçekten bir cesaret işi sayılmalıdır. Daha önce girişilmiş ama başarıya ulaşamamış bir teşebbüsü hatırlıyanlar, "Meydan Sahnesi" için de aynı kaygılan duyabilirler. Ne var ki, "Meydan Sahnesi"nin kurucuları çok daha plânlı, programlı ve galiba imkânlı olarak bu işe başlamışlardır. Tiyatro, Devlet Tiyatrosu Başrejisörü Mahir Canova ve arkadaşları tarafından kurulmuştur. Yıllardanberi radyoda tiyatro zevkini ve kültürünü yaymak için elinden geldiğince uğraşan Adalet Ağaoğlu da kurucular arasında. Bu işe girişenlerin, tiyatroyu bir yaşama sebebi saymış kişiler olması, bilgileri, tecrübeleri ve sergileriyle çalışmaya koyulmaları, Ankarada özel bir tiyatronun yaşayabilme şansını çoğaltan sebeplerin başında gelmektedir.

"Meydan Sahnesi"nin kadrosunda, Devlet Tiyatrosundan istifa ederek ayrılan iyi oyuncular var. Nur Sabuncu, Çetin Köroğlu, Kartal. Tibet, Üner İlsever bundan böyle yeni tiyatronun oyuncuları olarak karşımıza çıkacaklar. Ankaralıların İstanbula kaptırdıkları ve yokluklarını daima hissettikleri Kenter Kardeşlerin konuk olarak "Meydan Sahnesi"nde oynamalarını pekâlâ ümid edebiliriz.

"Meydan Sahnesi" bir yandan salonun son eksikliklerini büyük bir hızla tamamlamaya uğraşırken, bir yandan da Ankaralılara sunacakları oyunları hazırlamakla meşguller, îlk olarak William Saroyan'ın "İndekiler" ve Claude Magnier'in "Evdeki Yabancı" adlı oyunu ile "Meydan Sahnesi"nin perdesi açılacak. Merak ve umutla bekliyoruz.

Sergiler

Geçen hafta biri yabancı, biri yerli iki-resim sergisi açıldı. Brezilyalı çocukların resimlerinden seçilerek düzenlenen sergi Sanatsevenler Klübünde, ressam Cemi] Erenin sergisi ise, Türk - Amerikan Derneği salonundaydı.

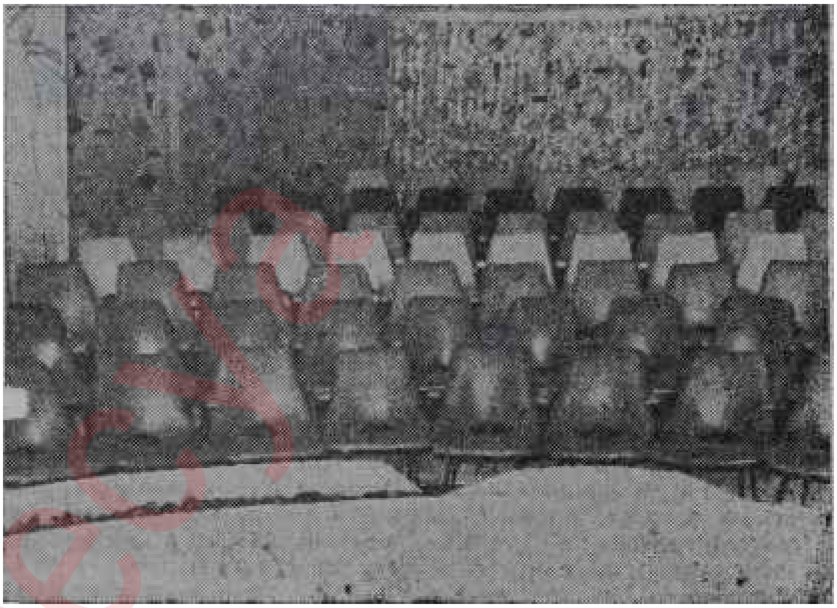
Brezilyalı çocuklajfm resim sergisinde 60 resim vardı. 6 ile 16 yaş arasmdaki çocukların yaptıkları resimler, bir çok yerleri dolaştıktan sonra simdi de Ankaraya gelmiş. Kültür ve sanat yoluyla yakınlaşmayı, kaynaşmayı, tanışmayı sağlamak bakımından bu çeşit çalışmaların faydası inkâr edilemez. Ancak, sergiyi düzenliyen Brezilya Elçiliği açılış gününü hiç de iyi hazırlamamıştı. Sanatsevenler Klübünün küçük salonunda bile büyük bir tenhalık bilhassa göze çarpıyordu. Böyle bir sanat gösterisinde, serginin açıldığı şehirdeki sanat adamlarının hiç birinin çağırılmaması herhalde büyük bir hata idi. Bir kaç elçiliğin kültür ataşeleri, Sanatsevenler Klübünden bir iki idareci ve birkaç kişi... Brezilyalı çocukların resimleri, Ankara sanat çevresinde beklenilen yankıyı yapmaz, dolayısıyla umulan faydayı sağlamazsa, bunun günahı Brezilya Elçiliğinindir.

Hemen her yıl yeni bir sergi açan, Ankaralıların yalandan tanıdık ları ressam Cemil Eren bu yıl da, yeni denemelerle resimseverlerin karşısına çıkmış bulunuyor. Nonfigüratif çalışan Erenin, bu sergisinde bir bakıma "nonfigüratif" resmi de aşmak isteyen bir çaba seziliyor. Resmi her türlü - biçim kaygısından kurtarmak isteyen Eren, rengi bile belli belirsiz kullanmış. Herhalde resim çevrelerinde Erenin bu çalışmaları geniş yankılar uyandıracaktır. Öyle umarız.

Dediğim dedik, çaldığım düdük

Adnan Benki tanırsınız. Dünya gazetesinde yazan Benk, resim, müzik, tiyatro, edebiyat alanlarında güç begenirliğiyle tanınmış, bütün bu alanlarda da çok şey bilen Ünlü bir eleştirmecimizdir. Sanatçılarımızın çoğu Benkin hatır gönül dinleraiyen, kimsenin gözünün yaşına bakmıyan pençesine düşmek istemezler. Onlar istemezler ama Benk, dilediğini dilediği gibi yakalar, sonra...! Sonra icabına bakar!

Bu yıl tiyatro mevsiminin en başarılı yerli oyunu olarak, genç yazar Güngör Dilmenin "Midasm Kulakları" adlı eseri gösterildi. Oyun 130. temsilini tamamlamak üzere. Devam ettirseler daha da oynıyacak. Bütün eleştirmeciler, sanat adanılan, tiyatroseverler "Midasın Kulakları" nın gerek dil, gerek oyun yapısı bakımlarından ileri bir eser olduğunda tam ittifak halindeler. Sahneye konuş ve oynanışın başarısı da eserin yazılışı kadar. Adnan Benk, üzerinde bu kadar durulan, övülen bir eseri görmezlik edebilir mi? Edemez tabi.. İstanbuldan kalkar Ankaraya gelir, "Midasın Kulakları"nı görür, sonra döner, kalemi eline alıp "Dünya"ya eleştirmesini yazar. Huy canın altında, demişler. "Midasın Kulakları" bir kere Adnan Benkin pençesine düşmüş, artık hayrı kalır mı? Gerçekten kalmamış.

Meydan Sahnesi salonu

Yenilerin teşebbüsü

Dost Yayınevinde, hafta sonunda üç beş sanatçı toplanmış şundan bundan konuşuyorlardı. Güngör Dilmen de aralarındaydı. Söz, Adnan Benkin eleştirmesine geldi. Oradakilerin her biri, bir yanından tutup düşüncelerini söylüyorlar, Güngör Dilmen de sessiz sedasız dinliyordu.

"— Peki" dediler, "sen ne diyorsun birader? Eser senin. Biz konuşuyoruz, sen susuyorsun?"

Güngör Dilmen pembe pembe bakti. Usulca cevap verdi:

"— Biraz boşuna konuşuyorsunuz gibi geliyor bana. Adnan Benkin şimdiye kadar her hangi bir şeyi beğendiğini gördünüz mü? O, kendine tahammül edemiyor, başkasına nasıl etsin?"

Kayıp aranıyor

Ulus gazetesiyle AKİS ve Dost dergilerinin bulunduğu Rüzgârlı sokaktaki Ove Han, bir süreden beri oldukça derin bir sessizliğe gömülmüş bulunuyor. Bir kaç ay öncesine kadar bütün binayı doldurup taşan gür, neşeli bir ses, artık duyulmuyor.

Ulusun sabık istihbarat şefi Fikret Otyam ne Ove Handa görünüyor, ne Ankarada. Ulustan ayrıldıktan sonra hem "tebdili hava" eylemek, hem de yeni röportajlar hazırlamak üzere, kar - kıs demeden doğu. illerine doğru yola. çıkmıştı. Eşi dostu, Otyama:

"-- Deli misin?'' dedüer, "bu mevsimde gidilmez. Kurtlar yer vallahi seni.."

Otyam dinler mi? Omuzundan eksik etmediği on okkalık fotoğraf makinesiyle "Hadi eyvallah!" diyerek çekti gitti. Gidiş o gidiş. O günden bugüne "ne bir ses ne bir nefes!" Otyamdan haber yok.

Bir kısım dostları, Otyamın kurtlara yem olması ihtimalinin üzüntüsü içinde, bir kısmı tam aksi kanaatte. "Otyam eski kurtlardandır. Kurtlara yem olmaz. Belki o, bir kurdu yemekle meşguldür.." diyorlar. Yani iş karışık. Rivayet muhtelif. Ama maksut bir: Otyam nerde? Bilenlerin, görenlerin, duyanların insaniyet namına...

Sevil Berberi

Aydın Günün Devlet Operasına küsüp İstanbula gitmesi bir bakıma iyi oldu. Hiç olmazsa İstanbul bir operaya kavuştu. Yoksa bu "şehri dilârâ"nın bu gidişle ne yılan hikâyesine dönen ünlü "Opera binası"na kavuşacağı vardı, ne de operaya... Bereket, Aydın Gün gibi sanatını seven, işten anlayan, becerikli bir sanatçı Istanbula gitti de bu, nüfusu İki milyonu bulan "bîmisli baha" şenrimiz operaya kavuştu. Hem de Tepebaşındaki emektar Şehir Dram Tiyatrosunun sahnesinde oynanarak... Demek, iş yalnız binada değil. At oldu mu, süvari de işin eldi mi, meydan kendiliğinden bulunuyor..

İstanbul Belediyesi Şehir Operası bu defa Rossininin ünlü "Sevil Berberi" operasını oynamaya başladı. İlk gece İstanbul sosyetesi salaş tiyatro binasını "lebâleb" doldurmuştu Gelenler arasında İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Tümgeneral Refik Tulga ve. eşiyle, düşüklerin binbir hesabını bir bir, büyük bir sabır ve adalet ölçüleri içinde görmekten yorulmayan, milyonların sevgilisi olmuş Yüksek Adalet Divanı Başkam Salim Başol bilhassa dikkati çekiyordu. Başolun her fırsattan istifade ederek tiyatrolara, operaya gidişi kendisinin seçkin adalet adamı olduğu kadar bir sanatsever olduğunu da belli etmektedir.

Perde açıldıktan sonraki ilk sahneler hiç de gönül açıcı olmadı. Fiorello rolünü oynıyan Ö. Sezer iyi sayılabilecek bir başlangıçtan sonra girdiği yükün altından kalkamıyacağını belli etti. Ondan sonra hemen sahneye giren Kont Almavivo rolündeki A. Topuz da, daha önce iyi ve kabiliyetli bir tenor olarak bilinmesine rağmen, büyük bir teknik isteyen bu operadaki rolünde sönmüş bir balon durumuna düştü.

Rol icabı ö. Sezer ile A. Topuzun düetlerinde geçen "bu ne rezalet" cümleleri bir kaç defa tekrarlanınca, operayı dişlerini sıka sıka seyreden müzik eleştirmecisi ve modern bestecilerimizden Bülend Tarcanın sabrı tükenmiş olmalı ki, önündeki koltukta oturan müzik eleştirmecilerinden Fikri Çiçekoğlunun kulağına eğilip:

"— Elbette' rezalet 'birader!" demekten kendini alamadı.

Gene müzik eleştirmecilerinden İlhan K. Mimaroğlu ile Selmi Andak ise, Tarcana bakıp kıskıs gülüyorlardı.

Bereket Attilâ Manizade, Mete Uğur, Azra Gün, Nurhan Ruçhau, Suzi Leal sıraları gelince sahneye çıktılar da, hem Rossininin "Sevil Berberi"ni, hem de genç İstanbul Operasının şanını kurtardı.

İstanbul Şehir Operasyonda Sevil Berber
At olunca meydan bulunur

Kürsünün Ord. Prof.'u Yassıadaya gideli beri, "Gösteriş Politikası"-nın şampiyonlarının kendilerini sıkıya sokmaktan vazgeçtiklerinin bir misaline bitirdiğimiz haftanın ortalarındaki gün Amerika Büyük Elçiliğinin yemek salonunda rastlandı. O gün, Ankaradaki Amerika maslahatgüzarı Mr. Cowles meşhur New York Times'ın en gözde yazarlarından C.L. Salzburger şerefine bir öğle ziyafeti veriyordu. Davetliler arasında, geçmiş devirde aptest alırken ayaklarında takunyalar resim çektirme mütehassıslarından biri olan Kasım Gülek de vardı. Kasım Gülek, Ramazan olmasına rağmen tıpkı Yassıadada artık Yenice sigarasını herkesin içinde tüttürmekte mahsur görmeyen Adnan Menderes gibi nefis şiş kebabından ve mönüyü teşkil eden di--er yemeklerden tabak tabak yemek* le kalmadı pahalı Fransız şarabını da mideye indirmekten, -içki içmediği yolunda kendisine bir şöhret imâl etmiştir ama, anlaşılan parası kendi cebinden çıktığı zaman içki içmiyor-hiç çekinmedi.

Bu, İkinci Cumhuriyetimizin tamamile laik esaslar üzerine kurulmakta olduğu yolundaki inancı kuvvetlendirdi ve tabii herkesi pek sevindirdi!

*

Geçen haftanın ortasında bir gün Babıâli yokuşunu tırmananlar başları öne eğik, üzgün, ağlamaklı yüzlü aşina çehrelere rastladılar. Hakikaten gazeteciler pek üzgündüler. Çok sevdikleri bir arkadaşlarım kaybetmişler, Murat Kayahanlının gökleri tutan kahkahalarını duyamaz olmuşlardı. 25 yıldır, Babıâlinin her köşesinde, her türlü meşakkate katlanıp, her türlü güçlüğe *göğüa* geren ve gazetecilik mesleğini en az içki kadar seven Kayahanh bir beyin kanaması neticesinde vefat etmişti. Kayahanlı Babıâlide gürültücü, atak, lafını esirgemez diye tanınır ama herkes tarafından sevilirdi. Hele fikir işçileri kendisini gerçek sendikalist olarak tanırlar ve patron-işçi münasebetlerinde daima önde görürlerdi. Babıâli onun gür sesini artık kongrelerde duyamıyacaktı. Arkadaşları onun şakrak kahkahalarını artık işitmiye çeklerdi ve içkili lokal sahipleri artık Kayahanlıya içki taşımak zevkinden mahrumdular

Ahmet Tahtakılıç

Lafazan bir adam

Geçirdiğimiz haftanın ortalarında bir akşam, Bulvar Palas oteli, müstesna günlerinden birini daha yaşadı. Otelin, duvarları Türk minyatürleriyle süslü yeni yapılan büyük salonu çeşitli simalar gördü, çeşitli konuşmalar duydu ve adını ilkokul çocuklarının bile bildikleri bir büyük adamın doğum gününün kutlanışına şahit oldu. Davetliler ise, enteresan bir gece geçirdiler.

Doğum yıldönümü kutlanan adam, George Washington'du. 22 Şubat, bu'büyük'devlet adamının doğum günüdür ve bütün Amerikalılar bu günü büyük bir sevinç içinde kut» larlar. Bu kutlama işini Ankarada da Türk - Amerikan Derneği üzerine almıştır.

İşte bitirdiğimiz haftanın ortalarındaki o gün George Washington'un 229. doğum günü dolayısıyla Türk - Amerikan Derneği tarafından Bulvar Palas otelinin duvarları minyatürlü salonunda danslı bir akşam yemeği partisi verildi. Salona giren davetlilerin dikkatlerini çeken şey, masaların her iki başlarında yanyana konulmuş Türk ve Amerikan bayrakları oldu. Salonda oniki masa vardı ve yanyana getirilmiş bayraklar büyük bir mana ifade etmekteydiler. Gerçekten, bütün gece parti, yanyana bayraklarla ifade edilen bu dostluk havası içinde geçti.

Fakat, bu yılki toplantıyı geçmiş toplantılardan ayıran bir taraf vardı: Amerikan Sefiriyle Türkiye Millî Eğitim Bakanının toplantıda bulunmayışları... Bu durum, toplantının en hoş tarafım teşkil etti. Her yıl verilen bu partinin en alâka çekici davetlileri hiç şüphesiz, Sefirle Bakandı. Bu sebepten misafirler İçin bu, büyük bir sürpriz oldu. Bilindiği gibi, Amerikan Sefiri yoktu, onun için yerine, maslahatgüzarlıkla vazifede bu

Bir kadeh şarap

.... sen dünyaya uyarsın

lunan Mr.. Leon Cowles davet edilmişti. Millî Eğitim Bakanı yerine de, bir hayli tereddütten sonra, Bakan Vekili Ahmet Tahtakılıçın çağırılması uygun görülmüştü. Misafirlerin hoşuna giden de, asiller yerine vekillerin çağrılışıydı.

Yemekten sonra karşılıklı dostluk konuşmalarına başlanıldı. Gecenin hatipleri, dağarcıklarında ne varsa sayıp döktüler. En uzun ve en alâka çekici konuşmayı -tahmin edileceği gibi- Çalışma Bakam ve Milli Eğitim Bakan Vekili Ahmet Tahtakıhç yaptı. C.K.M.P. liderlerinde -bilhassa Osman Bölükbaşıda- artık yadırganmayan uzun ve renkli konuşma alışkanlığını yenemiyen Tahtaküiç, Atatürkle George Washington'un birçok bakımdan benzerliklerinden bahsettikten sonra, Türkiyede yeni kurulan Kurucu Meclisin ehemmiyetinden uzun uzun bahsetmeyi de ihmal etmedi. Ne var ki, o gece başka bir toplantıda da bulunması gerektiğinden, toplantıya erken veda etmek zorunda kaldığını üzülerek bildirdi ve kadehini Türk - Amerikan dostluğu adına kaldırdı. Davetliler ise, buna iştirak etmeyi bir vazife bildiler.

Parti, bütün misafirlerin bir arada, ellerinde Türk ve Amerikan bayrakları olduğu halde yaptıkları kadrille nihayet buldu.

Yaşama Sanatı

Jale CANDAN

Son defa, Krutçef Amerikaya gayri resmî bir ziyaret yaptığı yaman, bir Amerikalı ev kadını kendisine evde yaptığı bir büyük postayı hediye olarak yollamıştı. Bu haberi gazeteler yazdı, televizyon verdi. Ev kadınının maksadı, Rus liderine Amerikadaki yüksek hayat seviyesini göstermekti. Kruteefin, kendi memleketinde yapılan pastaları daha lezzetli bulduğuna eminim. Bence Amerikalı ev kadını, maksadına ermek için, Krutçefi evtoe davet etmeli ve pastasını nasıl yaptığım ona göstermeliydi. Bu ev kadınının kocası, muhtemelen bir küçük işçidir, belki de büyük şehirlerden birinin o fakir mahallelerinde oturmaktadırlar ama bir veya iki katlı sıcacık bir evi vardır. Beyaz naylon perdeli oturma odasından, XX. yüzyılın bütün kolayhklarıyla mücehhez yemek odasına geçilir. Mutfağı aynı odanın bir köşesindedir. Fırını, buz dolabı, çoğu zaman çamaşır ve çamaşır kurutma maldnaları bir lâboratuvar temizliği içinde, yanyana sıralanmıştır. Musluğunu açar, sıcak suya birkaç damla renkli bulaşık sabunu köpüğü veya bir miktar renkli toz atar, bulaşıkları bu suda, henüz el değmeden temizlenmiştir bile... Buz dolabı ve fırının üstündeki raflar dalma yiyecek maddeleriyle doludur. Evde oturacaksa fırına bir et atar, işi acele ise konserve kutusunu sıcak suyun altına tutar. Temeği ısınmıştır. Bu müddet içinde çamaşır makinesinde çamaşırları yıkanmış ve kurumuştur. Ütülenecekleri ayırır. Bunlar zaten miktar itibarla çok fazla değildir ve baharlı ütüsü bunların çabucak üstesinden gelir.

Amerikada Ford fabrikasının Detroit'teki atölyelerinde bir otomobil, ortalama 52 dakikada yapılır. Bir pasta buna *göre* sene de Utta zaman isteyen birşeydir. Ev kadını pasta yapmak için dolabından birkaç kutu çıkarır, bunlardaki renkli tozlan birbirine katar, elektrikli aleti ile bunları beş dakika çırpıp firma atar. İşte bundan sonra yarım saat ile bir saat beklemesi ve pastasını soğutması lâzımdır.

Amerikada konfor her insanın, çalışan ve kendisini içkiye veya serseriliğe kaptırmayan her insanın İstifade ettiği bir nimettir. Amerikalı sanla hayatı kolaylaştırmak, daha iyi yaşıyabilmek için yaşamaktadır. Hayattaki en büyük kaygusu evde rahat etmek, evde rahat etmek için dışarda iyi çalışmaktır. Bilhassa ev işlerini kolaylaştırmak için düşünülen şeyleri, küçük icatları bu satırlara sığdırmak imkânsızdır. Çoğu insanların, hayatlarım ticaretle kazanmaları, serbest iş hayatı ve rekabet muhakkak ki her sahada inkişafı ve yenilikleri pek çok kolaylaştırmaktadır. Ama halkın lüksten ziyade konfora meraklı oluşu, meselâ kadınların süslü değil pratik kıyafetleri tercih edişleri, evli kimselerin giyimden fazla ev eşyasına kıymet vermeleri, ve her yeniliği tecrübe etmek merakları da yaşama sanatı diyebileceğimiz inkişafları pek çok teşvik etmektedir. Şu noktaya işaret etmek isterim ki Amerikada "kürk" ucuz ve çok çeşitlidir, takat kürke önem verenler daha ziyade zenginler veya artistler» ya da güzellikleriyle hayatlarım kazananlardır. Pek az Amerikalı kadının kürkü vardır, fakat havagazı fırını olmayan bir ev tasavvur edilemez ve en fakir kadın en son çıkan bulaşık sabununu tecrübe etmekten geri kalmaz. Ufacık yenilikler bu tara şeylerin satışına tesir eder.

Ben, bir buçuk sene evvel Amerikaya geldiğim zaman piyasada birçok fabrikalara ait renkli veya beyaz, krem gibi kokulu ve hoş, mayi bulaşık sabunları vardı. Bunların hepsi teneke kaplarda satılıyordu. Bir firma birgün büyük reklâmlarla, bulaşık sabununu yumuşak plâstik şişelerde satışa çıkardığım ilân etti. Bu şişeleri kullanmak daha zevkli idi. Çünkü bunlar daha hafif ve daha şıktılar. Kadınlar bu şişelere öyle rağbet ettiler ki, çok geçmeden bütün bulaşık sabunu satan firmalar teneke şişeleri terkedlp plâstik şişe usulüne başvurmağa mecbur kaldılar. Bu, Amerikada hergttn bir yenisine şahit olduğunuz ufak yeniliklerden bir tanesidir. Şimdi bir bulaşık sabunu firması, ev kadınlarını bulaşık bezi veya sünger kullanmaktan da kurtarmak üzeredir. Bu firma sabunu kâğıt gibi tabaka şeklinde satıyor. Bez kullanmadan bulaşığınızı yıkayıp, kâğıt tabakasını atacaksın.

Amerikana her evde pek mebzul miktarda bulunan yerli dolaplar sayesinde kimse gardrop taşımaz ve en ufak evlerde bu dolaplar sayesinde tertipli yaşamak mümkündür. Ev kadını burada da bâzan pek çok çakşır, çünkü umumiyetle çok çocukludur. Ama hiçbir zaman iş yaparken yere eğilmez.' Marifetli elektrik süpürgeleri yanında, çok basit mekanizma ile hem yerleri silen, hem cilalayan, hem toz alan çeşitli âletler vardır. Yeni evler ekseriya tek katlıdır ve ev kadınının işlerini kolaylaştırmak için herşey düşünülmüştür»

Fakat zannedilmesin ki Amerikada herkes çok konforlu yeni evlerde oturuyor ve zannedilmesin ki çocuklar hep modern binalarda okuyor, .memurlar lüks dairelerde çalışıyorlar. Yeni evler yapılıyor, fakat eskiler pek nadiren yıkılıyor. Büyük şehirler, karanlık eski tip binalarla doludur. Herkes, eski de olsa, evini güzelleştirmeğe çalışıyor. Onu boyuyor, perdesini değiştiriyor, mutfağını "modern"leştiriyor. Bir ev eskilikten dökülse de sıcak su ve ısınma tertibatı, yaptırtmayı ihmal etmiyor. Büyük şehirlerde yalnız "cam"dan yapılmış çok modern, fevkalâde güzel daireler, resmî veya hususî ofisler var, fakat bunların yanında çek eski tipte, ıslâha çalışılan binalar da mevcut. Bazan en küçük kasabada en modern bir okul binasına rastlıyorsunuz, fakat çok eski okulların miktarı da pek fazla. Ama-hepsinin içinde aynı konfor mevcut ve aynı yeni tarz tedrisat...

Her İnsan, her müessese 1 dalma bir adım ileriye gitmeye çalışıyor. Fakat herkes kendi bütçesine, kendi. imkânlarına göre hareket ediyor. Bir kuruşun veya bir çöpün, yerine göre kıymeti var.. Yenilik ve inkişaf merakında başlıca muvaffakiyet amili bu ölçü olsa gerek.

MUSİKİ

Opera

istanbulda "Sevil Berberi".

Başladığı gibi devam etseydi, İstanbul Şehir Operasının geçen hafta ilk temsilini yaptığı "Sevil Berberi" komedisi, baştan sona sürüp giden güldürücü olaylarına rağmen, melodramatik bir trajediye dönebilirdi. Kötü başlangıcın dinleyicilere verdiği umutsuzluğun başlıca sorumlusu tenor Agop Topuzdu. Kont Almaviva rolündeki Agop Topuz, sahnede boyunu gösterip ağzım açtığı andan bağlıyarak bütün perde boyunca sesini kaybetmiş, üstelik ne söyliyeceğini de unutmuş şaşkın bir şarkıcının biçareliği içinde birşeyler söyledi durdu. Başlangıçtaki bu umutsuzluk havası, ilk gecenin heyecanı içinde öbür şarkıcılara da sirayet edebilir, o zaman da tam bir panik doğardı. Nitekim böyle bir sezgi. Rosina rolündeki Azra Gün, âşığının serenadına karşılık vermek için balkonda görünüp sesini duyurduğunda belirdi. Ne var ki az sonra Flgaro rolündeki bariton Mete Uğur ünlü aryasını büyük bir güvenle söylemiye başladığında endişeler gitgide dağıldı. İkinci perdeden başhyarak tstanbulun genç operası gene, geleceği hakkındaki en kuvvetli umutları doğrulayan seviyeli İcralarından birini çıkarmıya başladı.

Gene de Rossini'nin, bugün "kaybolmuş sanat" olduğu öne sürülen bir tarza, "bel canto"ya dayansa operasının, Istanbulun oldukça tecrübesiz şarkıcılarından meydana gelmiş bir kadro ile söylenmesinin doğru olup olmadığı tartışılabilir. "Sevil. Berberi"ni aslına uygun bir üslûpta söylemek, "bel canto" tegannisinin metodları kesinlikle bilinmediği için, o çağın şarkı öğretmenleri ve şarkıcıları, başkalarından gizlemek maksadiyle, metodlarını güvenüir bir kesinlikle kâğıt üzerine dökmemiş oldukları için, bugün "bel canto" söyleyişi, bir yarı efsane durumunda olmak tan pek de öteye gidememektedir. O çağın operaları, bugün oynandığında ancak, geleneğin son kalıntılarına dayanarak bir üslûp doğruluğuna ulaşılmıya çalışılmakta, günümüzün büyük şarkıcıları daha çok saf yirtüozite ile ilgili değerlerden medet umarak bu operaları icra etmektedirler. Kabul etmek gerekir ki, İstanbul operasının kadrosu ne kadar vaitkâr olursa olsun, virtüoz şarkıcı kategorisine girmiş üyelere henüz malik değildir. Bu sebeple İstanbul Operasının, hele bugünlerde, doğrudan doğruya ses gösterisine dayanmıyan operalar seçmesi daha uygun düşer. Hele "Sevil Berberi" örneğinde, ses gösterisi de olmayınca, Rossini'nin ustaca biçilmiş, fakat boş musikisi, sathî değerleriyle bile göz boyamaz olur.

Ne var ki, bütün bu şartları göz önünde tutarak, İstanbul operası kadrosunun bugünkü sınırları içinde, "Se--- Berberi"nin -birinci perdenin felâketi dışında- çok iyi bir icraya kavuşmuş olduğu söylenebilir, övgülerde en önce bir kere daha, bariton Mete Uğuru anmak gerekir. Hem şarkıcı, hem de oyuncu olarak olağanüstü kaabiliyetleri olan bu genç baritonun yanında kadronun pes sesler bölümünün üyeleri, temsilin genel başarısını sağlamakta en önemli rolleri olan kişilerdi. Bartolo rolünde bariton Atilla Manizade, mevsim başında daha küçük rollerde sezdirdiği yeteneklerini daha üstün yüzeylerde gerçekleştirdi. Basilio rolünde basso Nurhan Ruçhan, kültürlü bir oyuncu ve yoğun sesli, müzikal söyleyişli bir şarkıcıydı. Bu üç rolün bugüne kadar memleketimizde hiçbir zaman bu seviyede söylenmemiş olduğunu belirtmek tedbirsizlik olmaz. Tenor Topuz, erkek kadrosunun en zayıf üyesi olmakla birlikte, ikinci perdeden başlıyarak hiç olmazsa korkunç bir başarısızlıktan kendini kurtardı sayılabilir.

Rosina rolünde soprano Azra Gün herşeyden önce, şen, sevimli, rahat oyunuyla övgülere hak kazandı. Sesi,. hiç de "güzel ses" denecek çeşitten değildi. Kuru, mat, hacimsiz bir ses... Bntonasyonu kusursuz olmaktan çok uzaktı. Fakat, yıllar yık gördüğü sağlam eğitimin sonucu, bir "bel can--- operasının nasıl söylenmesi gerektiği hususunda birçok şey öğrenmiş olduğu belli. Bunun sonucu, Azra Gün, hançere çevikliğini iyice geliştirmiş durumdaydı. Ses güzelliği, şahıstan şahısa değişen yargılara uymak, ya da olmamak, öyle değil. Azra Gün kesin, doğru bir entonasyona ulaştığında onu virtüöz saymamak İçin sebep kalmaz.

İtalyan misafir orkestra şefi Sergio Massaron çok alkışlandı. Fakat bu alkışların kendisine ancak misafir olduğu için lâyık görülmüş olduğunu kabul etmek gerekir. Yoksa, orkestranın darmadağınık icrasının, sahnedeki "ensemble" bozukluklarının, temsilin genel olarak canlılıktan, coşkunluktan yoksun oluşunun sorumlusu herkesten önce şef olduğuna göre, alkışların başka bir gerekçesi kalmaz. Olup bitenlerin "müzikal" tesirsizliğinin yanında, oyunun doğrudan doğruya ' tiyatro başarısı için rejisör Aydın Günü, dekor ve kostümlerin uygunluğu için de Yalçın ve Selma Emiroğlunu beğenerek anabiliriz.

Konserler

Karanlıkta konser

Amerikalı piyanist Harold Cone'un . geçen hafta Galatasaray Lisesinde verdiği konserin başarısızlığı, piyanistin önemsizliğinden çok, konseri tertipliyen "Gençliğe Müzik" teşekkülünün, organizasyon mafhumunun "o"sundan bile habersiz oluşunun bir sonucuydu. Harold Cone, piyano çalmasını bilen herhangi bir musikişinastan daha ötede bar durumda değildi. Fakat gene de konseri ilgi çekici olabilirdi.

Galatasaray Lisesinin konferans salonu ancak üçte bir nisbetinde dolmuştu. Bir bedava konsere bu kadar az sayıda dinleyici gelsin!.. Bilhassa okullarda sanat musikisini yaymak isteyen "Gençliğe Müzik" teşekkülü, her nedense, Galatasaray Lisesi öğrencilerini bile bu konsere çekmiye muvaffak olamamıştı. Gelen birkaç öğrenci de, "buraya uyumıya mı geldik?" sesleriyle, daha fazla iyi niyet gösterip uymamaya çalışanların zihinlerini çeldiler. Haksız değillerdi, çünkü konser salonu ışıklandırma bakımından, bir yatakhaneden farksızdı. Salonda ışık diye ancak, sahnenin etrafındaki kırmızı ampullerin .verdiği, piyanonun ve piyanistin ancak kuvvetli gözlü kişilerce görülmesine imkân sağlıyan aydınlık vardı. Piyanistin verdiği izahat da. musiki hakkında bir bilgisi olmadığı gibi. doğru dürüst İngilizce de bilmiyen bir genç kız tarafından tercüme edildi. Bu iç karartıcı hava içinde Beethoven'in "Ay Işığı" sonatı, Schumann'm "Çocuk Sahneleri'" Copland'm "Değişimler"i ve Chopinln bir Ballad'ı, seçkin hiçbir yanı olmıyan can sıkıcı çalışlarla sunuldu.

Londra

İngiliz "Kapıcı"sı

Londrada yer bulmakta çok torluk çekilen piyeslerden biri de Harold Pinter'in "Kapıcı"sı. Kenter kardeşlerin sıcağı sıcağına repertuvarlarına alıp yakın zamanlara kadar oynadıkları bu kasvetli, psikolojik tahlil yüklü piyesi İngilizler çok kuru, alışmadığımız bir oyun tarzı içinde oynuyorlar.

Duchess Tiyatrosunda eseri sahneye koymuş olan Me Whinnie'nin mizanseni daha çok "Godot"nun yarattığı o "bekleyiş", olmıyacak, gelmeyecek şeyi bekleyiş havasını kuvvetle duyuruyor. Aston"u -ağabey- Peter Woodthorpe, Mick'i-kücük kardeş- Alan Bates, Davies'i -kapıcı- de Donald Pleasence oynuyorlar. Üçü de çok ölçülü, çok sade bir oyunla mâna ve ifadeyi -"saçma"nın bir mâna ve ifadesi varsa- konuşmaların yüksek tonundan çok bakışların, susuşların sessizliğinde veriyorlar. Ama bu üç kişiden Kapıcıyı oynıyan Donald Pleasenee'ln çok daha tecrübeli bir aktör olduğu besbelli. Yerh şive ile donatılmış replikleri pek güzel değerlendiren pitoresk bir kompozisyon içinde nefis bir Cockney tipi canlandırıyor.

Pinter'in daha önce yazdığı eserlerden hiçbiri Londrada bu derece rağbet görmemiş, hattâ hiç tutmamıştır. "Kapıcı" nın birdenbire, bu mevsim kazandığı büyük başarı İngiliz seyircisinde yeni akımlara, avaat-garde tiyatroya ve oyun tarzına gitgide kuvvetli bir merak ve ilginin uyandığını göstermektedir. ,

"Bütün Mevsimlerin Adamı"

Robert Bolt'un Globe tiyatrosunda oynanan yeni piyesi "Bütün Mevsimlerin Adamı" - "A Man for all Seaaons"- adını taşıyor. Bunun "har devrin adamı" mânasına gelmediği, daha ilk sahnelerde, "Utopia"mn ünlü yazarı Thomas More konuşmıya başladığında anlaşılıyor. Robert Bolt'un eseri, tam tersine, "bütün mevsimlerin", yani "her devrin" fırtınasına göğüs germesini bilen bir idealistin acı ve ibret verici macerasını ele almıştır. VIII Henry devrinin Reform hareketleriyle ikiye ayrılan İngilteresini ve kralın ruhani kudretini tanımak istemeyen şansölye Thomas More'u tanıtmaktadır.

Prensiplerine bağlı din ve devlet adamıyla VIII. Henry'yi çatıştıran anlaşmazlık, sâdece çapkın kralın karışım boşamasını, tahtına bir erkek çocuk verecek başka bir kadın almasını, Papanın boyunduruğundan

Paul Scafield
Sır Thomas More rolünde

Paul Scafield
Sir Thomas More rolünde

-belki de bunun için- kurtulmak istemesini hoş karşılamamasından ibaret değildir. Asıl önemi olan Thomas Morus'uu kralına karşı gelecek, kellesini feda etmeğe razı olacak kadar inançlarına bağlılığıdır. Bu gözle bakıldığında, Robert Bolt'un piyesi, zamanımız devlet adamlarına İngiliz şansölyesinin davranışından ilham alacak şeyler söylemektedir. Öyle iken, Londrada, bu eserin aynı sebeplerle karılarından ayrılan bugünkü bazı Şark hükümdarlarını hatırlatması dolayısıyla, aktüel bir tarafı olduğunu söyleyenler çıkıyor. "A Man for ali Seasons"u yalnız bu gözle görmek yazarın ana düşüncesini pek basite irca etmek olur.

Eser gerek konusu, gerek başrolde ünlü İngiliz aktörü Paul Scofield'in hayran ulunacak kompozisyonu, gerek Noel Willman'ın Brecht sistemini andıran yenilikçi mizanseni, gerekse Motley'nin, seyircinin gözü önünde değişen, modern dekorlanyla Londra sahnelerinin an başarılı temsillerinden biri. Aylardanberi gördüğü büyük ilgi de bunu gösteriyor.

Bir kadının yarattığı tiyatro

İngiliz tiyatrosu, son yıllara kadar, ge lenekçi, yüzdeyüz müsbet sonuç alınacak değerlerden başkasına iltifat etmiyen, ticaret tiyatrosunun şuurları içinde kalmıştı. Sahneye yeni fikirler, yeni ifade şekilleri getirmek, geniş halk yığınlarına hitabedecek konuları işlemek isteyen genç yazarlar eserlerini oynatacak tiyatro bulmakta güçlük çekmekteydiler. Arta tingham, yahut Coventry gibi şehirlerdeki bâzı taşra tiyatroları, İkinci Dünya Savaşından sonra fışkıran bu genç yazarlar kuşağının karşılattığı zorlukları gidermeğe çalıştılar. Ama onların eserlerine ideal bir zemin yaratan Londradaki "Arts Theatre" ile Royal Court ve Workshop tiyatroları oldu. Bunların sonuncusu bugün Britanya adalarının sınırlarını aşmış olan Joan Littlewood'dur.

Yılmak bilmeyen bir tiyatro teşkilâtçın ve sahne kadını -aynı zamanda rejisör- olan Joan Littlewood, Londranın doğusunda, bir işçi mahallesinde, Stratford'dakl Theatre Royal'e yerleşmeden önce, kurucularından olduğu Workshop topluluğunu yaşatabilmek için, İngiliz adalarının çeşitli bölgelerinde çetin mücadele yılları geçirmiştir. Ama bugün İngilterenin "ileri halk tiyatrosu" olarak anılıyor ve adı .1955 de Paris'te, Milletler Tiyatrosunda verdiği temsillerden sonra - yabancı memleketlere sık sık yaptığı turneler sayesinde bütün Avrupada biliniyor.

Workshop topluluğu bugüne kadar 71 eser sahneye koymuştur. Bunların arasında, çoğu, Evan Mazcoll, Brendan Behan, Shelagh Delaney gibi genç kuşaktan yeni yazarların piyesleri, bir kısmı Aristophanes'ten İbsen'e kadar dünya klâsikleri, bir kısmı da Shakespeare'den Bernard Shaw'ya kadar İngiliz ustalarıdır.

"Serçeler Ötmesini Bilmezler"

Workshop topluluğuna bir "halk tiyatrosu" özelliğini veren elbette sâdece bir "East End" tiyatrosu oluşu, yâni coğrafi durumu, Londranın doğusunda, bir işçi mahallesinde bulunması değildir. Ama belki de, ötedenberi işçi sınıfının temaşa zevkine hitabetmiş olan "Music Hall" nevinin yarattığı tipik bir İngiliz mizahını ve -Coekneylerin yerli şivesiyle-, kendine has bir diyalog seklini yaşatmıya çalışmasıdır, öte yandan Joan Littlewood'un sahneye koyduğu eserlere hakim olan anlayışın umumi mânada "Commedla dell Arte"ye yöneldiği, dans, müzik ve pandomima gibi halk tiyatrosunun bütün unsurlarından faydalandığı da htr vakıadır.

Workshop tiyatrosunun son tanıttığı yazarlardan biri de, aynı toplulukta aktör olarak çalışan Stepnen Lewis'tir. İlk piyesi "Serçeler Ötmesini Bilmezler" -"Sparrers can't Sing"- adım taşımaktadır.

Bu, yer yer, "Ayak Takımı Arasında" ilk Ahmet Kutsi Tecerin "Köşebaşı"sını hatırlatan bir eser. Mühim tur vakan yok, ama kuvvetli bir havası var. Bu bir İngiliz "Köşebaşı" sı... Temsilin bütün üstünlüğü, Joan

Littlewood'un elinde ünlü sanatçılar bulunmadığı halde, "ensemble" halinde gerçekleştirmeğe muvaffak olduğu kudretli oyundur. Bir kenar mahallede, fakir bir işçi muhitini pitoresk tipleri ve özellikleriyle canlandıran eser, bu sayede, seyirciyi sarıyor, sürüklüyor. Piyes daha önce, aynı topluluk tarafından, Berlinde oynanmıştır. Londrada üç hafta için oynanacağı ilan edilmişken, gördüğü büyük rağbet karşısında afişte kalmış, şimdi Londralılar "Ötmesini Bilmiyen Serçeler"i görmek için, onbeş kilometre uşaktaki bu semt tiyatrosuna akın ediyorlar.

Avam Kamarasında bir maymun

Üçyüz yıldanberi sınırları içine tiyatro sokmıyan City'nin tüccar parası ile yapılmış Mermaid -Denizkızı- tiyatrosu Londranın muhakkak ki en enteresan tiyatrolarından biridir. Adım Shakespearele Ben Jonson'un sık sık buluştukları tarihi bir meyhaneden alan bu tiyatro, inşa tarzıyla da görülmeğe değer. Taymis kıyısında, eski ve muazzam bir antrepodan bozma salonun ana duvarları -sıvanmaya bile lüzum görülmeden- olduğu gibi bırakılmıştır. Ama prosenyumu, yüksekliği olmıyan sahnesi, amfisi ile bir Elisabeth Devri tiyatrosu halini almıştır. Tek modern tarafı, sahnesine iki küçük döner plâtform yerleştirilmiş olmasıdır.

Denizkızı Tiyatrosunda çok dikkate değer müzikal bir piyes oynan maktadır. Gerald Frow'nun "Mr. BurLe M.P." si. Bu, Avam Kamarasına mebus seçilen bir maymunun hikâyesidir, tik eserini veren yazar, günümüzde siyasî propagandanın aldığı şekli, halk kitleleri üzerindeki derin tesirlerini hicevtmek için bir maymunun nasıl mebus "seçildiğini", daha ioğrusu "seçtirildiğini" gösteriyor. Buna demokrasinin ve politikanın bir hicvi de denebilir.

Mr. Burke'ü -yâni Maymunu- oyruyan Peter Clegg adındaki sanatçı, her halde mühim bir akrobat, büyük bir pandomina ustası... Hiç sözü ol mıyan rolünü, maymun postu ve maskesi altında, öyle ifadeli bir şekilde canlandırıyor ki maymunun bu kadar akıllısına ve sevimlisine seyirciler de mebusluğu çok görmüyorlar...

"My Fair Lady", yabancı iklimler...

"Müzikallerden söz açılmışken üç yıldanberi Drury Lane Tiyatrosunda oynanan "My Fair Lady" ihmal edilemez. Üç yıldır bu temsile hâlâ güçlükle yer bulunuyor... Cüneyt Gökçerin Devlet Tiyatrosu seyircilerine tanıtmak İstediği ve besteciyle naşir arasındaki bir ihtilâf tan dolayı orkestra malzemesini getirtemediği bu eser Beraard. Shaw'nun "Pygmalion" unun nefis bir müzikal adaptasyonudur. Frederick Loewe'nin müjriği muhakkak ki zamanımızda, bu tarzda yazılanların en güzeli. Moss Harfin rejisi ise, gene bu tarzda, şimdiye kadar görülenlerin en mükemmelidir. Dekorların, kostümlerin, koreograf inin ve dansların gözalıcı parlaklığı, bir sahneden öbür sahneye, çift dönersahne ile gerçekleştirilen, o hızlı geçişler seyirciyi büyülemektedir.

İlk zamanlar Rex Harrison'la Julle Andrevvs'un oynadığı başrolleri Simdi Anne Rogers'le Charles Stapley oynuyorlar. Anne Rogers, Eliza Doolittle rolünü 700 defa Hollywood'da ve Şikago'da, üç yüz defadan fazla da Londrada oynamıştır. Çok tatlı bir sesi, mükemmel kompozisyon ka abiliyeti, sıcak bir oyunu var... Charles Stapley'e gelince, vokal imkânları büyük değil belki, ama alımlı bir fiziği var, daha önce" "Miras"ın, "Ruhlar Gelirse" nin genç erkek rollerinde büyük başarı kazanmış bir aktör...

Londra tiyatroları yabancı eserlere ve rejisörlere de kapılarım daha geniş açmıya başlamışlar. Old Vic gir bi- geleneği olan bir İngiliz repertuvar tiyatrosunda bir İtalyan rejisörüne Shakespeare'in "Romeo ve Juliett" ini sahneye koydurtmak bile, bir taassubun yavaş yavaş nasıl eridiğini göstermektedir. Franco Zeffirelli'nia rejisi şimdi İngilizleri ikiye ayırmış gibi, ama bu çeşitli tepkiler bile kir gerçeği ortaya koymaktadır: Eski eserlere yeni yorumlarla, yeni bir renk ve mâna, yeni bir tazelik kazandırmak...

Wyndham's tiyatrosunda Celia Johnson'la Anthony Quayle'in oynadıkları Fransız piyesi, François BUletdoux'nun "Çin-Çin" 1 -"Şerefinize"si- de İngiliz seyircisinin yeni iklimleri, yeni duyuşları benimsediğini gösteriyor.

İyisi, kötüsü ve netice

Bunca güzel temsiller içinde bir iki tane de manasız şey görmek daima mukadderdir. Bunlardan biri, seyircinin adına ve eski eserlerine aldanarak gittiği, William Saroyan'ın -Henry Cecil'le beraber yazdığı- "Settled out of Court" adlı polisiye piyesidir. ikincisi de Arts Theatre Club'de oynanan Ronald Duncan'uı "Abelard'la Heloise" adlı manzum piyesi, daha doğrusu özentili tiradlar yığını. Şair 18. yüzyılın o meşhur aşk mektuplarından Musset'nin "Geceler" ini hatırlatan ve tiyatro ile hiç mi hiç ilgisi olmıyan manzum monologlar çıkarmış.

Rex Harrison ve Elvi Hale Platonov ve Sofia rollerinde

İngiliz. tiyatrosunda ileri adımlar

SİNEMA

A.B.D.

Fırtına dindi

Geride bıraktığımız Ocak ayının son günlerine rastlayan bir sabah dünyanın sayılı gazetelerinden biri olan ünlü New York Times'i ellerine alanlar boydan boya iki sayfayı kaplayan devâsâ bir ilanla karşılaştılar. Ağız ağıza iki sayfa tutan ve A. B. Devletlerinin sanat, edebiyat, resim, ilim, sinema, tiyatro ve müzik alanlarında yüzünü ağartmış dörtyüzden fazla ünlü adın imzalarım taşıyan bu ilân, ilândan çok bir dilekçe hüviyetini taşıyordu. Eleanor Roosvelt'ten Carl Sandburg, Hemingway, Paulkner, Ross ve Bernstein'a kadar çeşitli ünlülerin imzaladığı dilekçede, Amerikan Aleyhtarı Faaliyetleri Araştırma Komisyonunun, gereksizliği dolayısıyla kaldırılması istenmekteydi. Kongreye sunulan bu dilekçe şeklindeki ilânda ileri sürülenler şunlardı: Amerikan Aleyhtarı Faaliyetleri Araştırma Komisyonu yirmi yıldan beri bâzı Amerikalıları mahkûm etmiş, bazılarının hayat şartlarım güçleştierek yaşamalarını engellemişti. İngiliz ve Amerikan mahkemelerinin yüzyıllardan beri büyük bir emekle geliştirmiş olduğu hukuk nizamlarım bu insanlara tanımamıştı. Amerikan milleti şimdi de bunun kötü ürünlerini devşirmekteydi. Temsilciler meclisinin A A. F. A. Komisyonu, bir çok bakımlardan içe ve dışa karşı Amerikayı küçük düşürüyordu. Artık bu çılgınlık ve güçsüzlük unsurundan kurtulmanın zamanıydı. Bu, geçen yıl bir ana hortlama istidadı gösteren Mc Carthysme'in de sonu demekti.

Sonun başlangıcı

Televizyonla savaş ve bu arada endüstrinin kurtarılma çabası, Hollywood yapısı filmlerin sanat değerini giderek hiçe indirmişti. Derken beklenmedik bir anda tepeden inme gelen A. A. F. S. K. ise, ayrı bir darbe oldu. Başlarda Temsilciler Meclisinde özel olarak meydana gelen Komisyon, 1948 yılında resmi bir kurul haline getirildi, dehşetengiz senatör Mc Carthy'nin damgacı siyasetini bütün şiddetiyle sürdürmeye başladı. Adalet kurumlarından daha büyük bir yetkiyle çalışan Komisyon, edebiyat, sanat alanlarından Hollyvvood'a atladı, çeşitli yazar, rejisör, prodüktör ve oyuncuları komünistlikle suçlayarak karalı, grili listeler düzenledi. Kara listeye sokulanlar, Komünist Partisi üyesi ve eskiden bu parti üyesi iken ayrıldıktan sonra bu partideki tanıdığı üyelerin adlarım vermeyenler, Komisyona karşı Anayasanın 1. ve değişen 5. maddelerini ileri sürerek savunanlardı. Gri liste ise, Roosvelt'in New Deal siyasetini tutanlar, İkinci Dünya Savaşından önce faşizm aleyhtarı kurumlara üye yazılanlar, solcu yayınları takip edenler ve Komisyonun çalışmalarını tenkit edenlerin geçirildiği listeydi. Kara listeye sokulanlar arasında 106 senaryo yazarı, 36 oyuncu, 11 rejisör ve 4 de prodüktör vardı. Stüdyolarda kurulan bürolarda en küçük teknikere kadar Hollywood'da iş almış herkes, teker teker geçmişini hikâye eden fişler dolduruyor, bu fişlere göre de ya kara listeye, ya da grisine geçiriliyorlardı. Kraldan çok kralcı stüdyoların doğrudan doğruya ve gönüllü olarak Mc-Carthy'ciliğe katıldıkları bu kampanya bir yandan böylece devam ederken, öte yandan da bir bölük sinema sanatçısı Washington'a çağrılıp Komisyonun önüne çıkarıldı, sigaya çekildi. Bu çağrılanlardan on kişi Komisyon çalışmalarım Amerikan Anayasasına aykırı bulduklarım ileri sürerek sorulanlara karşılık vermeyi reddettiler. Karşılık verme konusunda gerçi Komisyon da kimseyi zorlamamaktaydı ama, geniş yetkilere sahip böylesi bir kurula bu çeşit bir davranış hakaret sayılmakta ve dolayısıyla Kongreye hakaret suçundan sanık olarak mahkemeye verilmekteydiler. Sonradan sinema .tarihinde "Hollywood'lu Onlar" adıyla anılacak olan bu ilk karşı çıkışı yapanlar-Adrian Scott (prodüktör), Edward Dmytryk (rejisör) Herbert Biberman (rejisör ve senaryocu), Ring Lardner Jr., John Howard Lawson, Dalton Trumbo, Alvah Bessie, Albert Maltz, Lester Cole, Sam Ornitz (senaryocu) bu suçtan mahakemeye verildiler ve birer yıl hapisle biner dolar para cezasına hüküm giydiler.

Kapı aralanıyor

Aydını ve sanatçıyı son derece endişilendiren bu gözdağı verme siyaseti, dehşetengiz senatör McCarthy'nin ölümüyle yavaş yavaş eski gücünü kaybetti ve ortadan kalkmamakla beraber hava yumuşadı ve ateş, küllenmeye yüz tuttu. Meselâ 1059 yılının sonlarına doğru irili ufaklı bir çok Amerikan yayın organı, kara üstelikler olayının artık geciktirilemiyecek sonuna varıp kapanmak üzere olduğunu yazdılar. Ama Motion Picture Academy'nin en başarılı senaryo armağanını, "The Brave One-Cesur Boğa" ile aday gösterilen Robert Rich'e verip de gerçekte bu senaryocunun kara listelik Dalton Trumbo'dan başkası olmadığının anlaşılmasıyla patlak veren skandal ise hâlâ mesele olmakta devam etmektedir. Geçen yıl da daha kötü bir durum ortaya çıktı. Rejisörlüğünü Stanley Kramer'in yaptığı "The Defiant Ones - Serkeşler"in senaryosu da Oscar Armağanına adaydı. Senaryo, A A. F. A. Komisyonunun sigaya çekip hüküm giydirdiği ve bu yüzden de gerçek adı Nedrick Young'ı kullanamayan ve Oscar'a aday gösterilmesi yasaklanmış bulunan Nathan Dpuglas ile temiz bir geçmişe sahip Harold Smith'in ortaklaşa bir eseriydi. Bu durumda Nedrick Young kara üstelik diye günahsız Harold Smith'i armağandan etmek ne kadar gülünçse, Nathan Douglas'ın armağandaki payım görmezlikten gelmek de yine bir o kadar acayipti. Uzun süren çekişmelerden sonra Academy, kara - üsteliklerin armağana aday olamıyacakları hakkındaki sert geleneğini kaldırdı ve armağan kapısının bütün yazarlara açık olduğunu bildirdi. Time dergisine göre bu, kara listelerin şeklî sonuydu. Sebebine geünce, damgalı yazarlara konan filmlerde çalışamama yasağı, el altından kalkalı zaten epeyi oluyordu. Bugün çevrelen Hollywood filmlerinin yüzde onbeşinde bu eski kara üsteliklerin senaryocu, prodüktör, rejisör veya oyuncu olarak emekleri vardır. Fakat on yılı aşkın bir süredir, kara üsteliklerden hiç birinin adı, senaryolarım gizlice yazdıkları filmlerin-başına,konmuyordu. Bu, bir bakıma o yazarların en verimli çağlarının bir çeyreği kadar bir süre demekti.

Günlerden bir gün, senaryocu adlarının filmlerde namusluca yer alacağı umudu beüriverdi. 1960 yılı baş-

BASIN ŞEREF DİVANININ TEBLİĞİ

Avukat Burhan Gungöriln başkanlığında toplanla Basın Şeref Divanı gündemindeki konulaRI İncelemiş ve aşaĞıdaki tebliğin umumi efkâra duyurulmasını kararlaştırmıştır.

Eskişebirde çıkan Porsuk Ga zetesinin 18 Ocak 1961 tarihli sayısında "İlk öğretimde Skandal" başlığı altında yayınlanan haber Eskişehir öğretmenler Derneğinin şikayeti üzerine incelenmiş, bahis konusu haberin öğretmen zümresinin şeref ve haysiyetine karşı açık bir tecavüz mahiyeti taşıdığı tesbit edilmiş, Basın Ahlak Yasasını ihlâl eden bu yayından dolayı Porsuk Gazetesi takbih olunmuştur.

larında rejisör Otto Preminger, hem de adına tam bir yer vererek "Exodous" filmi için kara listelik Dalton Trumbo ile anlaştığını açıkladı. Preminger böyle bir işe kalkışabilir miydi, kalkışamaz mıydı? Orası gerçi çok su götürür bir konuydu ama, bu çeşit mimli kişilerin adlarının pazarda çekinmeden konuşulmaya başlaması fırtınanın dindiğine; havaların günlük güneşliğe doğru yöneldiğine bir işaret sayıldı.

Uzun sıcak yaz

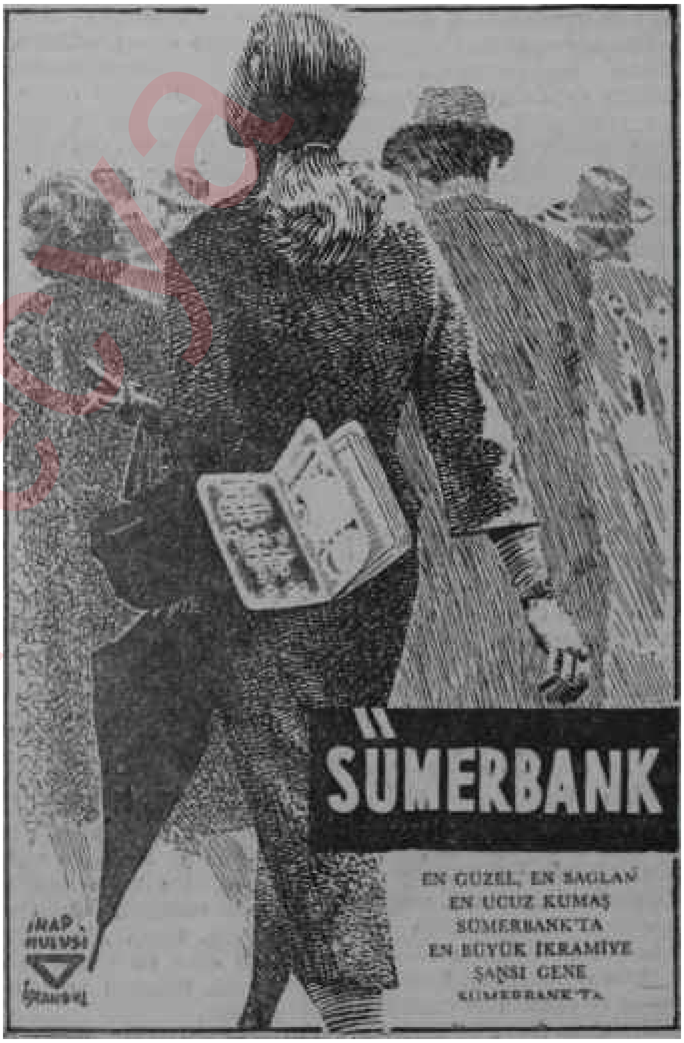
Preminger'in ardından prodüktör Sam Spiegel'in, konusunu casus Lawrencein hayatından alan yeni filminin senaryosunu yine kara üsteliklerden Michael Wilson'a yazdırdığı ve Hollywood'un ayakta durmasını becerebilen ender büyük asilerinden oyuncu ve prodüktör Frank Sinatra'nın da kendi filmi "The Execution of Private Slovik-Er Slovik'in Kurşuna Dizilişi"nin senaryosu için Albert Maltz üe anlaşmaya vardığı haberi, ortalığı bayağı karıştırmaya yetti. "High Hopes-Büyük Ümitler»" şarkışım senatör John Fitzgerald Kennedy'nin seçim kampanyası şarkısı haline getiren politikacı sanatçı Frank Sinatra, bu haberin üzerine dedikodu sütunlarmm baş kaynağı haline geldi. Üstelik "Er Slovik", I-kinci Dünya Savaşı sırasında firar ettiği için kurşuna dizilen tek Amerikan askerinin serüvenlerini anlatan netameli bir konuydu. Her kafadan bir ses çıkmaya, Sinatra her yerden gelen çeşitli saldırılara hedef olmaya başladı.' Sonunda dayanamadı ve açıklamasını yaptı: Ailesinden, dostlarından ve Amerikan halk oyundan gelen tepkiler karşısında senaryocu Albert Maltz ile bir anlaşma yaparak "Er Slovik'in Kurşuna' Dizümesi"nin senaryosunu kendisine yazdırmıyacağını bildirmesi için- avukatına gereken talimatı vermişti.

Sinatra'nın işin başlangıcında bütün istediği, senaryoya sonunda A. B. D. için en uygun biçimi sağlamaktı. Albert Maltz üe yaptığı görüşmelerde, kendisinin bu konuya olumlu birr yoldan, Amerikayı sever duygularla eğildiğini ortaya koymuştu. Bu ölçüleri göze almaya güdü yeten bir prodüktör olarak da Maltz ve yaptığı bu anlaşmayı savunmuştu. Amerikan toplumu, Maltz'ın senaryocu diye seçilmesinin asıl vahim meseleyi ortaya çıkardığını gösterdi ve Sinatra da çoğunluğun düşüncesine boyun eğerek -bunu kabullenmek zorunda kaldı.

Bir kapı ya açık durmalı ya kapalı

Böylece kara liste geleneğinin hâlâ süregeldiği gerçeği yeni baştan ortaya çıktı. İki yıl öncesi manşetlerde görülen iyimser görüşler yanlış ve mevsimsizdi. Maltz olayıyla conformisme, yeni bir zafer daha kazanmaktaydı. Yıllar yılı yazar olarak gizliden, ve el altından iş görmelerine ses çıkarılmayan bu yazarlar, gün ışığına çıkma denemelerine girişinceye razı gelinmeyip gerisin geri yollanmaktaydılar. Robert Rich'lerin, Nathan Douglas'ların kimler olduğunu bilmeyen kalmadığı halde, iş gerçek adı kullanmaya geldi mi, nedense buna yanaşılmıyordu. Mimli yazarlar tartışmalara girişmeden alandan çekilmeyi, yine sessiz sedasız kendi köşelerinde takma adlarla senaryolar yazmayı tercih ettiler. Bu, geçen haftanın başlarına kadar böylece suyun altında devam eden amansız bir savaş olarak sürüp gitti. Geride bıraktığımız hafta içinde ise, konu yeniden alevlendi ve Amerikan Senaryo Yazarları Birliği, 1960 yık için Amerikan sinemasının en başarılı senaryo yazarları armağanını kimlere verdiğini açıkladı. Listenin başında "Spartacus" filminin senaryo yazarı Dalton Trumbo vardı ve birinci armağanı o kazanmıştı. Dalton Trumbo'nun, "Spartacus"ün senaryosu üzerinde adı verilmeksizin çalıştığı, film piyasaya çıkana kadar herkesçe bilinmekte ve adı kulaktan kulağa yayılmaktaydı.

"Spartacus" bir Kirk Douglas prodüksiyonudur ve baş rollerinde Kirk Douglas, Charles Laughtan, Peter Ustinov, Laurence Olivier, Jean Simmons ve John Gavin oynamaktadır. Rejiyi, Stanley Kubrick idare etmiştir. Gerideki armağanları ise, Alfred Hitchock'ın son korku filmi "Psyco"-suyla Joseph Stefano, Jack Cardiff'in romancı D. H. Lawrence'den sinemaya uyguladığı "Sons and Lovers - Oğullar ve Sevgilileriyle Gavin Lambert ve "Elmer Gantry"siyle de Richard Brooks aynı zamanda filmin rejisörüydü kazanmışlardı.

Bir hesapla, bu defterin yapraklarını açan,

talihinin de kapılarını açmış demektir.

1961 de 1.360.000 LİRA

GARANTİ BANKASI

kitap
mecmua
gazete
ve
her türlü baskı işleri
için
RÜZGĀRLI MATBAA
Denizciler
caddesi
23/B
ANKARA
tel: 11 52 21